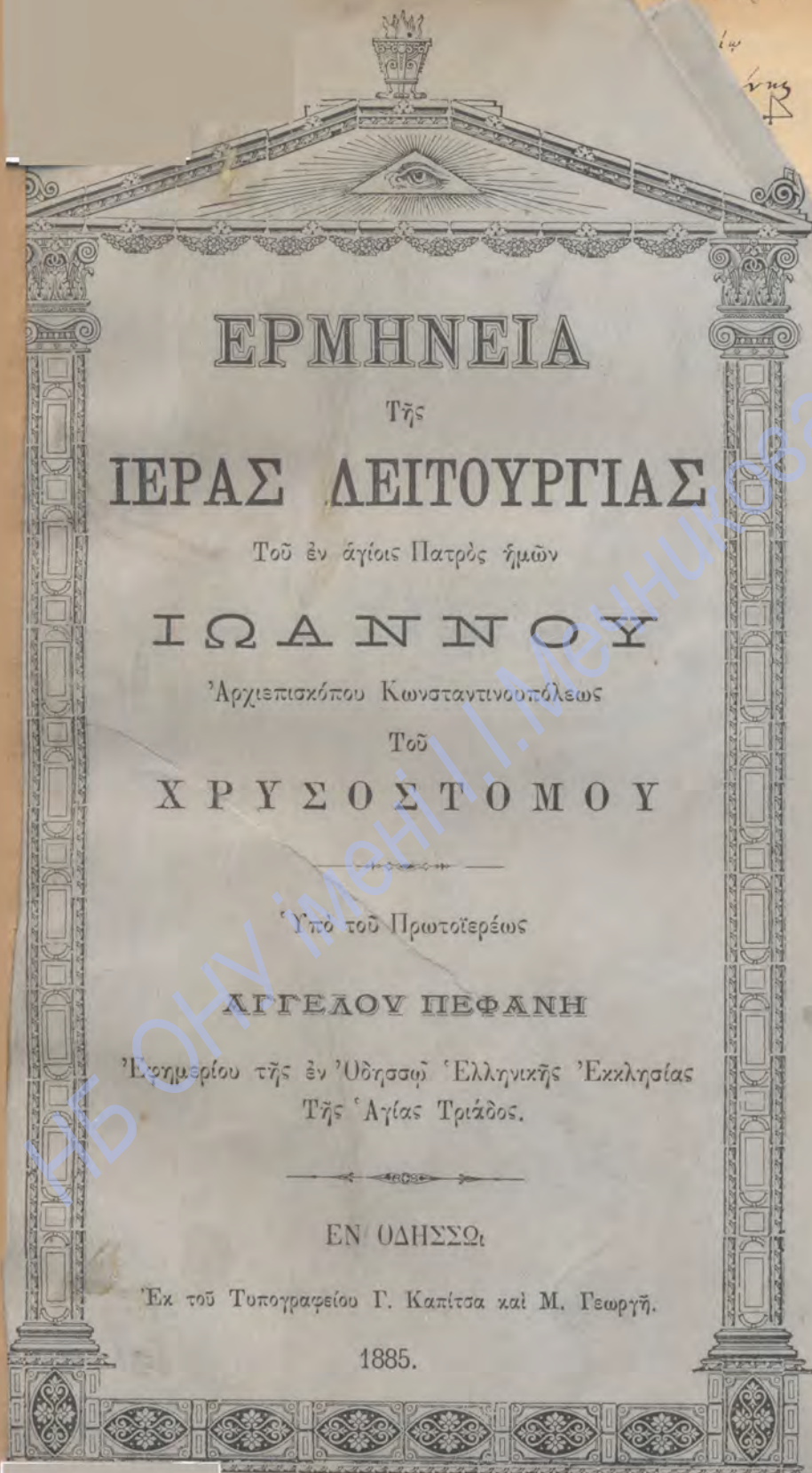

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

Τῆς

ΙΕΡΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ

Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως

Τοῦ

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ὑπὸ τοῦ Πρωτοῖερέως

ΑΓΓΕΛΟΥ ΠΕΦΑΝΗ

Ἐφημερίου τῆς ἐν Ὁδησσῷ Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας

Τῆς Ἁγίας Τριάδος.

ΕΝ ΟΔΗΣΣΩ:

Ἐκ τοῦ Τοπογραφείου Γ. Καπίτσα καὶ Μ. Γεωργῆ.

1885.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Τῆς ἀβδεσιμωτάτης πρωτοϊερέως
κ.κ. Βασιλείης Βοντικοβούκ
σεβαστῆς ἑκκλ. Ἀρχιεπισκοπῆς Περσῆς ὁρτοϊερέως

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

τῆς

ΙΕΡΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

Τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν

ΙΩΑΝΝΟΥ

Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως

Τοῦ

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ὑπὸ τοῦ Πρωτοϊερέως

ΑΓΓΕΛΟΥ ΠΕΦΑΝΗ

Ἐφημερίου τῆς ἐν Ὁδησσῷ Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας
Τῆς Ἁγίας Τριάδος.

ΕΝ ΟΔΗΣΣΩ

Ἐκ τοῦ Τοπογραφείου Γ. Καπίτσα καὶ Μ. Γεωργῆ.

1885.

Дозволено цензурою, Одесса 20-го февраля 1885 года.

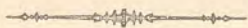

Наукова біблі
ОДЕСЬКОГО НАЦІОНА
УНІВЕРСИТЕТУ
імені І. І. МЕЧНИКОВА

ΟΛΙΓΑ ΤΙΝΑ

Περὶ τοῦ Ἀγίου

ΙΩΑΝΝΟΥ τοῦ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ.

Ἰωάννης ὁ διὰ τὴν ἔξοχον αὐτοῦ εὐγλωττίαν μετονομασθεὶς Χρυσόστομος ἐγεννήθη ἐν Ἀντιοχείᾳ τὸ 347· τοῦ πατρὸς αὐτοῦ προώρως στερηθεὶς ἀνετράφη ὑπὸ τῆς εὐσεβοῦς αὐτοῦ μητρὸς Ἀνθοῦσης.

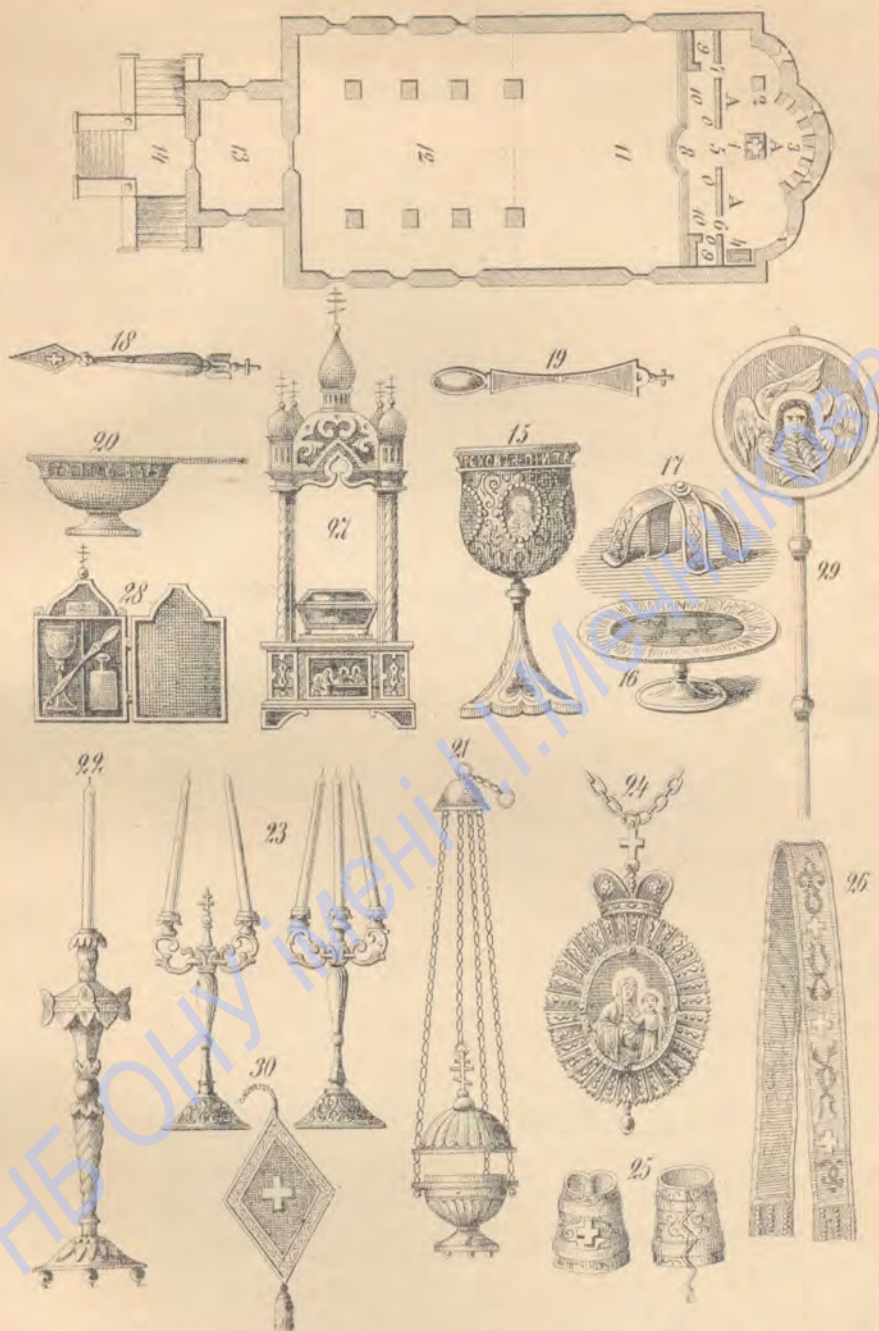
Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν αὐτοῦ ἤρξατο ἐν Ἀντιοχείᾳ μετὰ μεγάλῃς ἐπιτυχίας τοῦ ἔργου τοῦ συνηγόρου· ἀλλ' ὁ χαρακτὴρ αὐτοῦ δὲν συνεβιβάζετο πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο· τὸ 369 ἔλαβε τὸ ἅγιον βάπτισμα διὰ τοῦ Μητροπολίτου Ἀντιοχείας Μελετίου.

Ἡ μεγάλη ἀρετὴ καὶ ἡ ἔξοχος εὐγλωττία τοῦ Ἰωάννου κατέστησαν αὐτὸν δημοτικώτατον ἐν τῇ πατρίδι του· ὥστε ὁ λαὸς ἐσκέπτετο νὰ ἐκλέξῃ αὐτὸν πνευματικὸν αὐτοῦ ποιμένα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μελετίου· ἀλλ' ὁ Ἰωάννης νοήσας τὸν σκοπὸν τῶν συμπατριωτῶν του ἔφυγεν ἐκ τῆς πατρίδος του· ἀφοῦ δὲ διέμεινεν ἐννέα ἔτη μεταξὺ τῶν Μοναχῶν παρ' οἷς ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν μελέτην τῶν Ἀγίων Γραφῶν καὶ εἰς θρησκευτικὰς ἀσκήσεις ἐπανήλθεν εἰς Ἀντιόχειαν καὶ ἐχειροτονήθη (386) ὑπὸ τοῦ Φλαβιανοῦ Πρεσβύτερος. Τότε ὁ Ἰωάννης ἔδειξε τὴν σπανίαν ἐκείνην εὐγλωττίαν δι' ἣν ἐθαυμάσθη κατὰ πάντας τοὺς αἰῶνας· ἡ φήμη του ἐξῆλθε ταχέως τῆς Ἀντιοχείας· διὸ ὅτε ἐκενώθη ὁ Πατριαρχικὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνος ἐκλήθη αὐτὸς νὰ κατα-

λάβη αὐτόν· ἐν τῇ νέῃ σταδίῳ του ἀνέπτυξε ἀξιοθαύμαστον ἐνεργητικότητα καὶ ὡς κήρυξ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ὡς ποιμὴν ἀληθινός· ἀπέθανε δὲ ἐν τῇ ἔξορίᾳ τὸ 407 ὄνμα γενόμενος τοῦ μίσου τῶν ἐχθρῶν του ἐν οἷς συγκαταριθμεῖται καὶ ἡ Αὐτοκράτειρα Εὐδοξία. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία θεωρεῖ αὐτόν ὡς τὸν μέγιστον αὐτῆς φωστῆρα σὺν τῷ Βασιλεῖω καὶ Γρηγορίῳ. — Δύναται δὲ τις δικαίως νὰ εἴπῃ ὅτι εἶναι ὁ Δημοσθένης τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας· ἡ εὐγλωττία του εἶναι ἀπαράμιλλος· ἡ γλῶσσά του ζωηρὰ καὶ φυσική· αἱ ἐκφράσεις του ἀπλαῖ καὶ μεσταὶ φαντασίας· ἡ ρητορική του ἐνθουσιᾷ καὶ κερδίζει τὰ πλήθη· ἦτο δὲ γνώστης ἀπαράμιλλος τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας.

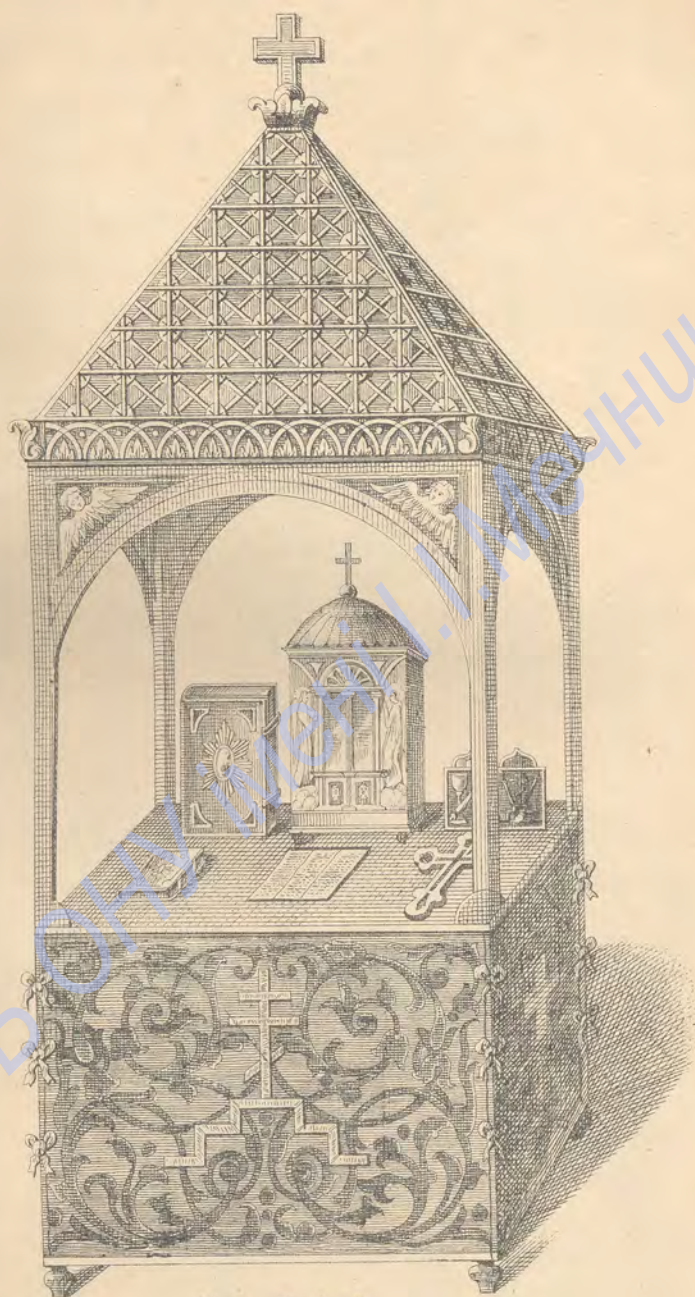
ΤΑ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΥΤΟΥ ΕΙΝΑΙ:

- 1) Ἑρμηνεία τῆς Γραφῆς ἦτοι 650 ὁμιλίας.
- 2) Λόγοι δογματικοί, πανηγυρικοί κ. τ. λ. πολλοὶ τὸν ἀριθμὸν.
- 3) Δογματικαὶ καὶ ἠθικαὶ πραγματεῖαι.
- 4) 238 ἐπιστολαί.
- 5) Ἡ Θεία λειτουργία, ἥτις, κατὰ τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Πρόκλον εἶναι ἐπιτομὴ τῆς τοῦ Θεοῦ Βασιλείου λειτουργίας.

Α Α Αι αρχαίαι κιχλίδες τὸ εἰκονοστάσιον. 1) Ἡ Ἁγία Τράπεζα. 2) Ἡ πρόθεσις. 3) Τὸ Σύνθρονον. 4) Τὸ Σκεροφυλάκιον. 5) Ἡ μεσαία Ἁγία Πύλη. 6) Ἡ βόρειος Πύλη. 7) Ἡ νότιος. 8) Ἀμβων. 9 10) ὁ Σωλῆας. 11) Θρόνος Αὐτοκρατορικός. 12) ὁ Κυρίως ἡ μεσαίος Ναός. 13) Νάρθηξ. 14) Πρόναος, 15) Τὸ ἅγιον Ποτήριον. 16) Ὁ ἅγιος Δίσκος. 17) Ὁ ἀστερίσκος. 18) Ἡ Λόγχη, 19) Ἡ Λαβίς 20) Τὸ Ζέον. 21) Τὸ Θυματήριον. 22) Κηροπήγιον. 23) Τὰ δικηροτρύκηρα. 24) Τὸ ἐγκόλπιον ἢ Παναγία. 25) Τὰ ἐπιμανίκια. 26) Τὸ Ὁράριον. 27) Τὸ Ἅγιον Ἀρτοφόριον. 28) Τὸ μικρὸν ἀρτοφόριον ἢ ποργίσκος δι' οὗ μετακομίζονται τὰ ἅγια ἐξω τῆς ἐκκλησίας διὰ τοὺς ἀσθενεῖς. 29) Τὰ ριπίδια ἢ ἐξαπτέρυγα. 30) Ἐπιγονάτιον.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Ἁγία Τράπεζα.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

1) Το στιχάριον τοῦ Ἀρχιερέως ἢ Ἱερέως 2) Τὸ Ἐπιτραχίλιον. 3) Ἡ Ζώνη. 4) Σάκος μετὰ ὤμοφοριον. 5) Στιχάριον Διακόνου μετ' ὄραριον. 6) Ἀρχιερατικὴ ράβδος. 7) Τὸ καλόνιον.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

A.

Προεισαγωγικαί τινες γνώσεις.

Α'. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΟΣ, ΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ
ΤΩΝ ΜΕΡΩΝ ΤΟΥ ΝΑΟΥ.

Οί πρώτοι χριστιανοί ἐτέλουν τὰ τῆς λατρείας των εἰς ἰδιω-
τικοὺς οἴκους· ἐν καιρῷ δὲ τῶν διωγμῶν διὰ τὸν φόβον τῶν διω-
κτῶν αὐτῶν καὶ εἰς τὰς ἐρήμους καὶ εἰς τὰ σπήλαια καὶ ἐν γένει
θπου ἐδύναντο· βραδύτερον θμως ἤρχισαν νὰ κτίζωσιν ἰδίας ἐκκλη-
σίας εἰς ὅς ἔδωκαν τὸ σχῆμα τῶν ἐν Ρώμῃ Βασιλικῶν, αἵτινες
ἦσαν μακρὰ τετράγωνα· ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ἤρχισαν νὰ κοσμῶσι
τὰς ἐκκλησίας ταύτας καὶ διὰ τινων συμβόλων ¹⁾ εἶτα δὲ καὶ
δι' εἰκόνων. Κατὰ τὸν δ' ἑμως αἰῶνα ἐπὶ τοῦ πρώτου χριστιανοῦ
Αὐτοκράτορος, τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἤρχισαν οἱ χριστιανοὶ νὰ

¹⁾ π. χ. Διὰ τοῦ Σταυροῦ· διὰ τοῦ Ποιμένος· Ἀμνοῦ· Νεῶς· Λύρας·
'Αγκύρας· Ἰχθύος κ. τ. λ. Τὰ σύμβολα ταῦτα ἐκ τῆς ἰδιωτικῆς χρήσεως
εἰσέχθησαν εἰς τοὺς τόπους τῆς δημοσίας λατρείας.

δίδωσιν εἰς τὰς ἐκκλησίας τὸ σχῆμα τοῦ Σταυροῦ—οἱ τόποι δὲ οὗτοι οἱ ἀφιερωμένοι πρὸς λατρείαν τοῦ Θεοῦ ὠνομάζοντο ἐκκλησίαι—οἶκος Θεοῦ—Κυριακόν—Μαρτύριον—εὐκτήριοι οἶκοι κτλ. Ἐσωτερικῶς δὲ διηρεῖτο ὁ Ναὸς εἰς τρία μέρη.

- α. τὸ ἱερὸν βῆμα διὰ τοὺς ἱερουργοῦντας. Λατίν. Altare
- β. τὸν κυρίως Ναὸν ἢ Μεσαῖον διὰ τοὺς πιστούς.
- γ. τὸν Νάρθηκα ἢ πρόναον διὰ τοὺς κατηχομένους.

α'. Τὸ ἱερὸν βῆμα

Τὸ ἱερὸν βῆμα ἴστατο ὀλίγον τι ὑψηλότερον· ὅθεν ὠνομάσθη καὶ βῆμα· ἐχωρίζετο δὲ ἀπὸ τοῦ μεσαίου Ναοῦ διὰ κιγκλίδων· κατὰ τὸ τέλος ὁμῶς τῆς Δ'. ἑκατονταετηρίδος ἐχωρίσθη διὰ παραπετάσματος, ὅπερ κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ σήμερον ἐν χρήσει εἰκονοστασίου, ἐφ' οὗ ἐνεχαράσσοντο διάφορα σύμβολα ὑποδηλοῦντα τὴν νίκην τοῦ Ἰ. Χριστοῦ κατὰ τοῦ Διαβόλου, ὥς καὶ νῦν φαίνεται ἐν τισὶ τῆς Ἀνατολῆς ἀρχαῖαις ἐκκλησίαις ἐπὶ τῶν εἰκονοστασίων τῶν ὁποίων καὶ μάλιστα κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος ὑπάρχουσι τοιαῦτά τινα ἐγκεχαραγμένα σύμβολα.

Μέρη τοῦ Βήματος.

1) Ἦσαν ἡ Ἀγία Τράπεζα ἐκ λίθου ὥς εἰκονίζουσα τὸν Τάφον τοῦ Κυρίου. Ἐκειτο δὲ ἐν τῇ μέσῃ τοῦ Ἀγίου Βήματος καὶ ἦτο ἀκριβῶς τετράγωνος ὥς οἱ τάφοι τῶν Μαρτύρων· ἐστηρίζετο δὲ ἐπὶ πέντε κιόνων τεσσάρων μὲν κατὰ τὰ τέσσαρα ἄκρα εἰς ἐξεκόνισιν τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν ¹⁾ καὶ ἑνός, τοῦ καὶ κυριωτέρου ἐν τῇ μέσῃ, ὅστις ὀνομάζεται καὶ Κάλαμος· ἀνωθεν δὲ τῆς Ἀγίας Τραπεζῆς ἦτο εἰδὸς τι σκηνώματος ἐπίσης τετραπλεύρου ὑποβασταζομένου ὑπὸ τεσσάρων κιόνων μετὰ πλευρῶν τοξοειδῶν καὶ θόλου

¹⁾ Διὸ καὶ ἐγγράσσονται ἐπὶ τῶν τεσσάρων ἄκρων τῆς Ἀγίας Τραπεζῆς οἱ τέσσαρες Εὐαγγελισταί.

ὑπεράνω ἔχοντος σχῆμα κωνικόν ¹⁾ ἢ συνηθέστερον σφαιρικόν· ἐκ τῶν ἀψίδων δὲ ἐκρέμαντο παραπετάσματα, ἅτινα ἐν ταῖς ἐπισημοτέραις στιγμαῖς τῆς Θείας Μυσταγωγίας ἐκλείοντο. ²⁾ Ἀπὸ τοῦ κέντρου δὲ τοῦ θόλου κατήρχετο ἄλυσις ἀφ' ἧς ἐκρέματο περιστερὰ (σύμβολον τοῦ Ἀγίου Πνεύματος) ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐφυλάσσετο ὁ Ἅγιος Ἄρτος ³⁾. Νῦν δὲ ὁ Ἅγιος Ἄρτος φυλάσσεται ἐν τῷ ἄρτοφορεῖ τῷ ἐπὶ τῆς Ἀγίας Τραπέζης κειμένῳ καὶ ἔχοντι σχῆμα στρογγύλον ἢ κωνικόν· ὁ δὲ Ἅγιος Ἄρτος ὁ μετακομιζόμενος ἔξω τῆς Ἐκκλησίας, φυλάσσεται ἐν Ρωσσίᾳ, ἐν ἰδιαιτέρῳ πυργίσκῳ.

2) Τὸ σύνθρονον ὕψισθεν τῆς Ἀγίας Τραπέζης εἰς τὸ βάθος τοῦ κοιλώματος, ὅπερ σχηματίζει ἡ κοινῶς λεγομένη Ἀχιβάδα· εἰς τὸ σύνθρονον ἐκάθητο ὁ Ἐπίσκοπος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἱερουργούντες Πρεσβύτεροι.

3) Ἡ πρόθεσις ἐφ' ἣν κατετίθεντο αἱ προσφοραὶ τῶν πιστῶν. ⁴⁾

4) Τὸ σκευοφυλάκιον πρὸς Ν. τῆς Ἀγίας Τραπέζης, ὅπου ἐφυλάσσοντο τὰ Ἱερὰ βιβλία, Ἱερὰ ἄμφια κ. τ. λ.

β'. Ὁ κυρίως ἢ μεσαῖος ναός.

Περιεῖχε

1) Τὸν Σωλέα, ὅστις ἦτο μετὰ τὸ τοῦ Ἱεροῦ Βήματος καὶ τοῦ Μεσαίου ναοῦ εἰς τὰ ἄκρα τοῦ ὁποίου ἦσαν οἱ δύο χοροί. ⁵⁾

2) Τὸν Δεσποτικὸν θρόνον ἐφ' οὗ ἐκάθητο πρὸ τῆς ἀλώσεως ὁ Αὐτοκράτωρ, ὅστις καὶ Δεσπότης ἐλέγετο.

3) Τὸν Ἀμβωνα πρὸ τοῦ Ἱεροῦ ἱστάμενον καὶ περὶ τὸν

¹⁾ Ὡς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν τῷ ἐν Ἀργυροπόλει τῆς Κεφαλληνίας ναῷ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου.

²⁾ Ὡς καὶ νῦν ἐνταῖς τῆς Ἀνατολῆς Ἐκκλησίαις.

³⁾ Ἡ χρῆσις τῆς Περιστερᾶς φαίνεται ἀρχαιοτάτη.

⁴⁾ Αὕτη εἰκονίζει τὸ ἐν Βηθλεὲμ Σπήλαιον. Παρὰ τὴν Ἀγίαν Πρόθεσιν οἰκοδομεῖται τὸ χωνευτήριον.

⁵⁾ Καὶ ὁ νῦν Σεβασμιώτατος Ἐπίσκοπος Χερσῶνος καὶ Ὁδηγσοῦ κ. Νικάνωρ διήρσε τὸν ἕνα τῆς Μητροπόλεως χορὸν εἰς δύο, τοποθετήσας αὐτοὺς εἰς τὰ δύο ἄκρα τοῦ Σωλέα κατὰ τὴν ἀρχαίαν τάξιν.

δοποιον ἐκάθηντο ἐπὶ βάθρων οἱ πιστοί· ¹⁾ δ' Ἀμβων εἶχε δύο ἀνόδους τὴν μὲν ἐξ ἀνατολῶν τὴν δὲ ἐκ δυσμῶν.

γ'. Ὁ νάρθηξ.

Ὁ Νάρθηξ διηρεῖτο εἰς δύο μέρη, τὸν ἔσω Νάρθηκα καὶ τὸν ἔξω· ἀμφότεροι δὲ ὠνομάζοντο Πρόναος· καὶ τὸ μὲν ἔσω μέρος ἦτο προσδιωρισμένον τὸ πάλαι διὰ τοὺς κατηχουμένους· διὰ τοῦτο ἦτο ἐκεῖ καὶ τὸ Βαπτιστήριον· εἰς δὲ τὸ ἔξω μέρος, ὅπερ καὶ κυρίως ἐλέγετο Πρόναος ἵσταντο, θσων ἢ εἰσοδος εἰς τὸν Ναὸν ἦτο ἀπηγορευμένη.

Σημ. α'. Πρῶτος φαίνεται ὅτι ὁ Οὐρανοφάντωρ Βασίλειος ὥρισεν ἰδιαίτερον τόπον ἐντὸς τοῦ κυρίως ναοῦ διὰ τὰς γυναῖκας, αἵτινες ἕως τότε ἴσως ἵσταντο εἰς τὸν Πρόναον.

Σημ. β'. Ὁ Ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶχε τέσσαρας Νάρθηκας.

Β. ΠΕΡΙ ΙΕΡΩΝ ΣΚΕΥΩΝ.

Τὰ ἱερὰ σκεύη εἶναι δύο εἰδῶν·

1) Τὰ διὰ τὴν Θεῖαν εὐχαριστίαν.

2) Τὰ διὰ τὰς ἄλλας ἱερὰς τελετάς.

Καὶ τὰ μὲν ἐν χρήσει διὰ τὴν Θεῖαν Μυσταγωγίαν εἶναι τὸ Ἅγιον Ποτήριον ἐκ μεταλλοῦ ἢ ὡς ἄλλοτε ἐξ ὕαλου· ὁ Δίσκος ἢ δισκάριον ²⁾. Ὁ ἀστερεῖσκος χρησιμεύων, ἵνα μὴ τὸ κάλυμμα ἐφάπτηται τοῦ Ἁγίου Ἄρτου καὶ ὑποδηλῶν τὸν ἀστέρα, ὃν εἶδον οἱ Μάγοι. Ἡ Λόγχη. Ἡ Λαβίς. Ὁ Σπόγγος καὶ τὸ Ζέον.

¹⁾ Καὶ τῶν στασιδίων ἢ χρῆσις φαίνεται ἀρχαία. (ἴδε Εὐσεβ. Ἐκκλησιαστ. ἱστορία).

²⁾ Ἐν Ρωσσίᾳ ἐγχαράσσεται ἐπὶ τοῦ Δίσκου ἢ Γέννησις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τὰ δὲ διὰ τὰς ἄλλας ἱεροπραξίας εἶναι τὸ θυμιατήριον, τὰ κηροπήγια, αἱ κανδήλαι, οἱ πολυέλαιοι κ. τ. λ.

Σημ. α'. Αἱ καμπάναι εἰσῆχθησαν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν περὶ τὰ μέσα τῆς Θ'. ἑκατονταετηρίδος προσενεχθεῖσαι δῶρον τοῦ Μιχαὴλ Γ'. ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν εὐγνωμονούντων διὰ τὴν συνδρομὴν, ἣν ἐχορήγησεν αὐτοῖς κατὰ τῶν Σαρακηῶν. Πρὸ τῆς χρήσεως ὅμως τῶν κωδόνων ἢ εἰς τὸν ναὸν πρόσκλησις ἐγένετο διαφοροτρόπως διὰ σημάντρων, διὰ σφύρας κ. τ. λ.

Γ'. ΙΕΡΑ ΑΜΦΙΑ.

Ἰερὰ Ἀμφια εἶναι:

1) Τὰ καλύμματα τῶν Τιμίων Δώρων.

2) Τὰ ἄμφια τῶν ἱερουργούντων.

Καὶ τὰ μὲν καλύμματα τῶν Τιμίων Δώρων εἶναι τρία· διὰ μὲν τῶν δύο σκεπάζονται τὸ Ἅγιον Ποτήριον καὶ ὁ Ἅγιος Δίσκος, διὰ δὲ τοῦ τρίτου, τοῦ καὶ μεγαλειτέρου καὶ ὀνομαζομένου Ἀέρος σκεπάζονται ἀμφότερα ¹⁾).

Σημ. β'. Ἄλλοτε ἀντὶ καλύμματος ἐξ υφάσματος μετεχειρίζοντο μετάλλινα κοῖλα σκεπάσματα ἐπὶ τοῦ Ποτηρίου καὶ τοῦ Δίσκου· ἐπὶ τοῦ σκεπάσματος δὲ τοῦ Δίσκου, ἄνωθεν, ἔκειτο καὶ ἀστήρ. ²⁾

Σημ. γ'. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλα τινὰ ἐπὶ τῆς Ἀγίας Τραπέζης Ἰερὰ Ἀμφια ὡς λ. χ. τὸ Ἀντιμήνσιον (ἀντιτραπέζιον) ὅπερ καὶ καθιέρωσις λέγεται, τὸ Εἰλιπτόν κ. τ. λ.

Τὰ ἄμφια τῶν ἱερουργούντων εἶναι τριῶν εἰδῶν.

¹⁾ Τὰ καλύμματα δηλοῦσι τὸ σουδάριον τὸ περικαλύψαν τὸ σῶμα τοῦ Σωτῆρος.

²⁾ Εἰσαχθέντων τῶν καλυμμάτων καὶ τοῦ ἀστερίσκου ἤρχισαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ ἐκλίπωσι τὰ μετάλλινα σκεπάσματα, καὶ τοι ἔντισι τῆς Ἀνατολῆς Ἐκκλησίαις εἰσέτι σώζονται τὰ τοιαῦτα.

1) Τὰ τοῦ Ἀρχιερέως.

2) Τοῦ Ἱερέως.

3) Τοῦ Διακόνου.

Καὶ τοῦ μὲν Ἀρχιερέως εἶναι τὸ Στιχάριον, ¹⁾ τὸ Ἐπιτραχήλιον ἢ περιτραχήλιον, ²⁾ ἡ Ζώνη, ³⁾ ὁ Σάκκος, ⁴⁾ τὰ Ἐπιμανίκια ἢ ὑπομάνικα, ⁵⁾ τὸ Ὠμοφόριον, ⁶⁾ τὸ Ἐπιγονάτιον ἢ ὑπογονάτιον, ⁷⁾ ἡ Μίτρα, ⁸⁾ ἡ Ἀρχιερατικὴ Ῥάβδος ἢ τὸ δικανίκιον ⁹⁾ ὁ Μανδύας ¹⁰⁾ τὰ Δικηροτρίκηρα ¹¹⁾ τὸ Ἐγκόλπιον, ¹²⁾ καὶ οἱ Ἀετοί, οἵτινες ἀντικατέστησαν ἐν Ρωσσίᾳ τὰ παλαιὰ ψάθια.

¹⁾ Ἐκ τῶν στίχων ἢ ποταμῶν οἷς ἐκοσμοῦντο οἱ τῶν προκρίτων Ἐπισκόπων ποδήρεις χιτῶνες.

²⁾ Σημεῖον τῆς ἐκχεομένης χάριτος· ὅθεν καὶ ὁ ἱερεὺς φορῶν αὐτὸ λέγει: Εὐλογητός ὁ Θεὸς ὁ ἐκχέων τὴν χάριν αὐτοῦ κ. τ. λ.

³⁾ Σημεῖον πνευματικῆς δυνάμεως περὶ τὸ ἱεουργεῖν συγχρόνως δὲ ἡ ζώνη κρατεῖ τὸ στιχάριον καὶ δὲν ἀφίνει νὰ προσκόπτη ὁ ἱεουργῶν.

⁴⁾ Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν μόνος ὁ Πατριάρχης ἐφόρει Σάκκον.

⁵⁾ Δηλοῦσι τὰ δεσμὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ χρησιμεύουν εἰς τὸ νὰ ἐκτελῇ ὁ ἱερεὺς ἐλευθέρως τὰ μυστήρια· σημειωτέον ὅτι ἡ λέξις εἶναι κατὰ τὸ ἥμισυ ἐλληνικὴ καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ λατινικὴ - Ἐπι-manus.

⁶⁾ Εἶναι μικρὸν καὶ μέγα· ἡ σημασία αὐτοῦ ὑποδηλοῦται διὰ τῶν λέξεων, αἱ ἐκφωνεῖ ὁ Διάκονος περιβάλλων δι' αὐτοῦ τὸν Ἀρχιερέα: Ἐπὶ τῶν ὤμων Χριστέ· τὴν πλανηθεῖσαν ἄρας φύσιν κ. τ. λ.

⁷⁾ Σημεῖον πνευματικῆς ρομφαίας.

⁸⁾ Ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ λειτουργοῦσιν ἀνέκαθεν ἀσκεπεῖς οἱ λειτουργοί· ἡ μίτρα εἶναι βασιλικὸν στέμμα· μόλις δ' ἐπεσχάτων κατέστη κοινή· ἐν Ρωσσίᾳ φοροῦσι μίτραν καὶ οἱ Ἀρχιμανδρίται, ἀλλ' ἄνευ σταυροῦ, ὡς ἐπίσης καὶ τινες τῶν Πρωτοϊερέων· διὰ νέας δὲ ἐγκυκλίου ἡ ἀγιωτάτη Σύνοδος ἀφῆρσε τὸ δικαίωμα τοῦτο ἀπὸ τοῦς εἰς τὸ μέλλον Πρωτοϊερεῖς.

⁹⁾ Τῷ Πατριάρχῃ ἐνεχείριζεν αὐτὸς ὁ Αὐτοκράτωρ τὸ δικανίκιον.

¹⁰⁾ Ἐν Ρωσσίᾳ φοροῦσι Μανδύαν καὶ οἱ Ἀρχιμανδρίται.

¹¹⁾ Τὸ μὲν δίκηρον σημαίνει τὴν τοῦ Χριστοῦ διπλὴν φύσιν, θείαν καὶ ἀνθρωπίνην· τὸ δὲ τρίκηρον τὸ τῆς τρισηλίου Θεότητος φῶς.

¹²⁾ Ἐν Ρωσσίᾳ τὸ Ἐγκόλπιον λέγεται καὶ Παναγία· διότι ἔχει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας Παρθένου· ἐν Ἑλλάδι τὸ Ἐγκόλπιον ἔχει τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ.

Τοῦ δὲ Ἱερέως ἄμφια εἶναι·

Τὸ Στιχάριον, τὸ Ἐπιτραχήλιον, ἡ Ζώνη, τὰ Ἐπιμανίκια, τὸ Φελόνιον ἢ φαινόλιον ¹⁾ καὶ τὸ Ἐπιγονάτιον ²⁾.

Τοῦ δὲ Διακόνου·

Τὸ Στιχάριον, τὸ Ὁράριον ³⁾ καὶ τὰ Ἐπιμανίκια.

Σημ. γ'. Ἀπὸ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ἤρχισαν νὰ φορῶσι καὶ ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας ἰδιαιτέραν στολὴν οἱ κληρικοί, ἵνα διακρίνωνται ἀπὸ τῶν λαϊκῶν.

Δ'. ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝΤΑ ΤΗΝ ΙΕΡΟΥΡΓΙΑΝ ΕΙΝΑΙ·

1) Ὁ Ἐπίσκοπος.

2) Ὁ Ἱερεύς.

3) Ὁ Διάκονος.

Κατώτερα δὲ ὁ ὑποδιάκονος, ὁ ἀναγνώστης ⁴⁾ καὶ οἱ ψάλται.

Ε'. ΥΛΗ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΣ

Εἶναι ὁ Ἄρτος καὶ ὁ Οἶνος.

Καὶ ὁ μὲν Ἄρτος πρέπει νὰ εἶναι ἔνζυμος, καθαρὸς, κατεσκευασμένος ὑπὸ ἰδιαιτέρων προσώπων καὶ ἐσφραγισμένος διὰ τῶν ἐξῆς συντόμων λέξεων·

¹⁾ Ἴσως ἐκ τοῦ ἐνδύματος τῶν Ἀποστόλων· πρὸ τῆς ἀλώσεως ἐφόρου καὶ οἱ Ἐπίσκοποι.

²⁾ Μόνοι οἱ ἀξιοματικοὶ φοροῦσι τοῦτο.

³⁾ Ὁράριον· τινὲς μὲν παράγουσιν αὐτὸ ἐκ τοῦ orare - εὐχεσθαι. ἄλλοι ἐκ τοῦ ora, ὃ δηλοῖ τὴν ὥραν ὅθεν καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς βιβλίοις γράφεται ὠράριον· ἄλλοι ἐκ τοῦ os - oris - τὸ στόμα, καὶ δηλοῖ μανδύλιον δι' οὗ ἀπεσπογγίζοντο τὸ στόμα ὑπὸ τοῦ Διακόνου οἱ πιστοὶ κοινωνοῦντες τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων· νῦν ἀναπληροῖ τὸ Ὁράριον ἰδιαίτερον μάκτρον.

⁴⁾ Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς οἱ ἀναγνώσται ἦσαν ἐκ τῶν λογιωτέρων.

ΙΣ	ΧΡ
ΝΙ	ΚΛ

Ὁ δὲ Οἶνος πρέπει νὰ εἶναι ἐκ καθαρᾶς σταφυλῆς.

ΣΤ'. ΣΥΣΤΑΤΙΚΑ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ.

Τέσσαρα εἶναι τὰ συστατικὰ τῆς λειτουργίας·

- 1) Ἡ ἀνάγνωσις τῶν Γραφῶν, Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελίου.
- 2) Κήρυγμα τοῦ Θεοῦ Λόγου.
- 3) Ἀπαγγελία τοῦ Πιστεύω καὶ τοῦ Πάτερ ἡμῶν.
- 4) Ἡ Θεία Εὐχαριστία.

Ζ'. ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ.

Ἡ λειτουργία διαιρεῖται εἰς δύο διακεκριμένα μέρη·

- 1) Εἰς τὴν Προσκομιδὴν·
- 2) Εἰς τὴν Λειτουργίαν.

Καὶ ἡ μὲν Προσκομιδὴ εἶναι τὸ προπαρασκευαστικὸν μέρος τῆς Λειτουργίας.

Ἡ δὲ ἰδίως Λειτουργία ὑποδιαιρεῖται καὶ αὕτη εἰς δύο μέρη.

1) Εἰς τὴν Λειτουργίαν τῶν Κατηχομένων ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ὁ Διάκονος προσεχάλει τοὺς Κατηχομένους νὰ ἐξέλθωσι τοῦ Ναοῦ διὰ τῆς ἐκφωνήσεως· « ὅσοι κατηχούμενοι προσέλθετε ».

2) Εἰς τὴν Λειτουργίαν τῶν Πιστῶν, ἥτοι ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῶν Κατηχομένων μέχρι τέλους.

Πρὸς εὐκολωτέραν ὁμῶς κατανόησιν τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας

υποδιαίρουµεν τὴν λειτουργίαν τῶν Κατηχοµένων καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν Πιστῶν εἰς ἑννέα μέρη·

- 1) Εἰς τὸ Προοίμιον·
- 2) Εἰς τὴν μικρὰν Εἵσοδον·
- 3) Εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελίου.
- 4) Τὰς Δεήσεις·
- 5) Τὴν Μεγάλην Εἵσοδον·
- 6) Τὴν Ὁμολογίαν τῆς Πίστεως
- 7) Τὴν τέλεσιν τῆς Θείας Εὐχαριστίας·
- 8) Τὴν Κοινωνίαν·
- 9) Τὸ Τέλος.

Β.

Λειτουργία.

ΟΡΙΣΜΟΣ, ΠΑΡΑΤΩΓΗ, ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΜΟΡΦΩΣΙΣ

ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ.

Λειτουργία εἶναι ἡ δημοσία τῶν Χριστιανῶν λατρεία, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀναπαρίσταται ἀναιµάκτως ἡ μεγάλη ἐκείνη Θυσία, ἣν προσήνεγκεν ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ ὁ Κύριος ἡµῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὑπὲρ τῆς τοῦ Κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας.

Ἡ λέξις Λειτουργία παράγεται ἐκ τοῦ Λεῖτος — Λαϊκὸς καὶ Ἔργον· καὶ σημαίνει δημόσιον ἔργον ἀφορῶν τὸν λαόν.

Ὁ ἄνθρωπος ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ πλασθεὶς ἐπροικίσθη ὑπ' αὐτοῦ μὲ ὅλα τὰ δῶρα τῆς ἀγιότητος καὶ τελειότητος, καί, ὡς λέγει ἡ Ἁγία Γραφή, ἐγένετο κατ' εἰκόνα Θεοῦ (Γεν. Α'. 27). δυστυχῶς ὁµως ὁ ἄνθρωπος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς παρακούσας τῆς Θείας ἐντολῆς δὲν ἠκολούθησε τὸν δρόμον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸν δρόμον τῆς ἁμαρτίας, τὰ ἀποτελέσματα δὲ τῆς τοιαύτης τοῦ ἀνθρώπου παρεκτροπῆς ἐφάνησαν ἀμέσως ἐν τῷ κόσμῳ· διότι ἡ μὲν λατρεία

τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἤρχισε νὰ ἐκλείπη, ἡ δὲ εἰδωλολατρεία ἐξηπλώθη πανταχοῦ. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι καὶ τὰ ἔθνη τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦσαν ἀνάλογα πρὸς τὴν θρησκευτικὴν αὐτῶν κατάστασιν· ἀλλ' ὁ εὐσπλαγχνός καὶ ἐλεήμων Θεὸς εὐσπλαγχνισθεὶς τὸ ἔργον τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐξαπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱόν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὅστις σάρκα προσλαβόμενος προσέφερεν ἑαυτὸν θυσίαν ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ καὶ διὰ τοῦ σταυρικοῦ αὐτοῦ θανάτου ἱκανοποίησε καὶ ἐξιλέωσε τὴν παροργισθεῖσαν Θεότητα συμφιλιώσας αὐτὴν μετὰ τῶν ἀνθρώπων (Ρωμ. Ε'. 10 καὶ ΙΣΤ'. Κορινθ. Ε'. 18). Ὁ θάνατος λοιπὸν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔκαμψε τὴν θείαν δικαιοσύνην ὑπὲρ τῆς ἁμαρτησάσης ἀνθρωπότητος.

Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ὡς ἐλεύθερος, εἶναι καὶ σφαλερός, διὰ τοῦτο ὁ Σωτὴρ ἡμῶν κατὰ τὴν παραμονὴν τοῦ σταυρικοῦ αὐτοῦ θανάτου συνέστησε τὸ Μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας εὐλογήσας τὸν Ἄρτον καὶ τὸν Οἶνον καὶ παραγγείλας εἰς τοὺς ἀγίους αὐτοῦ μαθητάς καὶ Ἀποστόλους, ἵνα καὶ αὐτοὶ ποιῶσι τοῦτο καὶ μεταδίδωσιν εἰς τοὺς πιστοὺς τὸ μέγα ἐκεῖνο τῆς ἐξιλαστικῆς Θυσίας μυστήριον διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ Ἄρτου καὶ τοῦ Οἴνου εἰς ἄφεισιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν· ὅσάκις, εἶπεν, εὐλογεῖτε τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον ἐν τῇ προσευχῇ προσφέρετε πρὸς τὸν Θεὸν αὐτὴν τὴν ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ ἐξιλαστικὴν Θυσίαν· ἡ ἐπὶ τῶν θυσιαστηρίων λοιπὸν τῶν Χριστιανῶν τελουμένη θυσία καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ εἶναι ΜΙΑ καὶ Η ΑΥΤΗ· διότι ἡ εὐχαριστία ἀναπαρίστησιν ἡμῖν πραγματικῶς καὶ ἀληθῶς αὐτὸν τὸν θάνατον καὶ τὴν θυσίαν τοῦ Ἰ. Χριστοῦ· αἰτία δὲ τῆς συστάσεως τοῦ Θείου τούτου Μυστηρίου εἶναι ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγάπη πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἵνα δηλαδὴ ἀγιάζεται ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐνοῦται μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ὅφειλομεν λοιπὸν νὰ ἱστάμεθα κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην καὶ ὑψηλὴν τελετὴν μετὰ πάσης κατανύξεως καὶ εὐλαβείας καὶ μετὰ καθαροῦ συνειδότος, πιστεύοντες ἀκραδάντως ὅτι ἐνούμεθα μετὰ τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, ἥτοι τοῦ οὐρανοῦ ἡμῶν Πατρός· νὰ προσπαθῶμεν δὲ πάν-

τοτε νὰ ἐξεργώμεθα τῆς μυστηριώδους ἐκείνης τελετῆς ἡθικώτεροι καὶ ἁγιώτεροι παρ' ὅ,τι ἤμεθα, ὅτε κατὰ πρῶτον εἰσῆλθομεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ κατὰ μὲν τοὺς Ἀποστολικοὺς χρόνους ἡ τελετὴ τῆς Θείας εὐχαριστίας ἐγένετο ἀπλούστατα· προϋντος ὁμῶς τοῦ χρόνου ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ μεγαλειτέραν ἀνάπτυξιν ἕως οὗ διεμορφώθη ὥς εἶναι τὴν σήμερον ὑπὸ τῶν μεγάλων τῆς ἐκκλησίας διδασκάλων, Βασιλείου καὶ Χρυσοστόμου· αἱ δὲ ἀρχαῖαι λειτουργίαι δὲν ἦσαν ὅμοιαι κατὰ πάντας τοὺς τύπους εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας· ὅθεν ἔχομεν τὰς λειτουργίας τῆς Ρώμης (τοῦ Κλήμεντος) τῆς Ἀλεξανδρείας (τοῦ Μάρκου) καὶ τῶν Ἱεροσολύμων (τοῦ Ἰακώβου). Τούτους δ' ὅπ' ὄψει ἔχων ὁ Οὐρανοφάντωρ Βασίλειος συνέταξε τὴν ἑαυτοῦ συντομωτέραν τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ὑπαρχουσῶν· εἶτα δὲ ὁ χρυσοῦς τὴν γλῶσσαν Ἰωάννης οἰκονομῶν τὰς περιστάσεις ἐποίησεν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τοῦ Βασιλείου τὴν ἰδικήν του συντομεύσας ὅσον ἦτο δυνατόν τὴν τοῦ Μ. Βασιλείου· ἔκτοτε δ' ἐπεκράτησεν ὀριστικῶς ἡ τοῦ Χρυσοστόμου, ἣν καὶ ἡμεῖς συντόμως ἀνεπτύξαμεν· τῆς τοῦ ἱεροῦ Βασιλείου τελουμένης μόνον δεκάκις τοῦ ἔτους.

1) ΤΟ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΟΝ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ.

Ἡ Προσκομιδὴ.

Ἡ λέξις Προσκομιδὴ γίνεται ἐκ τοῦ προσκομίζω καὶ ἐσήμεναι τὴν ἐκ τῆς Ἀγίας Προθέσεως εἰς τὴν Ἀγίαν Τράπεζαν μεταφοράν τῶν δώρων, ἵνα ταῦτα διευθετιθῶσι κατὰ τὴν διάταξιν τῆς Ὁρθοδόξου ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ ὁμῶς ἡ διευθέσις καὶ προετοιμασία τῶν Τιμίων Δώρων ἔνεκεν οἰκονομίας χρόνου γίνεται νῦν πρὸ τῆς λειτουργίας ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγίᾳ Προθέσει, διὰ τοῦτο νῦν Προσκομιδὴ δὲν σημαίνει ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἄλλοτε ἐσήμεναιεν, ἀλλ' ἀπλῶς τὴν ἐν τῇ Ἀγίᾳ Προθέσει διευθέσιν καὶ προετοιμασίαν τῶν Τιμίων Δώρων καὶ τοι καὶ σήμερον γίνεται Προσκομιδὴ κατὰ τὴν Μεγάλην Εἰσοδον, ἀλλ' ὁμῶς τῶν Τιμίων Δώρων ὄντων προητοιμασμένων.

Ἰδοὺ ἡ ἐν τῇ Προθέσει Προσκομιδὴ ἢ μᾶλλον Προετοιμασία.

Ὁ Ἱερεὺς μετὰ τοῦ Διακόνου προσκυνήσαντες τὴν Ἀγίαν Τράπεζαν ἐξέρχονται τοῦ ἁγίου βήματος καὶ ἵστανται ἐνώπιον τῆς Ὁραίας Πύλης καὶ τοῦ διακόνου εἰπόντος « Εὐλόγησον Δέσποτα » ὁ Ἱερεὺς ποιεῖ εὐλογητὸν καὶ μετὰ τὸ Τρισάγιον λέγουσι τὰ ὠρισμένα τροπάρια, εἶτα ἀσπάζονται τὰς ἁγίας εἰκόνας λέγοντες « τὴν ἄχραντον εἰκόνα σου. Εὐσπλαγγνίας ὑπάρχουσα » κ. τ. λ. εἶτα κλίνουσι τὰς κεφαλὰς καὶ ὁ Ἱερεὺς λέγει·

« Κύριε, ἐξαπόστειλον τὴν χεῖρά σου ἐξ ὕψους κατοικητηρίου σου καὶ ἐνίσχυσόν με εἰς τὴν προκειμένην διακονίαν σου, ἵνα ἀκατακρίτως παραστὰς τῷ φοβερῷ σου βήματι, τὴν ἀναίμακτον ἱερουργίαν ἐπιτελέσω, ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν ».

Εἶτα ποιῶσι καὶ εἰς τοὺς χοροὺς προσκυνήματα δηλοῦντα τὴν πρὸς πάντας καταλλαγὴν καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸ ἱερατεῖον καὶ ἐνδύονται τὰς ἱερατικὰς αὐτῶν στολὰς ἐπιλέγοντες τὰς συνήθεις εὐχὰς· ἀφοῦ δὲ νιφθῶσιν ἀπέρχονται εἰς τὴν Ἀγίαν Πρόθεσιν καὶ διευθετίζουσι κατὰ τὴν διάταξιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τὰ Τίμια Δῶρα· Καὶ πρῶτον μὲν ἐξάγει ὁ Ἱερεὺς τὸν Ἅγιον Ἄρτον καὶ τίθησιν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ἁγίου Δίσκου πράττων καὶ λέγων, ὅσα συντελοῦσι πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου· ¹⁾ ἐγγέει δὲ καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Ποτήριον οἶνον καὶ ὕδωρ εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἐκρευσάντων ἐκ τῆς λογχευθείσης πλευρᾶς τοῦ Σωτῆρος· μετὰ ταῦτα θέτει τὴν μερίδα τῆς Θεοτόκου εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ ἁγίου Ἄρτου καὶ ἐξ ἀριστερῶν αὐτοῦ τὰς μερίδας τῶν ἐννέα ταγμάτων τῶν ἁγίων· ὑποκάτω δὲ τοῦ Ἀμνοῦ τίθενται αἱ μερίδες τῶν μελῶν τῆς ἐκκλησίας ζώντων τε καὶ τεθνεώτων ²⁾ ὥς δείκνυνται ἐν τῇ ὀπισθεν εἰκόνι· ἀφοῦ δὲ σκεπάσωσι διὰ τῶν καλυμμάτων τὰ Τίμια

¹⁾ Τὸ αἰρῶμενον τοῦτο μέρος τῆς προσφορᾶς ὀνομάζεται « Ἀμνὸς » καὶ Μαργαρίτης.

²⁾ Ὑπὲρ μὲν τῶν ζώντων, ἵνα ἐφαρμοσθῶσιν εἰς αὐτοὺς αἱ δωρεαὶ τοῦ Χριστοῦ· ὑπὲρ δὲ τῶν τεθνεώτων ἵνα τύχωσι τῆς δεούσης σωτηρίας.

Δέσποτα ἅγιε εὐλόγησον » ὁ δὲ Ἱερεὺς σφραγιζὼν αὐτὸν λέγει·
« εὐλογητὸς ὁ Θεὸς » κ. τ. λ. Εἶτα ὁ Διάκονος λέγει· « εὖξαι ὑπὲρ
ἐμοῦ Δέσποτα ἅγιε » ὁ Ἱερεὺς· « Κατευθῆναι Κύριος τὰ διαβή-
ματά σου εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν » καὶ πάλιν ὁ Διάκονος « Μνήσ-
θητί μου, Δέσποτα ἅγιε » ὁ Ἱερεὺς. « Μνησθεῖς σου Κύριος ὁ
Θεὸς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ πάντοτε νῦν » κ. τ. λ. ὁ δὲ Διάκονος
τὸ ἄμην εἰπὼν καὶ προσκυνήσας ἐξέρχεται καὶ στὰς ἐν τῇ συνή-
θει τύπῃ ἐκφωνεῖ·

ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Εὐλόγησον, Δέσποτα.

Δηλαδή. Κάμε ἔναρξιν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν δοξολογίας, ὦ Πάτερ
ἅγιε.

Σημ. Ἐν ταῖς ἀρχαιοτέραις λειτουργίαις ὁ Ἱερεὺς ἐκαλεῖτο
Κύριος. Τὸ δὲ εὐλόγησον Δέσποτα, εἶναι μία τιμητικὴ
προσφώνησις πρὸς τὸν λειτουργὸν τῆς ἐκκλησίας εἰσαχ-
θεῖσα ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου· ἡ δὲ
λέξις Κύριος ἔμεινεν ἐν χρήσει δσάκις ἀναφέρεται εἰς
τὸν Θεόν· μόνον ἐν ἀρχῇ τῶν δολοιυκτιῶν ἀναφέρεται
εἰς τὸν Ἱερέα, πρὸς ὃν, ὡς γνωστὸν, ἐκφωνεῖ ὁ Διάκο-
νος « Κύριε εὐλόγησον. »

ΙΕΡΕΥΣ

Ποιῶν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐπὶ τοῦ Ἀντιμηνσίου τὸν τύπον
τοῦ Σταυροῦ, ἐκφωνεῖ.

Εὐλογημένη ἡ Βασιλεῖα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ
Ἁγίου Πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων

Δηλαδή. Ἄς εἶναι δεδοξασμένους ὁ ἐν Τριάδι προσκυνούμενος βα-
σιλεὺς τοῦ παντός, ὁ Πατὴρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα
καὶ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.

Ο ΧΟΡΟΣ.

Ἀμὴν—γένοιτο.

Σημ. Τὸ πάλαι ὄλος ὁ λαὸς ἀνεφώνει τὸ «Ἀμὴν» ὡς καὶ πάντα, ὅσα σήμερον ψάλλονται ὑπὸ τῶν ψαλτῶν. Τὸ «Ἀμὴν» εἶναι λέξις Ἑβραϊκή.

Ἀμέσως δὲ ἄρχεται ὁ Διάκονος τῆς Μεγάλης συναπτῆς, ἥτις λέγεται καὶ εἰρηνική.

Σημ. Ἐχομεν δύο συναπτάς· μεγάλην καὶ μικράν. Συναπτὴ γίνεται ἐκ τοῦ συνάπτω· καὶ σημαίνει ἐνώνω ὁμοῦ πολλὰ πράγματα· καθὼς νῦν ὅτε ὁ Διάκονος μᾶς προτρέπει νὰ δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ τῆς ἀνωθεν εἰρήνης καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου, εὐσταθείας τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν καὶ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως.

Ὑπὲρ τοῦ ἁγίου Οἴκου τούτου καὶ τῶν μετὰ πίστεως εὐλαβείας καὶ φόβου Θεοῦ εἰσιόντων ἐν αὐτῷ.

Ὑπὲρ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἢ Ἐπισκόπου ¹⁾ (τοῦ δεῖνος), τοῦ τιμίου Πρεσβυτερίου, τῆς ἐν Χριστῷ διακονίας, παντὸς τοῦ Κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ.

Ὑπὲρ τῶν εὐσεβῶν καὶ θεοφυλάκτων Βασιλέων ἡμῶν παντὸς τοῦ Παλατίου καὶ τοῦ στρατοῦ αὐτῶν.

Ὑπὲρ τοῦ συμπολεμῆσαι καὶ ὑποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον.

¹⁾ Ἐν Ρωσσίᾳ γίνεται μνεΐα καὶ τῆς ἀγιωτάτης διοικούσης Συνόδου καὶ εἴτα τοῦ κατὰ τόπον Ἀρχιερέως· ἐν Ἑλλάδι ὁμοῦς μνημονεύεται μόνον ὁ κατὰ τύπον Ἀρχιερεὺς, τῆς ἱερᾶς Συνόδου μόνον ὑπὸ τοῦ Ἀρχιερέως ἱερουργούντος μνημονευομένης.

Ἵπὲρ τῆς πόλεως ταύτης, πάσης πόλεως, χώρας καὶ τῶν πίστει οἰκούντων ἐν αὐταῖς.

Ἵπὲρ εὐχρασίας ἀέρων, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς καὶ καιρῶν εἰρηνικῶν.

Ἵπὲρ πλεόντων, ὁδοιπορούντων, νοσούντων, καμνόντων αἰχμαλώτων καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν.

Ἵπὲρ τοῦ ρυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, κινδύνου καὶ ἀνάγκης. ¹⁾

Ἄφου δὲ ὁ Διάκονος προτρέψῃ τὸν λαὸν νὰ δεηθῇ, ὥπως ὁ Θεὸς καταπέμψῃ εἰς ἡμᾶς ἄνωθεν τὴν εἰρήνην, ἥτις θὰ φέρῃ εἰς ἡμᾶς τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ἀμέσως ἔπειτα προτρέπει τοὺς παρευστώτας νὰ δεηθῶσιν ὑπὲρ τῶν πιστῶν, ὑπὲρ τοῦ κλήρου, ὑπὲρ τῶν Βασιλέων, ὑπὲρ τῶν ἐν πολέμοις νικῶν, ὑπὲρ εὐφορίας τῆς γῆς, ὑπὲρ πλεόντων, ὑπὲρ τῶν δυστυχοούντων καὶ τέλος, ἵνα ἐνδυναμώσῃ ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐν τῇ πίστει καὶ νὰ μᾶς σώζῃ καὶ ἐλεῇ καὶ διαφυλάττῃ διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ προσεπιλέγων

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ Θεὸς τῇ σῇ χάριτι.

Τέλος δὲ ἐπιφωνεῖ.

Τῆς Παναγίας, ἀχράντου ²⁾ ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου, Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας μετὰ πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες, ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα.

¹⁾ Εἰς ἐκάστην τῶν αἰτήσεων τούτων προστίθεται ὑπὸ τοῦ διακόνου «τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν», εἰς ὃ ὁ χορὸς ἀποκρίνεται «Κύριε ἐλέησον»· καὶ αἱ δύο αὗται φράσεις εἶναι ἀρχαῖοτάται.

²⁾ Ἀμολύντου.

Ἦτοι Δεῦτε ὥς ἐναποθέσωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ ὅλους τοὺς ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ Ναῷ συναθροισθέντας καὶ ἐν γένει πάντα τὸν βίον ἡμῶν εἰς τὸν θεάνθρωπον Ἰησοῦν Χριστὸν μνημονεύοντες πρῶτον μὲν τῆς Παναγίας, ἀχράντου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας ὡς καὶ πάντων τῶν ἁγίων, οἵτινες εἶναι μεσίται ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν.

Ο ΧΟΡΟΣ.

Σοὶ Κύριε.

Δηλαδὴ. Ναί, ὦ Θεέ, εἰς Σὲ θὰ ἀναθέσωμεν τὰς ψυχὰς ἡμῶν, διότι καὶ Σὲ μόνον λατρεύομεν.

Ἀμέσως δὲ οἱ χοροὶ ψάλλουσι τὰ ἀντίφωνα, ὁ δὲ Ἱερεὺς μυστικῶς εὐχεται λέγων τὴν εὐχὴν τοῦ ἁ. ἀντιφώνου.

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὗ τὸ κράτος ἀνείκαστον ¹⁾ καὶ ἡ δόξα ἀκατάληπτος, οὗ τὸ ἔλεος ἀμέτρητον καὶ ἡ φιλάνθρωπία ἀφαιτος· αὐτὸς, Δέσποτα, κατὰ τὴν σὴν εὐσπλαγχνίαν ἐπέβλεψον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὸν ἅγιον οἶκον τοῦτον καὶ ποίησον μεθ' ἡμῶν καὶ τῶν συνευχομένων ἡμῖν πλοῦσια τὰ ἐλέη σου καὶ τοὺς οἰκτιρμούς σου.

Δηλαδὴ. Εὐσπλαγγνε Θεέ, ἐπέβλεψον ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὸν ἅγιον τοῦτον ναὸν καὶ κατὰπεμψον πλοῦσια τὰ ἐλέη σου καὶ ἐφ' ἡμᾶς τοὺς λειτουργούς σου καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἐκκλησιαζομένους.

Ἐκφώνως δὲ ὁ Ἱερεὺς λέγει.

Ὅτι πρέπει Σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

¹⁾ Ἀκατανόητον.

Ο ΧΟΡΟΣ

Ἀμὴν.

Σημ. Ἡ ἐκφώνησις αὕτη τοῦ Ἱερέως εἶναι αἰτιολογικὴ τῆς ὑπ' αὐτοῦ λεγομένης μυστικῆς εὐχῆς.

Σημ. Ἀντίφωνα εἶναι σύντομοί τινες ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι, οἵτινες ψάλλονται κατ' ἐπανάληφιν καὶ ἐκ διαδοχῆς ὑπὸ τῶν δύο χορῶν μετὰ καταλλήλων τῇ ἡμέρᾳ ψαλμικῶν στίχων.¹⁾ Εἶναι δὲ τὰ ἀντίφωνα τρία· τὰ πρῶτα ἀναφέρονται εἰς τὴν Θεοτόκον Μαρίαν· « Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου »· τὰ δεύτερα εἰς τὸν Σωτῆρα Χριστόν· « Σῶσον ἡμᾶς Υἱὲ Θεοῦ »· καὶ τὰ τρίτα εἶναι τὸ ἀπολυτίκιον.²⁾ τῆς ἡμέρας σχέσιν ἔχον μετὰ τὴν ἑορτήν. Ἀντὶ δὲ τῶν ἀντιφώνων κάποτε ψάλλονται τὰ λεγόμενα Τυπικά· δηλαδή· « Εὐλόγει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον. » « Αἶνει ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον » καὶ οἱ Μακαρισμοί. Τοῦτο βεβαίως εἶναι λείψανον τῆς ἀρχαίας συνηθείας καθ' ἣν τῆς λειτουργίας ἀρξαμένης ἀνεγινώσκετο ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, ὅτε καὶ οἱ πιστοὶ ἐκάθηντο περὶ τὸν Ἀμβώνα· συνήθως ὅμως τὰ τυπικὰ παραλείπονται νῦν.

Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ψαλλομένου Ἀντιφώνου κρατῶν ὁ Διάκονος τὸ Ὁράριον τοῖς τρισὶ δακτύλοις προτρέπει πάλιν τοὺς πιστοὺς εἰς εἰρήνην λέγων·

Ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

¹⁾ Τὸ ἀντιψάλλειν ἦτο ὁ πρῶτος τρόπος τῆς ἐν ἐκκλησίᾳ ψῆδης εἰσαχθεῖς ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου καὶ ἀναφερόμενος ὑπὸ τε τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καὶ Χρυσόστομου — ἐν τῇ λατινικῇ ἐκκλησίᾳ εἰσῆχθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ Ἀμβροσίου.

²⁾ Ἀπολυτίκιον λέγεται διότι μετὰ τὴν ἀπαγγελίαν αὐτοῦ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἑσπερινοῦ ὁ λαὸς ἀπελύετο.

Ο ΧΟΡΟΣ

Κύριε ἐλέησον.

Ἀντιλαβοῦ κ. τ. λ.

Τῆς Παναγίας κ. τ. λ.

Ὁ Ἱερεὺς ἐκφώνως.

Ὅτι Σὺν τῷ κράτος, καὶ Σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ο ΧΟΡΟΣ

Ἀμήν.

Σημ. Καὶ ἡ ἐκφώνησις αὕτη εἶναι αἰτιολογία τῆς μυστικῶς ὑπὸ τοῦ Ἱερέως λεγομένης ἀκολουθου εὐχῆς τοῦ β'. ἀντιφώνου.

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, σῶσον τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου. Τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας σου φύλαξον· ἀγιάσον τοὺς ἀγαπῶντας τὴν εὐπρέπειαν τοῦ οἴκου σου. Σὺ αὐτοὺς ἀντιδόξασον τῇ Θεϊκῇ σου δυνάμει καὶ μὴ ἐγκαταλίπῃς ἡμᾶς τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ Σέ.

Ἦτοι· Σῶσον, ὦ Θεέ, τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον πάντας τοὺς Χριστιανούς· ἀγιάσον τοὺς ἀγαπῶντας τὴν εὐπρέπειαν τοῦ ἁγίου σου ναοῦ· δὸς αὐτοῖς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ μὴ ἐγκαταλίπῃς ἡμᾶς, ὅτινες ἐλπίζομεν ἐπὶ Σέ.

Εἶτα ὁ χορὸς φάλλει τὸ β'. ἀντίφωνον δηλ. τὸ « Σῶσον ἡμᾶς Υἱὲ Θεοῦ. » μετὰ τὸ τέλος τοῦ ὁποίου ἔπεται ἀμέσως μία σύντομος δοξολογία πρὸς τὸν Θεόν· Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι.

Καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν· μεθ' ἣν ἀμέσως ψάλλεται ὁ ὡραιότατος ὕμνος «Ὁ Μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀθάνατος ὑπάρχων κ.τ.λ. »

Σημ. Ὁ ὕμνος οὗτος εἶναι ἀρχαιότατος· καὶ τίς μὲν δ ποιη-
τῆς αὐτοῦ ἀκριβῶς δὲν γνωρίζομεν. Τὸ βέβαιον ὅμως
εἶναι, ὅτι εἶναι ἀρχαιότατος ἀναγόμενος εἰς αὐτοὺς τοὺς
ἀποστολικοὺς χρόνους. Εὐρίσκεται δ' ἐν ἅπασιν τοῖς χει-
ρογράφοις τῆς λειτουργίας τοῦ Ἰακώβου· ἐψάλλετο δὲ
τὸ πάλαι ὑπὸ μόνου τοῦ Διακόνου ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς λει-
τουργίας ἐν τῇ μικρᾷ Εἰσόδῳ.

Μετὰ τὸ «Ὁ Μονογενὴς, » ἄρχεται ὁ Διάκονος τῆς γ'.
αἰτήσεως.

Ἔτι καὶ ἔτι κ. τ. λ.

Ὁ δὲ Ἱερεὺς μυστικῶς προσεύχεται λέγων τὴν εὐχὴν τοῦ
γ'. ἀντιφώνου.

«Ὁ τὰς κοινὰς ταύτας καὶ συμφώνους ἡμῖν χαρισάμενος
προσευχὰς, ὁ καὶ δυσὶ καὶ τρισὶ συμφωνοῦσιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου
τὰς αἰτήσεις παρέχειν ἀπαγγειλόμενος· αὐτὸς καὶ νῦν τῶν δούλων
σου τὰ αἰτήματα πρὸς τὸ συμφέρον πλήρωσον· χορηγῶν ἡμῖν ἐν
τῷ παρόντι αἰῶνι τὴν ἐπίγνωσιν τῆς Σῆς ἀληθείας καὶ ἐν τῷ
μέλλοντι ζωὴν αἰώνιον χαρίζόμενος. »

Ἦτοι. Ἐπάκουσον, ὦ παντοδύναμε Θεέ, τὰ αἰτήματα ἡμῶν
τῶν συναθροισθέντων ἐν τῷ ἁγίῳ τούτῳ Ναῷ ὁ εἰπὼν
ὅπου δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι ἐν τῷ ἑμῷ ὀνόματι ἐκεῖ
εἰμὶ ἐγὼ ἐν μέσῳ αὐτῶν· ὁδός, ἵνα ἐν τῇ παρουσίᾳ μὲν
ζωῇ κατανοήσωμεν τὰς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου σου,
ἐν δὲ τῇ μελλούσῃ καταξιοθῶμεν τῆς ἐπουρανίου σου
βασιλείας.

Ἐκφώνως δὲ λέγει·

“Ὅτι ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος Θεὸς ὑπάρχεις, καὶ Σοὶ τὴν
δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι,
νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ο ΧΟΡΟΣ

Ἀμήν.

Μετὰ ταῦτα ἄρχεται φαλλόμενον τὸ γ'. ἀντίφωνον ἢ οἱ Μα-
καρισμοί, οἵτινες ἐλήφθησαν ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ ὅρους δουλίας τοῦ Ἰ.
Χριστοῦ (Ματ. Ε. 3—13,) καὶ οὕτω τελειώνει τὸ προοίμιον τῆς
λειτουργίας μεθ' ὃ ἄρχεται ἡ μικρὰ λεγομένη Εἵσοδος.

Σημ. Ἐν τῇ παλαιᾷ Ἐκκλησίᾳ μετὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ἱερᾶς
λειτουργίας ἀνεγινώσκοντο περικοπαὶ τινες ἐκ τῆς Π. Δ.
ἀς μετὰ ταῦτα ἀντικατέστησαν τὰ τυπικὰ ἤτοι ὁ ρβ'.
καὶ ὁ ρμέ. φαλμός ἢ οἱ στίχοι τῶν ἀντιφώνων. Κατὰ
τὴν ἀνάγνωσιν οἱ μὲν χριστιανοὶ ἐκάθηντο πέριξ τοῦ
Ἀμβωνος, ὅστις ἴστατο τότε ἐν μέσῳ τῆς ἐκκλησίας.
οἱ δὲ ἱερεῖς περὶ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, ἥτις τότε ἦτο
καταφανὴς μὴ ὑπάρχοντος τοῦ εἰκονοστασίου, ὅπερ μόλις
κατὰ τὸ 900 μετὰ Χριστὸν ἐγένετο ὥς εἶναι τὴν
σήμερον. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν περικοπῶν τῆς Π. Δ.
μετέβαινεν ὁ Διάκονος εἰς τὸ Σκευοφυλάκιον, ὅπερ ἔ-
κειτο εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ἔφερε τὸ ἱερόν
Εὐαγγέλιον εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ ἐπὶ τοῦ Ἀμβωνος
καὶ δεικνύων αὐτὸ εἰς τὸν λαὸν ἀνεφώνει « Σοφία » δηλ.
τοῦτο τὸ ἱερόν Εὐαγγέλιον ἐξ οὗ μέλλει μετ' ὀλίγον νὰ
γίνη ἡ ἀνάγνωσις εἶναι ἡ ἀληθὴς σοφία. Προτρέπων
δὲ τὸν λαὸν νὰ δείξῃ τὸν πρὸς αὐτὸ σεβασμὸν τοῦ
ἀνεφώνει ἀμέσως « Ὅρθοι » δηλ. εἶναι πρέπον, ὡ πιστοί,
νὰ ἀκούσητε τοὺς θείους λόγους ἱστάμενοι· τοῦτο εἶναι

ἡ μικρὰ λεγομένη εἴσοδος, ἥτις καὶ σήμερον γίνεται μέ τινας διαφορὰς καὶ ἥτις ἀλληγορικῶς σημαίνει τὴν μετὰ τὸ βάπτισμα ἐμφάνισιν εἰς τὸν κόσμον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος.

β.) Μικρὰ Εἴσοδος.

Ὅταν ψάλληται τὸ δόξα τῶν Μακαρισμῶν ἢ τὸ ἀπολυτίκιον τῆς ἡμέρας ὁ Ἱερεὺς καὶ ὁ Διάκονος ποιῶσι προσκυνήματα τρία ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας Τραπέζης· εἶτα λαβὼν ὁ Ἱερεὺς τὸ Εὐαγγέλιον δίδωσιν αὐτὸ τῷ Διακόνῳ καὶ προπορευομένης λαμπάδος, δηλούσης συμβολικῶς τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου τὸ φωτίσαν τὴν ἐν τῷ σκότει τῆς ἁμαρτίας ἐκπεσοῦσαν ἀνθρωπότητα, ἐξέρχονται διὰ τοῦ βορείου μέρους καὶ ἀφ' οὗ ἔλθωσιν ἔμπροσθεν τῆς Ὁραίας Πύλης κλίνουσιν ἀμφότεροι τὰς κεφαλὰς καὶ τοῦ Διακόνου ἡρέμα εἰπόντος.

Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Κλίνων ὁ Ἱερεὺς τὴν κεφαλὴν λέγει τὴν εὐχὴν ταύτην τῆς εἰσόδου μυστικῶς καθ' ἣν παρακαλεῖ τὸ Θεὸν νὰ ἐξομοιώσῃ αὐτοὺς κατὰ τὴν εἴσοδον ταύτην μὲ τοὺς ἁγίους Ἀγγέλους.

Εὐχὴ τῆς Εἰσόδου.

« Δέσποτα Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ καταστήσας ἐν Οὐρανοῖς τάγματα καὶ στρατιάς Ἀγγέλων καὶ Ἀρχαγγέλων εἰς λειτουργίαν τῆς Σῆς δόξης, ποιήσον σὺν τῇ εἰσόδῳ ἡμῶν εἴσοδον ἁγίων Ἀγγέλων γενέσθαι συλλειτουργούντων ἡμῖν καὶ συνδοξολογούντων τὴν Σὴν ἀγαθότητα· ὅτι πρέπει Σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. »

Τῆς εὐχῆς ταύτης τελεσθείσης ὁ Διάκονος κρατῶν διὰ μὲν τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τὸ Εὐαγγέλιον, διὰ δὲ τοῖς τρισὶ δακτύλοις τῆς δεξιᾶς τὸ Ὁράριον δεικνύει πρὸς τὸ θυσιαστήριον καὶ λέγει πρὸς τὸν Ἱερέα.

Εὐλόγησον, Δέσποτα, τὴν ἁγίαν Εἴσοδον.

Ὁ δὲ Ἱερεὺς εὐλογῶν λέγει·

Εὐλογημένη ἡ εἴσοδος τῶν ἁγίων σου, Κύριε, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Δηλ. Φώτισον, ὦ Θεέ, τοὺς πιστοὺς, ἵνα κατανοήσωσι τοὺς Θείους λόγους, οὓς θὰ ἀκούσωσιν ἐκ τοῦ ἱεροῦ τούτου Εὐαγγελίου·

Ἀποῦ δὲ ὁ Ἱερεὺς ἀσπασθῇ τὴν ἱερὰν βιβλίον εἰς ἑνδειξὴν σεβασμοῦ, ὁ Διάκονος ἔμπροσθεν τοῦ Ἱερέως ἱστάμενος ἀνυψοῖ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ λέγει μεγαλοφώνως

Σοφία. Ὁρθοί.

Ὁ δὲ λαὸς δεικνύων τὸν πρὸς τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον σεβασμὸν τοῦ ἄρχεται ψάλλον βραχὺν τινα ὕμνον, ὀνομαζόμενον « Εἰσοδικόν » ὅπερ εἶναι διάφορον κατὰ τὰς διαφόρους ἐορτάς· τὴν Κυριακὴν ὁμῶς ψάλλεται πάντοτε τὸ ἐξῆς εἰσοδικόν· « Δεῦτε προσκυνήσωμεν καὶ προσπέσωμεν Χριστῷ (καὶ κλίνουσι τὰς κεφαλὰς) σῶσον ἡμᾶς Υἱέ Θεοῦ ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν ψάλλοντάς Σοι ἀλληλούϊα. »

Τὸ εἰσοδικόν ἐψάλλετο ἄλλοτε ὑπὸ σύμπαντος τοῦ λαοῦ, νῦν δὲ ψάλλεται ἢ ὑπὸ τοῦ Ἱερέως καὶ Διακόνου ἢ ὑπὸ τοῦ χοροῦ· ἡ δὲ λέξις « ἀλληλούϊα » εἶναι ἑβραϊκὴ καὶ σημαίνει « αἰνεῖτε τὸν Θεόν ».

Ἐν τούτοις ὁ Ἱερεὺς καὶ ὁ Διάκονος εἰσέρχονται εἰς τὸ ἱερόν· καὶ ὁ μὲν Διάκονος ἐναποτίθῃσι τὸ ἱερόν Εὐαγγέλιον ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης, ὅπου εἶναι ἐγκεχαραγμένος ὁ σταυρὸς, καὶ ἐπίκειται τὸ ἀντιμήνσιον, αἱ δὲ ψάλλται ψάλλουσι τὰ συνήθη τροπάρια δι' ὧν ἢ δεικνύεται ἢ σημασία τῆς ἐορτῆς ἢ περιστατικά τινα ἐκ τοῦ

βίου τοῦ ἐορταζομένου ἁγίου· Οὕτω δὲ λήγει ἡ μικρὰ λεγομένη εἴσοδος ὡς τανῦν γίνεται.

γ.) Ἀνάγνωσις ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελίου.

Πρὶν ἢ γίνῃ ἑναρξίς τῶν ἀναγνωσμάτων τῆς Κ. Δ. ψάλλονται ὕμνοι τινὲς εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Τριάδα καθ' οὓς δεόμεθα νὰ καταξιωθῶμεν νὰ ἐννοήσωμεν ὀρθῶς τὰς Γραφάς.

Ὅτε δηλαδὴ οἱ ψάλλται ψάλλωσι τὰ τροπάρια ὁ Διάκονος ὑπενθυμίζει τῇ Ἱερεῖ ὅτι εἶναι καιρὸς καθ' ὃν μέλλει νὰ ψαλλῇ ὁ τρισάγιος ὕμνος· διὸ λέγει πρὸς αὐτόν.

« Εὐλόγησον δέσποτα, τὸν καιρὸν τοῦ τρισαγίου. »

Δηλ. Πρόσφερε, ὦ λειτουργέ, πρὸς τὸν Θεὸν τὰς δεήσεις σου κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ Τρισαγίου ὕμνου. Ἀμέσως δ' ὁ Ἱερεὺς ἄρχεται τῆς τοῦ Τρισαγίου εὐχῆς δι' ἧς παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ δεχθῇ καὶ ἀπὸ τὸ στόμα ἡμῶν καθὼς καὶ ἀπὸ τὰς ἐπουρανίους δυνάμεις τὸν τρισάγιον ὕμνον· ὅθεν λέγει μυστικῶς.

« Ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος, ὁ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος ὁ τρισάγιος φωνῇ ὑπὸ τῶν Σεραφίμ ἀνυμνούμενος καὶ ὑπὸ τῶν Χερουβὶμ δοξολογούμενος· ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγὸν τὰ σύμπαντα· ὁ κτίσας τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Σὴν καὶ ὁμοίωσιν καὶ παντὶ Σου χαρίσματι κατακοσμήσας· ὁ διδοὺς σοφίαν καὶ σύνεσιν καὶ μὴ παρορῶν ἁμαρτάνοντας, ἀλλὰ θέμενος ἐπὶ σωτηρίᾳ μετάνοιαν· ὁ καταξιώσας ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀναξίους δούλους σου καὶ ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ στῆναι κατενώπιον τῆς δόξης τοῦ ἁγίου σου Θυσιαστηρίου καὶ τὴν ὀφειλομένην Σοι προσκύνησιν καὶ δοξολογίαν προσάγειν· αὐτὸς Δέσποτα, πρόσδεξαι καὶ ἐκ στόματος ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὸν Τρισάγιον ὕμνον καὶ ἐπίσκεψαι ἡμᾶς ἐν τῇ χρηστότητί Σου. Συγχώρησον ἡμῖν πᾶν πλημμέλημα ἐχοῦσιν τε καὶ ἀκούσιν·

ἀγίασον ἡμῶν τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα καὶ δὸς ἡμῖν ἐν δσιότητι λατρεύειν Σοι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν. Πρεσβείαις τῆς ἀγίας Θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνός Σοι εὐαρεστησάντων ».

Δηλ. Ὁ Πανάγιε Θεέ, ὁ δοξολογούμενος ὑπὸ τῶν οὐρανίων δυνάμεων, ὁ ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα παραγών, ὁ ποιήσας τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Σὴν καὶ ὁμοίωσιν καὶ καταστολίσας αὐτὸν παντί σου χαρίσματι, ὁ συγχωρῶν ἁμαρτάνοντα, ὁ καταδεξάμενος νὰ παριστάμεθα ἡμεῖς οἱ θνητοὶ καὶ πεπερασμένοι ἐνώπιον τοῦ θυσιαστηρίου σου, πρόσδεξαι, ὦ ἄπειρε Θεέ, τὸν τρισάγιον τοῦτον ὕμνον ἐκ τῶν ἀναξίων ἡμῶν χειλέων, καὶ συγχώρησον ἡμῖν πᾶν πλημμέλημα ἐκούσιόν τε καὶ ἀκούσιον διὰ πρεσβειῶν τῆς Θεοτόκου καὶ πάντων σου τῶν ἁγίων· ὅτι ἅγιος Εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν κ. τ. λ. Ὅτε δὲ ὁ ψάλτης ψάλλῃ τὸ τελευταῖον τροπάριον, ὁ μὲν Ἱερεὺς πρέπει νὰ ᾄδῃ περὶ τὸ τέλος τῆς ἀνωτέρω εὐχῆς, ὁ δὲ Διάκονος, προτρέπων τὸν λαὸν εἰς προσευχὴν λέγει μεγαλοφώνως.

Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ἀμέσως δὲ ἐκφωνεῖ ὁ Ἱερεὺς τὸ τέλος τῆς ἀνωτέρω μυστικῆς εὐχῆς, ἵνα καταστήσῃ μέτοχον καὶ τὸν λαὸν ἐν τῇ δεήσει τοῦ τρισαγίου.

Ὅτι ἅγιος εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν καὶ Σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἀγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ δὲ λαὸς ἐπιβεβαιῶν ταῦτα λέγει « Ἀμήν ».

Ἀμέσως ὁ ἄρχεται ὁ χορὸς μελωδικῶς τοῦ τρισαγίου ὕμνου.

Ἄγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς (τρίς).

Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι. Καὶ νῦν καὶ ἀεὶ
καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἅγιος ἀθάνατος· ἐλέησον ἡμᾶς ¹⁾

Τέλος ὁ Διάκονος προτρέπων τὸν λαὸν νὰ ᾄσῃ μελωδικώτερον
καὶ ἰσχυρότερον τὸν τρισάγιον ὕμνον ἐκφωνεῖ.

Δύναμις. ²⁾

Καὶ ὁ χορὸς ὑπακούων ψάλλει τῷ ὄντι τονώτερον τὸ ἅγιος
ὁ Θεός.

Σημ. Ὁ ἀρχαιότατος οὗτος ὕμνος ἐκλήθη τρισάγιος· διότι ἐν
αὐτῷ ἐπαναλαμβάνεται τρεῖς τὸ ἅγιος· καθὼς ἀπὸ τοῦ
« εὐλογητός » εὐλογητάρια κ. τ. λ. φαλλομένου δὲ τοῦ
τελευταίου τρισαγίου ὁ Διάκονος λέγει τῷ Ἱερεῖ

Κέλευσον Δέσποτα.

Ὁ δὲ Ἱερεὺς ἀπερχόμενος λέγει.

Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.

Ὅταν δὲ πλησιάσῃ ὁ Ἱερεὺς πρὸς τὴν ἔδραν, ὁ Διάκονος λέγει.

Εὐλόγησον Δέσποτα τὴν ἄνω καθέδραν.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Εὐλογημένος εἶ ὁ ἐπὶ θρόνου δόξης τῆς βασιλείας σου, ὁ
καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβίμ· πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Σημ α. Ταῦτα πάντα δηλωτικὰ εἰσι τῆς γανομένης πράξεως.

¹⁾ Λέγει ὁ ἀριστέρως τὸ ἥμισυ, ἵνα ἀρχίσῃ ὁ πρῶτος χορὸς πάλιν
τὸ « ἅγιος ».

²⁾ Κακῶς ἐπαναλαμβάνεται ἡ λέξις Δύναμις ὑπὸ τῶν ψαλτῶν.

Σημ. β'. Όταν λειτουργῇ Ἀρχιερεὺς ἢ πολλοὶ Ἱερεῖς τὸ γ' ἅγιος ψάλλεται ἐντὸς τοῦ ἁγίου βήματος ὑπὸ τῶν Ἱερῶν ἵνα φανερωθῇ ἡ ἐνότης τῆς ἐκκλησίας. Ὁ δὲ Ἀρχιερεὺς λαμβάνει τὸ δίκηρον καὶ ἐγγίζει σταυροειδῶς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ὡς πηγὴν τοῦ Θεοῦ φωτὸς καὶ εἶτα ἐξέρχεται ἔξω εἰς τὸν Σωλέα, καὶ κρατῶν τὰ δικηροτρικῆρα ἐκφωνεῖ ἄνω βλέπων τὴν ἐξῆς κατανοκτικὴν δέησιν.

« Κύριε, Κύριε. Ἐπίβλεψον ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἴδε· καὶ ἐπίσκαψαι τὴν Ἀμπελον ταύτην καὶ κατάρτισαι αὐτήν, ἣν ἐφύτευσεν ἡ δεξιὰ Σου. »

Ὁ δὲ χορὸς ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας εὐχαριστῶν τῷ Ἀρχιερεὶ ψάλλει τὸ « εἰς πολλὰ ἔτη Δέσποτα ».

Τοῦ τρισαγίου ὕμνου συμπληρωθέντος ἐλθὼν ὁ Διάκονος ἵσταται ἔμπροσθεν τῶν ἁγίων θυρῶν· προτρέπων δὲ τὸν λαὸν νὰ προσέξωσιν εἰς τὴν ἀμέσως ἀναγνωσθησομένην ἀποστολικὴν περικοπὴν ἐκφωνεῖ.

Πρόσχωμεν.

Δηλ. Πρέπει νὰ εἴμεθα προσεκτικοὶ κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἀποστόλου· ὁ δὲ χορὸς ψάλλει τό.

Προκείμενον.

Σημ. Προκείμενον εἶναι στίχος τις ἐκ τοῦ Δαβὶδ σχέσιν ἔχων μὲ τὴν ἑορτὴν τῆς ἡμέρας· ὀνομάζεται δὲ προκείμενον ὡς κείμενος πρὸ τῶν ἀναγνωσμάτων.

Εὐθὺς δὲ ὁ ἀναγνώστης λέγει ἕτερον στίχον ἐκ τοῦ Δαβὶδ καὶ αὐτὸν εἰλημμένον.

Ὁ δὲ Διάκονος πρὸς τὸν λαὸν ἀποβλέπων καὶ οἶονεῖ συμβουλεύων αὐτὸν νὰ προσέξῃ εἰς τὴν ἀληθῆ Σοφίαν· λέγει μεγαλοφώνως.

Σοφία.

Τότε ὁ ἀναγνώστης ἀπαγγέλλει ἐκ ποίας ἐπιστολῆς καὶ ποίου Ἀποστόλου θὰ ἀναγνώσῃ τὴν περιχοπὴν, ἥτις πάντοτε βεβαίως εἶναι δηλωτικὴ τῆς ἡμέρας.

Ἀφοῦ δὲ πάλιν ὁ Διάκονος ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ διὰ τῆς ἐκφωνήσεως.

Πρόσχωμεν.

Ὁ ἀναγνώστης ἄρχεται τοῦ Ἀποστολικοῦ ἀναγνώσματος, ὅπερ ἀλληγορικῶς παριστᾷ τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ.

Σημ. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ τὸ προκείμενον ἐφάλλετο ὑπὸ τῶν ψαλτῶν· ἐν Ἑλλάδι ἀναγινώσκεται ὑπὸ τοῦ ἀναγνώστου· ἐν τῇ δημοδόξῳ Ρωσίᾳ ὅπου τηροῦνται ἀκριβέστατα οἱ ἀρχαῖοι τύποι, τὸ προκείμενον φάλλεται ἐμμελῶς ὑπὸ τῶν ψαλτῶν.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Ἀποστολικῆς περικοπῆς ὁ μὲν Ἱερεὺς εὐλογῶν τὸν ἀναγνώστην λέγει « εἰρήνῃ σοὶ τῷ ἀναγινώσκοντι » οἱ δὲ ψάλλται ψάλλουσι τὸ « ἀλληλούϊα. »

Σημ. Οἱ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἀποστόλου στίχοι παραλείπονται.

Ψαλλομένου δὲ τοῦ « ἀλληλούϊα » ὁ μὲν Διάκονος θυμῶν ¹⁾

¹⁾ Ἀπὸ τοῦ ἑ. αἰῶνος, ὅτε τὸ πρῶτον εἰσῆχθη τὸ θυμίαμα ἐν ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς, γίνεται μεγάλη αὐτοῦ χρῆσις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· εἶναι δὲ τοῦτο τὸ δραστὸν σημεῖον τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἐνυψώσεως τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας ἡμῶν ἐν τῇ προσευχῇ ὥσπερ δηλαδὴ ἀνυψοῦται τὸ θυμίαμα, οὕτω πρέπει νὰ ἀνυψῶται καὶ ἡ διάνοια ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν κατευθυνομένη ἐνώπιον τοῦ θρόνου τῆς μεγαλοσύνης ἐν τοῖς οὐρανοῖς· κατευθυνθήτω, ἔλεγε καὶ ὁ ψαλμοδός, ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου (ψαλμ. ρμ'.)

τὸ ἱερατεῖον καὶ τὸν λαόν· ὁ δὲ Ἱερεὺς λέγει μυστικῶς τὴν ἐξῆς εὐχὴν τοῦ Εὐαγγελίου καθ' ἣν παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ διανοίξῃ τοὺς νοεροὺς ὀφθαλμοὺς τῶν πιστῶν, ἵνα κατανοήσωσι τοὺς εὐαγγελικοὺς λόγους, καὶ νὰ δώσῃ, ὥστε, ἀφοῦ καταπατήσωσι τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκὸς, νὰ διέλθωσι τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῶν πορευόμενοι τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ.

Ἐλλαμψον, λέγει, ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, φιλόνηρωπε Δέσποτα, τὸ τῆς Σῆς θεογνωσίας ἀκήρατον φῶς καὶ τοὺς τῆς διανοίας ἡμῶν διάνοιξον ὀφθαλμοὺς εἰς τὴν τῶν εὐαγγελικῶν Σου κηρυγμάτων κατανόησιν. Ἐνθες ἡμῖν καὶ τὸν τῶν μακαρίων Σου ἐντολῶν φόβον, ἵνα τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας πάσας καταπατήσαντες, πνευματικὴν πολιτείαν μετέλθωμεν, πάντα τὰ πρὸς εὐαρέστησιν τὴν Σὴν καὶ φρονοῦντες καὶ πράττοντες. Σὺ γὰρ εἶ ὁ φωτισμὸς τῶν ψυχῶν ἡμῶν καὶ Σοὶ τὴν Δόξαν ἀναπέμπομεν σὺν τῷ ἀνάρχῳ Σου Πατρὶ καὶ τῷ Παναγίῳ καὶ Ἀγαθῷ καὶ Ζωοποιῷ Σου Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Σημ. α. Ἐπειδὴ δὲν δίδεται καιρὸς τῷ Διακόνῳ εἰς τὸ θυμιάσαι ὅλον τὸν λαόν, ψαλλομένου τοῦ ἀλληλούϊα, οἰκονομίας ἔνεκεν θυμῷ, ὅτε ἀναγινώσκηται ἡ ἀποστολικὴ περικοπή· ἀλλὰ, καθ' ἡμᾶς ὅλως ἄτοπον· διότι ἀποσπᾷ τὴν προσοχὴν τῶν ἀκροατῶν ἀπὸ τὰ θεῖα λόγια, ἀφοῦ μάλιστα αὐτὸς οὗτος ὁ Διάκονος ἐπανειλημμένως πρότερον προέτρεψε τὸν λαόν νὰ προσέχῃ. Κάλλιον δὲ θὰ ᾔτο, ἐὰν παρελείπετο ὅλως τὸ θυμίαμα κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἀποστόλου.

Σημ. β. Κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτὰς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ψάλλεται τὸ ἀλληλούϊα ἀργῶς καὶ ἐμμελῶς καὶ ὀνομάζεται ἀλληλουϊάριον καὶ δύναται τότε ὁ διάκονος οὐ μόνον τὸν λαόν, ἀλλὰ καὶ τὸν ναὸν ὅλον νὰ θυμιάσῃ.

Ἀφοῦ δὲ ὁ Διάκονος θυμιάσῃ, ἔρχεται πρὸς τὸν ἱερέα καθή-

μενον ἐπὶ ἔδρας πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ συνθρόνου κειμένης καὶ κρατῶν
τὸ Εὐαγγέλιον σὺν τῷ Ὁραρίῳ κλίνει τὴν κεφαλὴν τῷ Ἱερεῖ καὶ λέγει.

Εὐλόγησον, Δέσποτα, τὸν Εὐαγγελιστὴν τοῦ ἁγίου ἐνδόξου
Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ (τάδε).

Δηλ. Δός μοι, ὦ Δέσποτα, τὴν εὐλογίαν σου, ὥπως γένωμαι
ικανὸς νὰ ἀναγνώσω ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν πιστῶν τὴν
διωρισμένην περικοπὴν ἐκ τοῦ (τάδε) Εὐαγγελιστοῦ.

Ὁ δὲ Ἱερεὺς σφραγίζων αὐτὸν τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ λέγει
μυστικῶς ¹⁾).

Ὁ Θεὸς διὰ πρεσβειῶν τοῦ ἁγίου, ἐνδόξου Ἀποστόλου καὶ
Εὐαγγελιστοῦ (τάδε) δώῃ σοι ρῆμα τῷ εὐαγγελιζομένῳ δυνάμει
πολλῇ εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ Εὐαγγελίου, τοῦ ἀγαπητοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ,
Κυρίου δὲ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Δηλ. Εἴθε ὁ Θεὸς νὰ σοὶ δώσῃ λόγον ἐν ἀνοίξει τοῦ στόμα-
τός σου, ὥπως ἐκπληρώσῃς θεόντως τὸ ἀνατεθέν σοι
ἔργον, ἥτοι τὴν ἐνώπιον τῶν πιστῶν καρποφόρον ἀνά-
γνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου.

Καὶ ὁ μὲν Διάκονος τὸ Ἀμήν εἰπὼν ἐξέρχεται τοῦ ἁγίου
Θυσιαστηρίου, προπορευομένης λαμπάδος, καὶ ἵσταται ἐν τῷ Ἀμ-
βωνί ἢ ἐν τῷ τεταγμένῳ τόπῳ.

Ὁ δὲ Ἱερεὺς πρὸς τὸν λαὸν ἐκ τῆς ὥρας Πύλης βλέπων ²⁾
ἐκφωνεῖ.

Σοφία.

¹⁾ Ἐν Ρωσσίᾳ λέγονται καὶ τὰ τοῦ Διακόνου καὶ τοῦ Ἱερέως με-
γαλοφωνῶνς.

²⁾ Ἐν Ρωσσίᾳ ἀναγινωσκομένου τοῦ Εὐαγγελίου ἵσταται ὁ Ἀρχιε-
ρεὺς ἐν τῷ συνθρόνῳ, παρ' ἡμῖν ὅμως ὁ Ἀρχιερεὺς ἀκροᾷται τοῦ Εὐαγγε-
λίου ἔξω τῆς Ὁραίας Πύλης.

Ὁρθοί.

Ἀκούσωμεν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου.

Καὶ ἀσπάζεται τὸν λαὸν διὰ τοῦ:

Εἰρήνη πᾶσιν.

Εἰς δ' ἅπαντ' ὁ χορὸς ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ, διὰ τοῦ « καὶ τῷ πνεύματί σου ».

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Ἐκ τοῦ κατὰ (δεῖνα) ἁγίου Εὐαγγελίου τὸ ἀνάγνωσμα.

Ο ΙΕΡΕΥΣ.

Πρόσχωμεν.

Ἦτοι Αὕτη εἶναι ἡ ἀληθὴς Σοφία, ἡ μέλλουσα νῦν νὰ ἀναγνωσθῇ ἐπομένως ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἄνωθεν ταύτην σοφίαν πρέπει νὰ ἀκούσῃτε αὐτὴν ἱστάμενοι· διότι φαίνεται ὅτι καὶ ἐν τῇ Ἀποστολικῇ ἀναγνώσει ἐκάθηντο τὸ πάλαι οἱ πιστοί, καθὼς καὶ νῦν ἐν τῇ δημοδόξῳ Ρωσσίᾳ, κάθηνται οἱ Ἱερεῖς ἱερουργοῦντες ἐν ἔδραις περὶ τὸ σύνθρονον. ὁμοίως καὶ πολλοὶ τῶν πιστῶν ἐν τοῖς ἑαυτῶν καθίσμασιν ὡς ἀκούσωμεν, ἐξακολουθεῖ ὁ Ἱερεὺς, ὦ πιστοί, τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἐπωφελοῦμενοι τῶν ἱερῶν αὐτοῦ διδαγμάτων. Ἐπειτα εὐλογῶν καὶ ἀσπαζόμενος τὸν λαὸν καὶ οἶονεὶ τὴν θείαν χάριν ἐπ' αὐτῶν ἐπικαλούμενος, προτρέπει αὐτοὺς νὰ ἀκροασθῶσιν ἐν ἁρμοσίᾳ καὶ ἀγάπῃ τὸν θεῖον λόγον. Ἀφοῦ δὲ ὁ μὲν λαὸς ἐπικαλεσθῇ καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν ἄνωθεν εἰρήνην ὁ δὲ Διάκονος ἀπαγγεῖλῃ ἐκ ποίου Εὐαγγελιστοῦ θὰ γίνη ἡ ἀνάγνωσις, ¹⁾ ὁ Ἱερεὺς προτρέπων καὶ πάλιν τὸν λαὸν

¹⁾ Ἐξ ἀρχαίων χρόνων φαίνεται, ὅτι δὲν ἐγένετο ἀπλὴ τις ἀνά-

εἰς προσοχὴν ἐκφωνεῖ « ἄς προσέξωμεν ». Καὶ αὐτὸς ἄρχεται ὁ Διάκονος τῆς Εὐαγγελικῆς περικοπῆς, ἥτις βεβαίως ἔχει σχέσιν μὲ τὴν ἡμέραν. Ἐνῷ δὲ τὸ Εὐαγγέλιον ἀναγινώσκηται ἵσταται ἀναμμένη λαμπὰς ἐνώπιον αὐτοῦ δηλοῦσα τὸ φῶς τῆς εὐαγγελικῆς διδαχῆς, καὶ ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι τὸ ἀληθινὸν φῶς τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον.

Πληρωθέντος δὲ τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ μὲν Ἱερεὺς λέγει τῷ Διακόνῳ· « Εἰρήνῃ σοι τῷ Εὐαγγελιζομένῳ. »

Οἱ δὲ ψάλλται ἐξ ὀνόματος τῶν πιστῶν ψάλλουσι μικράν τινα εὐχαριστήριον δοξολογίαν· « δόξα σοι, Κύριε, δόξα σοι » εὐχαριστοῦντες τῷ δοτῇ Θεῷ διότι ἡξιώθησαν τοσούτων δωρεῶν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Σημ. Διὰ τοῦ δόξα σοι, Κύριε, δόξα σοι, ἐπεσφράγιζον καὶ οἱ Ἰσραηλῖται ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς Σκηνοπηγίας τὸ πέρασ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Νόμου.

Ὁ Διάκονος κρατῶν τὸ Εὐαγγέλιον ἔρχεται ἕως τῶν ἁγίων θυρῶν· ὁ δὲ Ἱερεὺς πλησιάζει μικρὸν πρὸς τὸν Διάκονον ὥς σημεῖον σεβασμοῦ καὶ εὐλαβείας πρὸς τὴν θείαν βίβλον καὶ υποκλίνας τὴν κεφαλὴν ὀλίγον, μιμούμενος τὸν Βαπτιστὴν Ἰωάννην, λαμβάνει ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Διακόνου τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἀφοῦ σφραγίσῃ δι' αὐτοῦ τοὺς πιστοὺς ἐναποτίθῃσι τοῦτο ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης, ὁ δὲ διάκονος στὰς ἐν τῷ συνήθει τόπῳ ἄρχεται τῆς ἐκτενοῦς ἱκεσίας.

Σημ. α. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἐν τῇ ἀρ-

γνώσει, ἀλλ' ἀνάγνωσις μετὰ μέλους τινός· καθὼς φαίνεται καὶ ἐκ παλαιῶν χειρογράφων τοῦ εὐαγγελίου, ἐν οἷς ὁρῶνται εἰσέτι μουσικά τινα σημεῖα. Καλὸν δὲ θὰ ᾔτο νὰ δοθῇ μεγαλειτέρα τις προσοχὴ ἐν γένει ἐν τοῖς ἀναγνώσμασι τοῖς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὅπως καὶ ταῦτα γίνωνται κατὰ τὸ ἀνέκαθεν ἐπικρατοῦν ἐκκλησιαστικὸν ὕψος.

χαίει ἐκκλησίᾳ πάντοτε σχεδὸν ὁ Ἐπίσκοπος ἢ ὁ Πρεσβύτερος ὠμίλουν πρὸς τὸν λαὸν ἐρμηνεύοντες τὰ ἀναγνωσθέντα καὶ προτρέποντες τοὺς ἀκροατὰς νὰ ἀκολουθῶσι τὰ διδάγματα τῆς ἱερᾶς Γραφῆς καὶ νὰ μιμῶνται τὰ ἐν αὐταῖς μνημονεύμενα. Ἡ πτώσις ὅμως δυστυχῶς τῆς ἐκκλησιαστικῆς παιδείας παρὰ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς λειτουργοῖς ὑπῆρξεν ἡ αἰτία, ὥστε τὸ τοσοῦτον ὠφέλιμον κήρυγμα νὰ ἐκλίπη νῦν παρ' ἡμῖν, ἢ μόνον σπανιώτατα νὰ ἀκούηται· ὥς ἐλπίσωμεν ὅμως, ὅτι θὰ ἀνατελῶσι καὶ πάλιν αἱ χρυσαῖ τῆς ἐκκλησίας ἡμέραι, καὶ ἐκ τῆς γεραρᾶς ὀρθοδοξίας θὰ ἀναλάμψωσιν ἐκ νέου νέαι φωστῆρες ἐφάμιλλοι πρὸς τοὺς παλαιούς, οἵτινες διεφημίσθησαν ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. Τοῦτο δὲ θὰ κατορθωθῇ διὰ τῆς μορφώσεως χρηστοῦ καὶ πεπαιδευμένου κλήρου καταλήλως πρὸς τοῦτο μισθοδοτουμένου· γένοιτο.

Σημ. β'. Ἐν Ρωσσίᾳ τὸ κήρυγμα γίνεται ἕνεκεν οἰκονομίας χρόνου κατὰ τὴν ὥραν τοῦ κοινωνικοῦ.

δ'. Δεήσεις.

Ὁ Διάκονος ἐκφώνως ἄρχεται τῆς ἐκτενοῦς ἱκεσίας. ¹⁾

Εἴπωμεν πάντες ἐξ ὅλης ψυχῆς, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας ἡμῶν εἴπωμεν.

Ὁ χορὸς «Κύριε ἐλέησον» (τρὶς). Ἐπαναλαμβανόμενον εἰς ἐκάστην τῶν αἰτήσεων.

ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Κύριε Παντοκράτωρ ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν δεόμεθά σου ἐπάκουσον καὶ ἐλέησον.

¹⁾ Ἐκτενὴς ἱκεσία λέγεται ὡς ὑπὲρ πολλῶν γενομένη. Ἐκ παλαιωτάτων δὲ χρόνων μετὰ τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἀνάγνωσιν ἐτελοῦντο τοιαῦται ἐκτενεῖς δεήσεις ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν Κατηχομένων μεθ' ὧς οὗτοι ἀπελύοντο.

Ἐλέησον ἡμᾶς ὁ Θεὸς κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου δεόμεθά σου ἐπάκουσον καὶ ἐλέησον.

Ἐτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν.

Ἐτι δεόμεθα ὑπὲρ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν (δεῖνος).

Ἐτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, τῶν Ἱερέων, Ἱερομονάχων, Ἱεροδιακόνων καὶ Μοναχῶν καὶ πάσης τῆς ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφότητος.

Ἐτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν μακαρίων καὶ ἀειμνήστων κτιτόρων τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν προαναπαυσασμένων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν τῶν ἐνθάδε κειμένων καὶ ἀπανταχοῦ ὀρθοδόξων ¹⁾).

Ἐτι δεόμεθα ὑπὲρ ἐλέους τῆς ζωῆς, εἰρήνης, υγείας, σωτηρίας, ἐπισκέψεως συγχωρήσεως καὶ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ τῶν ἀδελφῶν τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου.

Ἐτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν καρποφορούντων ²⁾ καὶ καλλιεργούντων ³⁾ ἐν τῷ ἁγίῳ καὶ πανσέπτῳ ναῷ τούτῳ, κοπιόντων ψαλλόντων καὶ ὑπὲρ τοῦ περιστῶτος λαοῦ, τοῦ ἀπεκδεχομένου τὸ παρά Σοῦ μέγα καὶ πλούσιον ἔλεος.

Ἐνῷ ὁ Διάκονος δέεται ὑπὲρ τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν, ὑπὲρ τῶν βασιλέων, ὑπὲρ τοῦ κλήρου, ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων, ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ ὑπὲρ τῶν κοπιόντων καὶ ψαλλόντων ἐν τῷ ἱερῷ Ναῷ, ὁ Ἱερεὺς λέγει μυστικῶς τὴν εὐχὴν τῆς ἐκτενοῦς ἱκεσίας, δι' ἧς παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ δεχθῇ τὰς δεήσεις τοῦ λαοῦ ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος.

¹⁾ Τὸ εὐχεσθαι ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων εἶναι ἀρχαιοτάτη καὶ ἱερὰ σηνήθεια.

²⁾ Οὗτοι εἶναι ἡ ἀγαθὴ γῆ ἐφ' ἣν ἔπεσεν ὁ Θεὸς σπῆρος καὶ ἐκαρποφόρησεν.

³⁾ Τῶν ἀγαθὰ πραττόντων.

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, τὴν ἐκτενῆ ταύτην ἱκεσίαν πρόσδεξαι παρὰ τῶν σῶν δούλων καὶ ἐλέησον ἡμᾶς κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους σου· καὶ τοὺς οἰκτιρμούς σου κατὰπεμψον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν σου τὸν ἀπεκδεχόμενον τὸ παρὰ Σοῦ πλοῦσιον ἔλεος.

Ἦτοι. Κατὰπεμψον, ὦ ἐπουράνιε Θεέ, καὶ ἐπὶ τοὺς λειτουργούς σου καὶ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν πανθ' ὅσα διὰ τοῦ Διακόνου ζητοῦμεν ἀπὸ Σέ τὸν εὐσπλαγχνον πατέρα· διότι Σὺ εἶσαι ἐλεήμων καὶ φιάνθρωπος κ. .τ. λ.

Ἐκφώνως δὲ λέγει.

Ὅτι ἐλεήμων καὶ φιάνθρωπος Θεὸς ὑπάρχεις καὶ Σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ο ΧΟΡΟΣ. Ἀμήν.

Εἶτα ὁ Διάκονος προτρέπει τοὺς Κατηχομένους νὰ εὐχηθῶσιν ἐκφωνῶν.

Εὐξασθε οἱ Κατηχομένοι τῷ Κυρίῳ.

Μετὰ ταῦτα προσκαλεῖ καὶ τοὺς πιστοὺς νὰ δεηθῶσιν ὑπὲρ τῶν Κατηχομένων τῶν μὴ εἰσέτι δηλαδὴ λαβόντων τὸ ἅγιον βάπτισμα.

Οἱ Πιστοί, ὑπὲρ τῶν κατηχομένων δεηθῶμεν.

Ἵνα ὁ Κύριος αὐτοὺς ἐλεήσῃ.

Ἀποκαλύψῃ αὐτοῖς τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Δικαιοσύνης.

Ἐνώσῃ αὐτοὺς τῇ Ἀγίᾳ Αὐτοῦ, Καθολικῇ καὶ Ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ.

Σῶσον, ἐλέησον, ἀντιλαβοῦ καὶ διαφύλαξον αὐτοὺς ὁ Θεὸς τῇ Σῇ χάριτι.

Εἶτα πρὸς τοὺς Κατηχουμένους ἀποτεινόμενος πάλιν λέγει.

Οἱ Κατηχούμενοι, τὰς κεφαλὰς ὑμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνετε.

Δηλ. Κλίνετε τὰς κεφαλὰς σας· διότι ὁ Ἱερεὺς δέεται ὑπὲρ ὑμῶν.

Τοῦ Διακόνου δὲ δεομένου ὑπὲρ τῶν Κατηχουμένων δέεται τῷ ὄντι καὶ ὁ Ἱερεὺς ὑπὲρ αὐτῶν μυστικῶς.

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν, ὁ τὴν σωτηρίαν τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ἐξαποστείλας τὸν μονογενῆ Σου Υἱὸν καὶ Θεὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐπέβλεψον ἐπὶ τοὺς δούλους Σου τοὺς Κατηχουμένους, τοὺς υποκεκλιότας Σοι τὸν ἑαυτῶν αὐχένα καὶ καταξίωσον ἐν καιρῷ εὐθέτῳ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας, τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τοῦ ἐνδύματος τῆς ἀφθαρσίας· ἔνωσον αὐτοὺς τῇ ἀγίᾳ Σου Καθολικῇ καὶ Ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ συγκαταριθμήσον αὐτοὺς τῇ ἐκλεκτῇ Σου ποίμνῃ.

Ἐκφώνως δέ.

Ἵνα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσι τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά Σου, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ο ΧΟΡΟΣ. Ἀμήν.

Δηλ. Σὲ παρακαλοῦμεν, ἐπουράνιε Θεέ, τὸν ὁποῖον οὔτε χρόνος οὔτε τόπος δύναται νὰ περιβάλῃ· Σὲ τοῦ ὁποῖου τὸ παντέφορον ὄμμα φθάνει καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν μικροσκοπικῶν ὄντων· ρῖψον, ὦ Θεέ, εὐσπλαγχνον ὄμμα καὶ ἐπὶ τοὺς Κατηχουμένους, οἵτινες ὑπέκλιναν τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἐνώπιόν Σου καὶ καταξίωσον αὐτούς, ἀφοῦ κατηχηθῶσι τὸν λόγον τῆς Σῆς ἀληθείας, νὰ συγκαταριθμηθῶσι καὶ οὗτοι μετὰ τῆς ἐκλεκτῆς σου ποίμνης, ἵνα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσι τὸν πάντιμον κ. τ. λ.

Ἐνῷ δὲ ὁ Ἱερεὺς λέγει τὴν ἀνωτέρω ἐκφώνησιν σημειοὶ διὰ τοῦ ἁγίου Σπύργου τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τοῦ ἐξαπλωθέντος ἀντιμηνσίου περιέχοντος τεμάχια ἁγίων λειψάνων.

Σημ. Ἀρχαία συνήθεια ἦτο τὸ ἀνεγείρειν τὰς ἐκκλίας ἐπὶ τῶν τάφων τῶν Μαρτύρων καὶ ἀποτιθέναι ἐν ταύταις τὰ λείψανα αὐτῶν· καὶ νῦν ἔτι ταῦτ' γίνεται, κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον· εἰς ἕκαστον δηλαδὴ ἀντιμηνσίον κατὰ τὸν ἐγκαινισμὸν αὐτοῦ τίθεται μέρος τι τῶν ἁγίων λειψάνων εἰς μνήμην τῆς παλαιᾶς συνηθείας.

Ἀμέσως μετὰ τὸ Ἀμὴν τοῦ χοροῦ ὁ Διάκονος μὲ δυνατό-
τέραν φωνὴν λέγει.

Ὅσοι Κατηχούμενοι προσέλθετε.

Οἱ Κατηχούμενοι προσέλθετε.

Ὅσοι Κατηχούμενοι προσέλθετε.

Μή τις τῶν Κατηχουμένων.

Σημ. Καὶ ἐξήρχοντο παρευθὺς ἐκ τοῦ Ναοῦ οἱ Κατηχούμενοι. Οὕτω δὲ λήγει ἡ λειτουργία τῶν Κατηχουμένων.

Σημ. Ὡς εἶδομεν, τὸ πάλαι οἱ χριστιανοὶ διηροῦντο εἰς δύο τάξεις.

α) Εἰς Κατηχουμένους καὶ

β.) Εἰς Πιστοὺς.

Καὶ οἱ μὲν Κατηχούμενοι ἦσαν οἱ μήπω ἀξιωθέντες τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος, ἀλλὰ προετοιμαζόμενοι πρὸς τοῦτο διὰ τῆς κατηχήσεως δι' ἧς ἐδιδάσκοντο τὰς ἀληθείας τῆς πίστεως. Οἱ δὲ Πιστοὶ, δηλαδὴ οἱ βεβαπτισμένοι, μόνοι εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ μένωσιν ἐν τῷ Ναῷ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἱερᾶς τελετῆς.

Ἀφοῦ δηλ. ὁ διάκονος προέτρεπε τοὺς Πιστοὺς νὰ δεηθῶσιν ὑπὲρ τῶν Κατηχομένων, ἵνα ὁ Κύριος ἐλεήσῃ αὐτοὺς καὶ ἀποκαλύψῃ αὐτοῖς τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Θείας Δικαιοσύνης καὶ τέλος ἐνώσῃ αὐτοὺς μὲ τὴν ἀληθῆ θρησκείαν, κελεύει αὐτοὺς νὰ ἐγκαταλίπῃσι τὸν Ναὸν ἐκφωνῶν· κανεῖς ἀπὸ τοὺς Κατηχομένους δὲν πρέπει νὰ μένῃ περισσύτερον ἐνταῦθα· ἀκολούθως πρὸς τοὺς Πιστοὺς τὸν λόγον ἀποτείνων λέγει.

Ὅσοι Πιστοί.

Ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθώμεν.

Καὶ οὕτω ἄρχεται

Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΝ.

Ὑπὲρ ὧν ὁ Ἱερεὺς εὐχεται διὰ δύο συντόμων δεήσεων μυστικῶς.

α. Εὐχὴ τῶν Πιστῶν.

Εὐχαριστοῦμέν Σοι, Κύριε ὁ Θεὸς τῶν δυνάμεων, τῷ καταξιώσαντι ἡμᾶς παραστῆναι καὶ νῦν τῷ ἁγίῳ Σου θυσιαστηρίῳ, καὶ προσπεσεῖν τοῖς οἰκτιρμοῖς Σου ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων. Πρόσδεξαι, ὁ Θεὸς τὴν δέησιν ἡμῶν· ποίησον ἡμᾶς ἀξίους γενέσθαι προσφέρειν Σοι δεήσεις καὶ ἱκεσίας καὶ θυσίας ἀναιμάκτους ὑπὲρ παντός τοῦ λαοῦ Σου καὶ ἰκάνωσον ἡμᾶς ¹⁾ οὕς ἔθου εἰς τὴν διακονίαν Σου ταύτην ἀκαταγνώστως ²⁾ καὶ ἀπροσκόπτως ³⁾ ἐν καθαρῷ τῷ μαρτυρίῳ τῆς συνειδήσεως ἡμῶν ⁴⁾ ἐπικαλεῖσθαί Σε ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ, ἵνα εἰσακούων ἡμῶν, ἴλεως ἡμῖν εἴης ἐν τῷ πλήθει τῆς Σῆς ἀγαθότητος.

1) Ὁ ἐστὶ κατάστησον ἡμᾶς ἱκανοὺς τοὺς ὁποίους διὰ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος περιέβαλες μὲ τὴν χάριν τῆς ἰερωσύνης.

2) Δηλ. ἐλευθέρους πάσης καταδίκης καὶ κατακρίσεως.

3) Δηλ. ἐλευθέρους τῶν βιωτικῶν μεριμνῶν.

4) Δηλ. ἔχοντας μάρτυρα πιστὸν τὴν συνείδησιν ἡμῶν.

Ἐκφώνως δέ

Ὅτι πρέπει Σοι πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ο ΧΟΡΟΣ. Ἀμήν.

Ἦτοι. Εὐχαριστοῦμέν Σοι, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὅστις καὶ τώρα ἡξίωσας ἡμᾶς νὰ παρασταθῶμεν ἐνώπιον τοῦ ἁγίου Σου θουσιαστηρίου καὶ νὰ ζητήσωμεν συγχώρησιν διὰ τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν καὶ διὰ τὰ τοῦ λαοῦ. Δέχθητι, ὦ Θεέ, τὴν δέησιν ἡμῶν καὶ κατάστησον ἡμᾶς ἁγίους νὰ προσφέρωμεν δεήσεις καὶ ἱκεσίας καὶ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ὑπὲρ πάντων τῶν Πιστῶν. Ἐνδυνάμωσον ἡμᾶς τοὺς λειτουργούς σου διὰ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅπως καθαροὶ καὶ ἄνευ τύψεως συνειδότες ἐξαιτώμεθα τὴν εὐσπλαγχνίαν σου ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ, ἵνα εἰσακούων ἡμῶν καταστήῃ συμπαθὴς πρὸς ἡμᾶς, διότι Σοὶ πρέπει κ. τ. λ.

Συμπληρωθείσης δὲ τῆς ἀ. τῶν Πιστῶν εὐχῆς.

Ὁ Διάκονος ἐκφωνεῖ.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον καὶ διαφύλαξον ἡμᾶς ὁ Θεὸς τῇ Σῇ χάριτι.

Σοφία.

Ἦτοι. Προσεκτικῶς· ἡ προσφώνησις αὕτη τοῦ Διακόνου δηλοῖ τὴν σπουδαιότητα τῶν προσευχῶν τῶν κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἐν τῷ ἱερῷ ἀναγιγνωσκομένων.

Μετὰ τὴν ἐκφώνησιν καὶ τὸ Ἀμήν τοῦ χοροῦ, ὁ μὲν Διάκονος λέγει· Ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν, ὁ δὲ Ἱερεὺς λέγει μυστικῶς τὴν β'. εὐχὴν τῶν Πιστῶν.

Πάλιν καὶ πολλάκις Σοὶ προσπίπτομεν καὶ Σοῦ δεόμεθα

ἀγαθὲ καὶ φιλόανθρωπε, ὅπως, ἐπιβλέψας ἐπὶ τὴν δέησιν ἡμῶν, καθάρσης ἡμῖν τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος· καὶ δώῃς ἡμῖν ἀνένοχον ¹⁾ καὶ ἀκατάκριτον τὴν παράστασιν τοῦ ἁγίου Σου θυσιαστηρίου. Χάρισαι δὲ ὁ Θεὸς καὶ τοῖς συνευχομένοις ἡμῖν προκοπὴν βίου καὶ πίστεως καὶ συν-ενέσεως πνευματικῆς· ὁδὸς αὐτοῖς πάντοτε μετὰ φόβου καὶ ἀγάπης λατρεύειν Σοι ἀνενόχως καὶ ἀκατακρίτως μετέχειν τῶν ἁγίων Σου Μυστηρίων καὶ τῆς ἐπουρανίου Σου βασιλείας ἀξιοῦσθαι.

Δηλ. Πάλιν καὶ πολλάκις σὲ παρακαλοῦμεν, ἀγαθὲ Θεέ· ὁδὸς, ἵνα ἡμεῖς οἱ λειτουργοὶ Σου παριστάμεθα ἐνώπιον τοῦ θυσιαστηρίου Σου καθαροὶ ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας· κάμε, ὥστε καὶ οἱ Πιστοὶ οἱ συνευχόμενοι μετ' ἡμῶν νὰ προ-κόπτωσιν εἰς τὴν πίστιν καὶ εἰς τὰς ἀγαθὰς πράξεις· καὶ μετέχωσι τῶν ἁγίων Σου Μυστηρίων καὶ ἀξιοῦσθαι τῆς ἐν οὐρανῷ βασιλείας, ὅπως ἀναπέμπωμεν πάντοτε τὴν αἴνεσίν Σου φυλαττόμενοι ὑπὸ τῆς δυνάμεώς Σου.

Ὁ Διάκονος ἐξακολουθεῖ ἐκφωνῶν.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον κ. τ. λ.

Σοφία.

(Καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ ἱερόν.)

Ὁ Ἱερεὺς ἀμέσως λέγει ἐκφώνως τὸ τέλος τῆς β'. εὐχῆς τῶν πιστῶν.

Ὅπως, ὑπὸ τοῦ κράτους Σου πάντοτε φυλαττόμενοι, Σοὶ δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ο ΧΟΡΟΣ. Ἀμήν.

¹⁾ Ἄνευ ἐνοχῆς.

ε.) Μεγάλη Εἴσοδος.

Σημ. Μεγάλη εἴσοδος λέγεται κατ' ἀντίθεσιν τῆς μικρᾶς λεγομένης περὶ ἧς ἀνωτέρω ὠμιλήσαμεν. Πρὸς κατανόησιν δὲ ταύτης σημειοῦμεν τὰ ἑξῆς.

Κατὰ τὰ ἀριστερὰ τοῦ ἁγίου Βήματος, ἔκειτο τὸ μέρος, ὅπου οἱ χριστιανοὶ ἐναπέθετον τὰ δῶρα αὐτῶν, ἦτοι τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον, ¹⁾ ἅτινα ἦσαν καὶ ἡ κυρίως προσφορά. Ἐκτὸς ὅμως τούτων προσέφερον οἱ πιστοὶ, λιβανωτὸν, ἔλαιον, κηρίον, γάλα, κ.τ.λ. Τὸ μέρος δὲ τοῦτο τὸ εἰκονίζον τὸ ἐν Βηθλεὲμ Σπήλαιον ²⁾ ὀνομάζεται, ὡς εἶδομεν Πρὸθεσις· ἐκεῖ ἀπῆρχοντο οἱ Διάκονοι καὶ ἐλάμβανον τὸν διὰ τὴν θυσίαν ἄρτον καὶ οἶνον καὶ ἔφερον αὐτὰ εἰς τὸν Ἱερέα ἔμπροσθεν τῆς ἁγίας Τραπέζης ἱστάμενον, ὅστις ἐναπέθετεν ταῦτα ἐπ' αὐτῆς, ἵνα προετοιμάσῃ αὐτὰ διὰ τὴν θυσίαν· καὶ τοῦτο, ὡς εἶδομεν, ἐλέγετο κυρίως Προσκομιδὴ· ³⁾ λειτανεύοντες δὲ ἵσταντο παρὰ τὸν Σωλέα· ⁴⁾ καὶ εἷς τῶν

¹⁾ Δυστυχῶς ἐν Ἑλλάδι ἀρχίζει νὰ ἐκλείπῃ τὸ ὄσιον καὶ ἀρχαῖον τοῦτο ἔθος, καὶ οὐχὶ σπανίως ὁ Ἱερεὺς στερεῖται τῆς λεγομένης Προσφοράς πρὸς τέλεσιν τῆς θείας εὐχαριστίας. Συνήθως δὲ ἐν Ἑλλάδι γίνονται, ὡς μὴ ὠφελεν, αἱ ἱεραὶ προσφοραὶ ἐν τοῖς συνήθεις ἀρτοποιείαις καὶ πωλοῦνται ἐν τῇ ἀγορᾷ ὡς οἱ κοινοὶ ἄρτοι. Ἡθέλαμεν τολμήσει νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν προσοχὴν τῶν ἁγίων Ἀρχιερέων, ἵνα ἐφαρμόσωσι καὶ ἐν Ἑλλάδι τὸ ἐν Ρωσίᾳ ἱερὸν ἔθος, καθ' ὃ πρέπει αἱ προσφοραὶ νὰ κατασκευάζωνται ἐν γυναικείαις μοναστηρίοις ὑπὸ τῶν μοναζουσῶν, ὅπως ὧσι καθαραὶ καὶ ἀνάλογοι εἰς τὴν ὑψηλὴν χρῆσιν, δι' ἣν εἶναι προωρισμέναι· ἢ ἐὰν ἐν Ἑλλάδι τοῦτο εἶναι δύσκολον, νὰ διορισθῇ ἰδιαιτέρον πρόσωπον ἐκ τῶν τοῦ κλήρου, ὅπερ νὰ κατασκευάζῃ τὰς προσφοράς.

²⁾ Διὰ τοῦτο ἐν τῇ Προθέσει πάντοτε τίθεται ἡ εἰκὼν τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ι. Χριστοῦ.

³⁾ Οὕτω καὶ νῦν γίνεται ἱεουργοῦντος Ἀρχιερέως.

⁴⁾ Ὀλίγον τι ἀνωτέρω τοῦ μέσου τοῦ Σωλέα ἐκάθητο ὁ Αὐτοκράτωρ· ἐν τῇ Ἀνατολῇ δὲ εἰσέτι τίθεται κατὰ τὸ μέρος τοῦτο τὸ αὐτοκρατορικὸν σῆμα ἦτοι ὁ Δικέφαλος Ἄετος ἐγκεχαράγμενος ἐπὶ μαρμαρίνης πλακῆς. Μετὰ τὴν ἀλωσιν μετετέθη ὁ αὐτοκρατορικὸς θρόνος πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ Ναοῦ καὶ χρησιμεύει ὡς θρόνος τοῦ Ἀρχιερέως.

τῶν Διακόνων ἀναβὰς εἰς τὸν Ἀμβωνα ἐμνημόνευεν τῶν ἐν ταῖς διπτύχοις ἐγγεγραμμένων. Εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα ὅμως χρόνους ἡ Μεγάλη εἰσοδος ἐγένετο πομποδεστέρα ὑπενθυμίζουσα τοὺς Ρωμαίους ἀνυφοῦντας ἐπὶ ἀσπίδος τὸν νέον Αὐτοκράτορα ἐν μέσῳ τῶν λεγεόνων· ὅτε δηλαδὴ ἐπρόκειτο νὰ γίνη ἡ Μεγάλη εἰσοδος ἀπήρχετο ὁ Αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Πόλιν καὶ συνώδευε μετὰ τῆς ἀκολουθίας τοῦ τὸν Βασιλέα τῶν βασιλευόντων· ὅτε δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ ἔφθανεν εἰς τὸ μέσον τοῦ Σωλέα, ἔπου ἴστατο ὁ αὐτοκρατορικὸς ὄρνις, εἰς τῶν Διακόνων ἐθυμία τὸν Αὐτοκράτορα κεκλιμένον ὄντα καὶ ἀνεφώνει « Μνησθεὶς Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ κράτους τῆς βασιλείας σου » τὸ αὐτὸ ἔλεγον καὶ οἱ ἄλλοι Διάκονοι καὶ Ἱερεῖς· εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὸ Ἱερὸν οἱ ἱερουργοῦντες ἐμνημόνευον καὶ τοῦ Πατριάρχου διὰ τοῦ « Μνησθεὶς Κύριος ὁ Θεὸς τῆς ἀρχιερωσύνης σου » νῦν δὲ ἡ Μεγάλη εἰσοδος γίνεται οὕτως.

Ὁ χορὸς ἄρχεται ψάλλον τὸν ὠραιότατον καὶ κατανοκτικώτατον χερουβικὸν ὕμνον, τὸν ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστίνου τοῦ νεωτέρου κατὰ τὸ 573 εἰσαχθέντα· διὰ τοῦ ὁποίου ὑποδεικνύεται εἰς ἡμᾶς ὅτι πρέπει νὰ προετοιμασθῶμεν, ἵνα ὑποδεχθῶμεν τὸν Βασιλέα τῆς δόξης· ἔτοι « οἱ τὰ χερουβὶμ μυστικῶς εἰκονίζοντες καὶ τῇ Ζωοποιῷ Τριάδι τὸν τρισάγιον ὕμνον προσάδοντες, πᾶσαν τὴν βιωτικὴν ἀποθώμεθα μέριμναν· ὥς τὸν Βασιλέα (καὶ γίνεται διακοπή, ἵνα γίνη ἡ εἰσοδος. ¹⁾

Δηλ. Ἡμεῖς οἱ εἰκονίζοντες τὰ χερουβὶμ καὶ ψάλλοντες τὸν εἰς τὴν Ἀγίαν Τριάδα τρισάγιον ὕμνον ²⁾ ὥς παραιτηθῶμεν τώρα πᾶσαν τὴν βιωτικὴν μέριμναν ἵνα ὑποδεχθῶμεν τὸν Βασιλέα τῆς δόξης, ὃν ἀοράτως καὶ μετὰ πομπῆς συνοδεύουν αἱ ἀγγελικαὶ τάξεις.

Σημ. Ὅταν λειτουργῇ ἀρχιερεὺς πάντοτε νίπεται τὰς χεῖρας

¹⁾ Ἐν Ρωσίᾳ γίνεται ἡ διακοπή εἰς τὸ « ἀποθώμεθα μέριμναν. »

²⁾ Ἦτοι τὸ ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριος Σαβαώθ.

κατὰ τὴν ὥραν ταύτην, ἵνα δείξῃ, ὅτι ἀποθέτει καὶ αὐτὸς τὰς βιωτικὰς μερίμνας καὶ καθαρὸς ἐκτείνει τὰς χεῖρας πρὸς τὸν καθαρὸν καὶ ἀμόλυντον ἐπουράνιον Θεόν. Εἶναι δὲ τοῦτο συγχρόνως λείψανον τῆς ἀρχαίας συνηθείας, ὅτι κατὰ τὴν ὥραν ταύτην ἐγένετο ἡ Προσκομιδὴ, καθὼς καὶ σήμερον πρὸ τῆς Προσκομιδῆς νίπτεται τὰς χεῖρας ὁ Ἱερεὺς ἐπιλέγων· « Νίψομαι ἐν ἁθώοις τὰς χεῖράς μου καὶ κυκλώσω τὸ θυσιαστήριόν σου Κύριε κ. τ. λ. ». Ἐν Ἑλλάδι ὅμως μόνον, ὅτε πρόκηται νὰ χειροτονηθῇ Διάκονος, νίπτεται τὰς χεῖρας ὁ Ἀρχιερεὺς, διὰ τοῦτο καὶ οὗτος πρὸ τῆς χειροτονίας αὐτοῦ φέρει λεκάνην μεθ' ὕδατος καὶ χειρόμακτρον, καὶ οὗτος δίδει τῷ Ἀρχιερεῖ ἵνα νιφθῇ.

Τοῦ δὲ Χερουβικοῦ ὕμνου ἀδομένου ὁ Ἱερεὺς λέγει ἐν κατανύξει τὴν ἀκόλουθον μυστικὴν εὐχὴν. ¹⁾

Οὐδαὶς ἄξιός τῶν συνδεδεμένων ταῖς σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς, προσέρχασθαι, ἢ προσεγγίξειν, ἢ λειτουργεῖν Σοι βασιλεῦ τῆς δόξης· τὸ γὰρ διακονεῖν Σοι μέγα καὶ φοβερὸν καὶ αὐταῖς ταῖς ἐπουρανίαις δυνάμεσιν· ἀλλ' ὅμως διὰ τὴν ἄφατον ²⁾ καὶ ἀμέτρητόν Σου φιλανθρωπίαν ἀτρέπτως καὶ ἀναλλοιώτως γέγονας ἄνθρωπος ³⁾ καὶ Ἀρχιερεὺς ἡμῶν ἐχρημάτισας καὶ τῆς λειτουργικῆς ταύτης καὶ ἀναιμάκτου θυσίας τὴν ἱερουργίαν παρέδωκας ἡμῖν, ὡς Δεσπότης τῶν ἀπάντων. ⁴⁾ Σὺ γὰρ μόνος, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, δεσπόζεις τῶν ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων, ὁ ἐπὶ θρόνου Χερου-

¹⁾ Τὴν κατανυκτικὴν ταύτην εὐχὴν δὲν παραφράσαμεν ἐκ φόβου, μήπως ἐλαττώσωμέν πως τὸ ὑψηλὸν καὶ ἐνθουσιῶδες αὐτῆς, ὑποσημειώσαντες μόνον ὅτι συντελεῖ εἰς πλήρη αὐτῆς κατανόησιν.

²⁾ Ἀρρητον. Ἀπερίγραφτον.

³⁾ Δηλαδῆ. Ἐγείνας ἄνθρωπος χωρὶς νὰ ἀλλοιωθῇ ἡ Θεία σου φύσις.

⁴⁾ Παρέδωκας ἡμῖν τοῖς λειτουργοῖς σου νὰ ἐκτελῶμεν τὴν ἀνάμακτον θυσίαν.

βικου ἐποχοῦμενος· ¹⁾ ὁ τῶν Σεραφίμ Κύριος καὶ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ, ὁ μόνος Ἅγιος καὶ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος. ²⁾ Σὲ τοίνυν δυσωπῶ ³⁾ τὸν μόνον ἀγαθὸν καὶ εὐήκοον ⁴⁾ ἐπὶ βλεφόν ⁵⁾ ἐπ' ἐμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ ἀχρεῖον δοῦλόν σου, καὶ καθάρισόν μου τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς καὶ ἐκάνωσόν με ⁶⁾ τῇ δυνάμει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐνδεδυμένον τὴν τῆς ἱερατείας χάριν, ⁷⁾ παραστήναι τῇ Ἁγίᾳ σου ταύτῃ Τραπεζῇ καὶ ἱερουργῆσαι τὸ Ἅγιον καὶ Ἀχραντὸν σου Σῶμα καὶ τὸ Τίμιον Αἷμα. ⁸⁾ Σοὶ γὰρ προσέρχομαι κλίνας τὸν ἑαυτοῦ αὐχένα ⁹⁾ καὶ δέομαί σου. Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ, μηδὲ ἀποδοκιμάσῃς με ἐκ παίδων σου, ¹⁰⁾ ἀλλ' ἀξίωσον προσενεχθῆναι σοι ὑπ' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου σου τὰ δῶρα ταῦτα. ¹¹⁾ Σὺ γὰρ εἶ ὁ προσφέρων ¹²⁾ καὶ προσφερόμενος ¹³⁾ καὶ προσδεχόμενος ¹⁴⁾ καὶ διαδιδόμενος ¹⁵⁾ Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ Σοὶ τὴν

¹⁾ Σὺ ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβίμ.

²⁾ Ὁ ἀναπαυόμενος ἐπὶ τῶν ἐναρέτων καὶ ἁγίων.

³⁾ Σὲ λοιπὸν παρακαλῶ.

⁴⁾ Τὸν εὐμενῶς εἰσακούοντα τὰς δεήσεις.

⁵⁾ Ρίπον εὐσπλαγχνον ὄμμα,

⁶⁾ Καὶ ἐνίσχυσόν με—ἐνδυνάμωσόν με.

⁷⁾ Περιβεβλημένον τὴν χάριν τῆς ἱερωσύνης.

⁸⁾ Νὰ προσφέρω ἀξίως τὴν ἀναίμακτον θυσίαν.

⁹⁾ Προσέρχομαί σοι κλίνων τὴν κεφαλὴν μου· καὶ κλίνει τῇ ὄντι τότε ὁ Ἱερεὺς τὴν κεφαλὴν.

¹⁰⁾ Καὶ θεώρησόν με ὡς ἀποτελοῦντα μέλος τῶν λειτουργῶν σου.

¹¹⁾ Ἀλλ' ἀξίωσόν με νὰ σοὶ προσενέγκω τὰ δῶρα ταῦτα ὡς θυσίαν ἐνώπιόν σου.

¹²⁾ Διότι Σὺ ὁ ἴδιος προσφέρεις ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ τὴν Μεγάλην ἐκείνην θυσίαν.

¹³⁾ Καὶ Σὺ ὁ ἴδιος προσηνέχῃς ὡς θυσία.

¹⁴⁾ Ὡς Θεὸς προσδέχεται τὴν θυσίαν.

¹⁵⁾ Μεριζόμενος, δηλαδὴ, καὶ διαδιδόμενος εἰς τοὺς πιστοὺς τοὺς ὄντας ἀξιόους τῆς μεταλήψεως τοῦ Σώματος σου καὶ Αἵματος· καὶ διὰ ταῦτα ἀναπέμπομεν τὴν δοξολογίαν ἡμῶν εἰς Σὲ τὸν Χριστὸν καὶ τὸν Ἀναρχόν σου Πατέρα καὶ τὸ Ζωογόνον Πνεῦμα κ. τ. λ.

δόξαν ἀναπέμπομεν σὺν τῷ Ἀνάρχῳ Σου Πατρὶ καὶ τῷ Παγκτίῳ καὶ Ἀγαθῷ καὶ Ζωοποιῷ Σου Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἀφοῦ δὲ τελειώσῃ τὴν εὐχὴν ταύτην λέγει μυστικῶς τὸν Χερουβικὸν ὕμνον καὶ εἰτα θυμιᾷ ¹⁾ τὴν ἁγίαν Τράπεζαν γύρωθεν εἰς τύπον τοῦ μίγματος τῆς σμύρνης καὶ τῆς ἀλόης τοῦ ἐνταφιασμοῦ τοῦ Χριστοῦ, ἀκολουθῶς τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ τὸν λαὸν μικρὸν προσελθὼν τῆς ὥραιας πύλης· θυμιῶν δὲ ἀπαγγέλλει ²⁾ ἡρέμα τὸν ν'. ψαλμὸν «τὸ Σὲ τὸν ἀναβαλλόμενον τὸ φῶς, ὥς περ ἱμάτιον», ὅπερ εἶναι ἀνάλογον μὲ τὴν τελουμένην πράξιν, ἐμφαίνουσιν τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ Κυρίου, καὶ εἰτα εἰσέρχεται εἰς τὸ ἅγιον βῆμα θυμιῶν συγχρόνως τὴν ἁγίαν Τράπεζαν· ἀφοῦ δὲ ἀσπασθῇ αὐτὴν καὶ συγχώρησιν παρὰ τοῦ λαοῦ αἰτήσῃ κλῖνας τὴν κεφαλὴν, προσέρχεται σὺν τῷ Διακόνῳ πρὸς τὴν ἁγίαν Πρόθεσιν. Τότε ὁ Διάκονος λέγει «ἔπαρον Δέσποτα».

Καὶ ὁ Ἱερεὺς ἄρας τὸν ἀέρα ἐπιτίθεται ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ Διακόνου λέγων «ἐπάρατε τὰς χεῖρας ὑμῶν εἰς τὰ ἅγια καὶ εὐλογεῖτε τὸν Κύριον»· εἰτα καὶ τὸν ἅγιον Δίσκον λαβὼν ἐπιβάλλει ἐπὶ τοῦ Διακόνου κεφαλῇ, αὐτὸς δὲ τὸ ἅγιον Ποτήριον λαβὼν ἀνὰ χεῖρας ἐξέρχεται προπορευομένου τοῦ Διακόνου καὶ λαμπάδων εὐχόμενος. Καὶ ὥς τὸ πάλαι ἐμνημονεύοντο τὰ ὀνόματα τῶν ἐν τοῖς διπτύχοις· ³⁾ οὕτω καὶ νῦν· ὁ μὲν Διάκονος μνημονεύει τοῦ Βασιλέως, τῆς Βασιλίσσης καὶ τοῦ Διαδόχου· ὁ δὲ Ἱερεὺς, τῶν ὑπὲρ Πίσσεως καὶ Πατρίδος πεσόντων καὶ τέλος πάντων τῶν ἐκκλησιαζομένων ἐκφωνῶν· «καὶ πάντων ὑμῶν μνησθεῖν, Κύριος ὁ Θεὸς

¹⁾ Ἐν Ρωσσίᾳ ἐνῶ ὁ Ἱερεὺς ἀναγινώσκει τὴν ἀνωτέρω εὐχὴν ὁ Διάκονος θυμιᾷ.

²⁾ Ὁ πολυμαθέστατος ἀρχιεπίσκοπος Λάτς δὲν εὕρισκε κατάλληλον τὸ νὰ προσεύχεται μυστικῶς ὁ Ἱερεὺς θυμιῶν τὸν λαόν.

³⁾ Δίπτυχα ἦσαν δύο πλάκες ἢ σανίδες ἠνωμένοι περιέχουσαι τὰ ὀνόματα τῶν ζώντων καὶ τεθνεώτων.

ἐν τῇ Βασιλείᾳ αὐτοῦ, πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ¹⁾ Κατὰ τὴν ὥραν ταύτην οἱ Πιστοὶ κλίνουναι τὰς κεφαλὰς καὶ δέονται νὰ ἐνθυμηθῇ καὶ αὐτοὺς ὁ Κύριος ἐν τῇ Βασιλείᾳ αὐτοῦ.

Σημ. Ἄτοπον εἶναι νὰ κλίνουναι τὸ γόνυ οἱ Πιστοὶ κατὰ τὴν Μεγάλην Εἴσοδον, μάλιστα κατὰ τὴν Κυριακὴν. Πρῶτον διότι ἀκόμη τὰ δῶρα δὲν ἡγιασθήσαν, καὶ δεύτερον διότι εἶναι ἀπηγορευμένον τὸ κλίνειν γόνυ κατὰ τὴν Κυριακὴν, ἐπειδὴ εἶναι ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως. Μόνον δσάκις γίνεται λειτουργία τῶν προηγιασμένων ὀφείλουσιν οἱ Χριστιανοὶ νὰ κλίνουναι τὸ γόνυ κατὰ τὴν Μεγάλην Εἴσοδον, διότι τότε τὰ Τίμια Δῶρα εἶναι προηγιασμένα.

Καὶ ὁ μὲν Διάκονος πρῶτος εἰσελθὼν ἔνδον τοῦ ἁγίου Θυσιαστηρίου ἵσταται ἐν τοῖς δεξιούτοις, καὶ εἰς τὸν εἰσερχόμενον Ἱερέα λέγει. « Μνησθεῖν Κύριος ὁ Θεὸς τῆς ἱερωσύνης σου ἐν τῇ Βασιλείᾳ αὐτοῦ πάντοτε νῦν κ. τ. λ. » Καὶ ὁ Ἱερεὺς πρὸς αὐτόν. Μνησθεῖν Κύριος ὁ Θεὸς τῆς ἱεροδιακονίας σου ἐν τῇ Βασιλείᾳ αὐτοῦ πάντοτε νῦν κ. τ. λ. » Καὶ ἀποτίθῃαι τὸ ποτήριον ἐν τῇ Ἀγίᾳ Τραπέζῃ, ἀφου δὲ θυμιάσῃ τὸν ἅγιον Δῖσκον λαμβάνει αὐτὸν ἀπὸ τῆς τοῦ Διακόνου κεφαλῆς καὶ ἀποτίθῃαι καὶ αὐτόν ἐν τῇ Ἀγίᾳ Τραπέζῃ καὶ ἀμέσως κλείει ὁ Διάκονος τὴν θύραν πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ταφῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ Ἱερεὺς λέγει τὰ καταλλήλα τῇ περιστάσει τροπάρια. « ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ ἀπὸ τοῦ ξύλου καθελὼν τὸ ἄχραντόν σου Σῶμα· συνδόνι καθαρᾷ εἰλήσας καὶ ἀρώμασιν· ἐν μνήματι καινῷ κηδεύσας ἀπέθετο. » Καὶ τὰ μὲν καλύμματα θέτει ἐν μέρει τινὶ τῆς Ἀγίας Τραπέζης, διὰ δὲ τοῦ

¹⁾ Ἐν Ρωσίᾳ, ὁ μὲν Διάκονος μνημονεύει πρῶτον μὲν τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ κραταιοτάτου Αὐτοκράτορος πασῶν τῶν Ρωσσιῶν. Εἶτα ὁ Ἱερεὺς τῆς εὐσεβεστάτης Αὐτοκρατείας καὶ τοῦ Διαδόχου, ἀκολουθῶς ὁ Διάκονος τῆς ἁγιωτάτης δικαίουσης Συνόδου καὶ τοῦ κατὰ τὸν Ἀρχιερέως, καὶ τέλος ὁ Ἱερεὺς ἐκφωνεῖ. « Πάντων ὁμῶν » κ. τ. λ.

Ἄερος σκεπάζει τὰ Ἅγια Δῶρα εἰς τύπον τοῦ λίθου δι' οὗ ἡσφαλίσαντο τὸν Τάφον. Ἐπειτα θυμιᾷ τὰ ἅγια λέγων «τότε ἀνοίσουσιν ἐπὶ τὸ Θυσιαστήριόν Σου μύσχους.» οἶονεῖ ἀποκρινόμενος πρὸς τὸν Διάκονον λέγοντα «ἀγάθονον Δέσποτα κ.τ.λ.» Εἶτα κλίνει τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν Διάκονον καὶ λέγει. Μνήσθητί μου ἀδελφε καὶ συλλειτουργέ.

Καὶ ὁ ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Μνησθείη Κύριος ὁ Θεὸς τῆς ἱερωσύνης σου ἐν τῇ Βασιλείᾳ αὐτοῦ· ὑποκλίνας δὲ τὴν κεφαλὴν καὶ κρατῶν τοῖς τρισὶ δακτύλοις τὸ Ὅραριον ἐξακολουθεῖ λέγων.

Εὐξαι ὑπὲρ ἐμοῦ, Δέσποτα ἅγιε.

Καὶ ὁ ΙΕΡΕΥΣ.

Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ.

Αὐτὸ τὸ πνεῦμα συλλειτουργήσει ἡμῖν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν, καὶ αὖθις ὁ αὐτός. «Μνήσθητί μου Δέσποτα ἅγιε.»

Καὶ ὁ Ἱερεὺς εὐλογῶν αὐτὸν λέγει.

Μνησθείη σου Κύριος ὁ Θεὸς ἐν τῇ Βασιλείᾳ αὐτοῦ πάντοτε νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Καὶ ὁ ΔΙΑΚΟΝΟΣ, Ἀμήν.

Ἐντοσούτῳ ὁ χορὸς ψάλλει τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ χερουβικοῦ ὕμνου· «ὡς τὸν Βασιλέα τῶν ὅλων ὑποδεξόμενοι, ταῖς ἀγγελικαῖς ἀοράτως δορυφορούμενον τάξουσιν· ἀλληλούϊα.»

Τούτου δὲ τελεσθέντος ὁ Διάκονος ἀσπασάμενος τὴν δεξιὰν τοῦ Ἱερέως ἐξέρχεται καὶ στὰς ἐν τῷ συνήθει τόπῳ· λέγει πρὸς τὸν λαὸν ἀποβλέπων.

Πληρώσωμεν τὴν δέξιν ἡμῶν τῷ Κυρίῳ.

Ο ΧΟΡΟΣ. Κύριε ἐλέησον.

Εἰτα πρὸς τὸ Θυσιαστήριον στραφεὶς ἐξακολουθεῖ.

Ἐπεὶ τῶν προτεθέντων Τιμίων Δώρων τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν·

Ἐπεὶ τοῦ Ἁγίου Οἴκου τούτου, καὶ τῶν μετὰ πίστεως, εὐλαβείας, καὶ φόβου Θεοῦ εἰσιόντων ἐν αὐτῷ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ἐπεὶ τοῦ ρυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς, κινδύνου καὶ ἀνάγκης, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Σημ. Ἐπειδὴ ὡς εἵπομεν κατὰ τὸ Χερουβικόν ἐγένετο τὸ πάλαι ἡ Προσκομιδῇ, διὰ τοῦτο ὁ Ἱερεὺς τώρα ἀναγινώσκει τὴν εὐχὴν τῆς Προσκομιδῆς, δι' ἧς παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ προσάγῃ τὴν δέξιν ἡμῶν τῷ ἁγίῳ τοῦ Θυσιαστηρίου καὶ ἱκανώσῃ τοὺς λειτουργοὺς τοῦ εἰς τὸ προσφέρωσι τὴν θυσίαν καὶ ἀγιάσῃ τὰ Τιμια Δῶρα καὶ τοὺς Πιστοὺς.

Ἰδοὺ ἡ Εὐχή.

Κύριε ὁ Θεὸς ὁ Παντοκράτωρ, ὁ μόνος ἅγιος, ὁ δεχόμενος θυσίαν αἰνέσεως παρὰ τῶν ἐπικαλουμένων Σε ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, πρόσδεξαι καὶ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τὴν δέξιν καὶ προσάγαγε τῷ ἁγίῳ Σου Θυσιαστηρίῳ καὶ ἱκάνωσον ἡμᾶς προσενεγκεῖν Σοι δῶρά τε καὶ θυσίας πνευματικὰς ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων. Καὶ καταξίωσον ἡμᾶς εὐρεῖν χάριν ἐνώπιόν Σου, τοῦ γενέσθαι Σοι εὐπρόσδεκτον τὴν θυσίαν ἡμῶν καὶ ἐπισκηνώσαι τὸ πνεῦμα τῆς χάριτός Σου τὸ ἀγαθὸν ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα καὶ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν Σου.

Ἦτοι. Κύριε ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὅστις δέχεται τὴν πρὸς Σε δοξολογίαν παρ' ἐκείνων, οἵτινες ἐκ καρδίας Σε ἐπικαλοῦνται, ἀποδέχθητι τὴν δέξιν ἡμῶν καὶ πρόσφερε αὐτὴν εἰς τὸ ἅγιόν σου Θυσιαστήριον· ἡμᾶς δὲ τοὺς λειτουργοὺς σου κατάρτησον ἱκανοὺς ἵνα προσφέρωμέν

σαι τὰς πνευματικὰς θυσίας ὑπὲρ ἀφέσεως καὶ τῶν-
ἡμετέρων ἁμαρτιῶν καὶ ὑπὲρ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημά-
των. Καὶ ἀξίωσον νὰ εὐρωμεν χάριν ἐνώπιόν σου, ὅπως
γείνη ἡ θυσία ἡμῶν εὐπρόσδεκτος εἰς σέ· καὶ νὰ ἔλθῃ
τὸ ἅγιόν σου Πνεῦμα ἐφ' ἡμᾶς καθὼς καὶ εἰς τὰ προ-
κείμενα ταῦτα δῶρα· τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον καὶ πρὸς
τούτοις ἐπὶ πάντα τὸν λαόν σου· κάμε ταῦτα διὰ τῶν
οἰκτιρμῶν τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ κ. τ. λ.,

Σημ. Ἀφοῦ ὁ Διάκονος προτρέψῃ τοὺς Πιστοὺς ν' ἀποπερα-
τώσωσι τὰς δεήσεις των, (διότι τοῦτο σημαίνει τὸ πλη-
ρώσωμεν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ πληρώσωμεν λέγεται
πάντοτε εἰς τὸ τέλος τελετῆς τινος,) λέγει νὰ δεηθῶ-
μεν ὑπὲρ τῶν προτεθέντων Τιμίων Δώρων, ὅπως διὰ
τοῦ ἁγίου Πνεύματος μεταποιθῶσι ταῦτα εἰς Σῶμα
καὶ Αἷμα τοῦ Κυρίου· εἴτα εὐχόμενος ὑπὲρ τῶν Πιστῶν,
ἵνα διαφυλάττῃ αὐτοὺς Κύριος ὁ Θεὸς ἀπὸ πάσης θλι-
ψεως, ὀργῆς, κινδύνου καὶ ἀνάγκης, ἐξακολουθεῖ ἐκφω-
νῶν « ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον κ. τ. λ. »

Τὴν ἡμέραν πᾶσαν τελείαν, ἁγίαν, εἰρηνικὴν καὶ ἀναμάρτη-
τον παρὰ τοῦ Κυρίου αἰτησώμεθα.

Ο ΧΟΡΟΣ. Παράσχου Κύριε, (ἐπαναλαμβάνεται εἰς ὅλας
τὰς αἰτήσεις.)

Δηλ. Δὲς, ὦ Κύριε καὶ Θεὲ εἰς ἡμᾶς, τὰ ὑπὸ τοῦ Διακόνου
αἰτούμενα.

* Ἀγγελον εἰρήνης, πιστὸν ὁδηγόν, φύλακα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν
σωμάτων ἡμῶν παρὰ τοῦ Κυρίου αἰτησώμεθα.

Συγγνώμην καὶ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τῶν πλημμελημά-
των ἡμῶν παρὰ τοῦ Κυρίου αἰτησώμεθα.

Τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, καὶ εἰρήνην τῇ
κόσμφ παρὰ τοῦ Κυρίου αἰτησώμεθα.

Τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ μετάνοιᾳ ἐκτελέσαι, παρὰ τοῦ Κυρίου αἰτησώμεθα.

Χριστιανὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς ἡμῶν, ἀνιδύνα, ἀνεπαίσχυντα, εἰρηνικά, καὶ καλὴν ἀπολογία τὴν ἐπὶ τοῦ φοβεροῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ αἰτησώμεθα.

Τῆς Παναγίας, ἀχράντου κ. τ. λ.

Διὰ τῶν ἀνωτέρω δεήσεων παρακινεῖ ὁ Διάκονος τὸν λαόν, νὰ αἰτήσωσι παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἵνα ὧσι πάντοτε τέλειοι, ἅγιοι, εἰρηνικοὶ καὶ ἀναμάρτητοι· τὸν παρακαλεῖ νὰ μᾶς πέμψῃ Ἄγγελον εἰρήνης, νὰ συγχωρήσῃ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, νὰ μᾶς χαρίσῃ τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα εἰς τὴν ψυχὴν ἡμῶν καὶ νὰ μᾶς καταξιώσῃ νὰ διέλθωμεν τὸ ἐπίλοιπον τῆς ζωῆς μας ἐν εἰρήνῃ καὶ μετάνοιᾳ καὶ νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ ἔναι καλὸν τὸ τέλος τῆς ζωῆς μας, καὶ τοιοῦτον, ὥστε νὰ μὴ ἐντρέπώμεθα δι' αὐτὸ, ἀλλὰ νὰ ἔναι ἥσυχον καὶ γαλήνιον, ὅπως δώσωμεν καλὴν ἀπολογία ἐνώπιον τοῦ φοβεροῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως διὰ πρεσβειῶν τῆς Παναγίας, ἀχράντου καὶ πάντων τῶν ἁγίων.

Ἀφοῦ δὲ ὁ Διάκονος κατήρτισε τοὺς Πιστοὺς διὰ τῶν δεήσεων τούτων, ὁ Ἱερεὺς ἐκφωνεῖ τὸ τέλος τῆς εὐχῆς τῆς Προσκομιδῆς.

Διὰ τῶν αἰκτιρμῶν τοῦ Μονογενοῦς Σου Υἱοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ, σὺν τῇ Παναγίᾳ καὶ Ἀγαθῇ καὶ Ζωοποιῷ σου Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ο ΧΟΡΟΣ. Ἀμήν.

Ὁ Ἱερεὺς εὐλογῶν τὸν λαόν λέγει.

Εἰρήνῃ Πᾶσιν.

Σημ. Τῆς Κυριακῆς ταύτης φράσεως πολλὴ χρῆσις ἐν τῇ λειτουργίᾳ γίνεται

Μετὰ ταῦτα ὁ Διάκονος προσκαλεῖ ἡμᾶς τοὺς Πιστοὺς, ὅπως ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν.

Ὁ Χορὸς ἀναπληρῶν τὰ τοῦ Διακόνου ἐκ μέρους θλου τοῦ λαοῦ ἀποκρίνεται. (Ναὶ ὁμολογοῦμεν).

Πατέρα, Υἱόν, καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον, καὶ ἀχώριστον.

Σημ. α. Ἀλλοτε ἐν καιρῷ τῆς ὁμνηθίας ταύτης ἡσπάζοντο ἀλλήλους οἱ Χριστιανοὶ ¹⁾ διὰ τὰς καταχρήσεις ὅμως κατηργήθη ἐνωρὶς ὁ ἀσπασμὸς καὶ ἐτηρήθη μόνον παρὰ τοῖς συλλειτουργοῦσιν Ἱερεῦσιν. Μόνον κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα, ὅτε ὑποτίθεται ὅτι οἱ Χριστιανοὶ κοινωνῶσι, διετηρήθη παρὰ τῷ λαῷ ὁ ἀσπασμὸς.

Σημ. β. Ἀποὺ ὁ Διάκονος ἐκφωνήσῃ νὰ διακηρύξωμεν ὅτι πιστεύομεν εἰς τὸν ἐν Τριάδι Θεόν, ὁ μὲν Ἱερεὺς προσκυνήσας ἀσπάζεται τὰ ἅγια ὡς εἰσὶ κεκαλυμμένα λέγων μυστικῶς « ἀγαπήσω σε Κύριε, ἡ ἰσχὺς μου κ τ λ.

Ὁ δὲ Διάκονος καὶ αὐτὸς προσκυνεῖ ἀσπαζόμενος τὸν ἐν τῷ Ὁραρίῳ Σταυρῷ, εἶτα ἐκφωνεῖ.

Τὰς Θύρας Τὰς Θύρας.

Ἐν Σοφίᾳ πρόσχωμεν.

Σημ. Τὸ « Τὰς Θύρας· τὰς Θύρας » ἦτο παρακείμεσις πρὸς τοὺς πυλωρούς, ἵνα κλείσῃ τὰς Θύρας διότι τὸ πάλαι ἐδίδοτο μεγάλη προσοχὴ εἰς τὸ νὰ παρευρίσκωνται κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ὑπερφυσικοῦ μυστηρίου μόνον οἱ Πιστοί. Ὅθεν, ὅτε ὁ Διάκονος ἀνεφώνει ἀπὸ τοῦ Ἱεροῦ Βήματος πρὸς τοὺς πυλωρούς· Τὰς Θύρας· τὰς Θύρας, οὗτοι ἔκλειον τὰς ἑξω Θύρας, ὅπως μὴ εἰσέλθῃ κανεῖς τῶν μὴ κοινωνούντων τῶν χριστιανικῶν μυστηρίων. Σήμερον ὅμως, ἐκλιπόντων τῶν αἰτίων τοῦ

¹⁾ Ὡς καὶ νῦν ἐν τῇ ἀρμενικῇ ἐκκλησίᾳ.

κλείσματος τῶν θυρῶν καὶ πάντων δυναμένων διὰ τῆς πίστεως νὰ βλέπωσι τὰ ἐν τῷ Ἱερῷ Βήματι, ὑπονοεῖται μᾶλλον τὸ « ἀνοίξατε » ὡς καὶ τῷ ὄντι ἐν Ἑλλάδι ἀνοίγεται ἡ Ὁραία Πύλη, ¹⁾ πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου τοῦ λύσαντος τὰς σφραγίδας τοῦ μνήματος. Ἐκλείσθη δὲ ὡς εἶδομεν ἡ Ὁραία Πύλη μετὰ τὴν Μεγάλην Εἰσοδὸν πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου καὶ ὅπως γίνη ἡ προσκομιδὴ. Τὸ δὲ ἐν Σοφίᾳ Πρόσχωμεν εἶναι παράγγελμα προσοχῆς πρὸς τοὺς πιστοὺς καὶ δηλοῖ τὸ « Εὐλαβῶς » ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ εὐκόσμως ὡς προσέξωμεν.

Μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ Διακόνου ὁ Ἱερεὺς ἐκκαλύπτει τὰ ἅγια ἵνα δηλώσῃ, ὅτι ἐγγὺς ἡ φανερωσις τοῦ Μυστηρίου καὶ, ἵνα μὴ τυχὸν πέσῃ ζωοφύϊόν τι ἐν τῷ Ἁγίῳ Ποτηρίῳ, κινεῖ ἀνοικτὸν τὸν Ἀέρα, ὡς διὰ ριπιδίου, ἀνωθεν τῶν Τιμίων Δώρων λειτουργῶν δὲ Ἀρχιερεὺς δὲν λαμβάνει μέρος εἰς τὴν ταιαύτην διαρρίψισιν ὡς οὖσαν ἔργον τῶν ὑποδεεστέρων τάξεων, ἀλλ' ὑποκλίνει τὴν κεφαλὴν σημαίνων τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ὑπακοὴν ἑαυτοῦ τε καὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς δὲ τῶν προκρίτων Ἱερέων ἐκ μέρους τῆς ἐκκλησίας ἀναγινώσκει ²⁾ τὴν Ὁμολογίαν τῆς Πίστεως δ' ἥς ἐκφράζει ὁ λαὸς τὴν πίστιν αὐτοῦ πρὸ τῆς τελέσεως τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

στ.) Ὁμολογία τῆς Πίστεως.

Α'. Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα Παντοκράτορα, ποιητὴν Οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων.

Β'. Καὶ εἰς ἓνα Κύριον, Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ

¹⁾ Ἐν Ρωσίᾳ μόνον τὸ καταπέτασμα, ἐκτὸς ὅταν ἱεουργῇ ἀρχιερεὺς ὅτε ἀνοίγεται καὶ ἡ θύρα.

²⁾ Ὁ Πατριάρχης Τιμόθεος περὶ τὸ 515 ἔτος διέταξε νὰ λέγηται ἐν ἐκάστη λειτουργίᾳ τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως ἐν Ρωσίᾳ, νῦν ψάλλεται.

τὸν Μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο· τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν Οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου, καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα· σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα, καὶ ταφέντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς· καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς Οὐρανοὺς, καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς Βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

Γ'. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ Ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν.

Δ' Εἰς Μίαν, Ἁγίαν, Καθολικὴν, καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

Ε'. Ὁμολογῶ ἐν Βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

ΣΤ'. Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

Σημ. Τὸ σύμβολον τοῦτο διδάσκει·

α'. Ὅτι ὁ Χριστιανὸς πιστεύει εἰς ἓνα Θεὸν ποιητὴν τοῦ Κόσμου.

β'. Εἰς τὸν Ἰ. Χριστὸν ὅστις ἔσωσε τὸν Κόσμον.

γ'. Εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ζωοποιῶν τὰ πάντα.

δ'. Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

ε'. Εἰς τὸ Βάπτισμα τὸ ἐξαλεῖφον τὰς τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίας.

στ'. Καὶ τέλος εἰς τὴν Μέλλουσαν ζωὴν.

Συνετάχθη δὲ τὸ Σύμβολον ἐν ταῖς δύο πρώταις οἰκουμένικαῖς Συνόδοις· ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας (325) καὶ ἐν Κωνσταντι-

νουπόλει (381) ἐπὶ τῇ βάσει ἀρχαιοτέρων Συμβόλων. Λέγεται δὲ Σύμβολον μεταφορικῶς ἐκ τῶν στρατιωτῶν τῶν λαμβανόντων ἐν τοῖς στρατοπέδοις ἢ ἐν πολέμοις συνθηματικὴν τινα λέξιν, ἵνα διακρίνονται ἀπὸ τῶν ὑπεναντίων· καὶ ὁ Χριστιανὸς λοιπὸν ὁμολογῶν ταῦτο διαγινώσκεται ἀπὸ τῶν μὴ Χριστιανῶν.

Μετὰ τὴν Ὁμολογίαν τῆς Πίστεως ὁ Διάκονος ἐπιστῶν τὴν προσοχὴν τῶν πιστῶν ἐκφωνεῖ πρὸς αὐτοὺς βλέπων.

« Στῶμεν καλῶς· στῶμεν μετὰ φόβου· πρόσχωμεν τὴν ἀγίαν ἀναφορὰν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν.

(Καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ Ἱερόν.)

Δηλ. Ὡς σταθῶμεν εὐχόμενοι· πλήρεις ἀφοσίωσης καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ὡς προσέξωμεν, ὥπως προσφέρωμεν ἐν ὁμολογίᾳ τὴν ἀναιμάκτον θυσίαν, ἣν καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ι. Χριστὸς προσήνεγκεν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ.

Ὁ δὲ χορὸς ἀμέσως ἀπαντᾷ ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ εἰς τί κυρίως θὰ συνίσταται ἡ θυσία αὐτοῦ, εἶναι δὲ αὕτη.

Ἐλεον εἰρήνης, θυσίαν αἰνέσεως. ¹⁾

Ὁ δὲ λαὸς εἶπε σὺν τῇ ἀγίᾳ ἀναφορᾷ (δηλ. σὺν τῇ ἀναιμάκτῃ θυσίᾳ) νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ προσφέρωμεν καὶ τὰς καλὰς ἡμῶν πράξεις, ὡς θυσίαν τῇ ὄντι θύμου καὶ δοξολογίας πρὸς τὸν Θεόν.

Καὶ ἐπειδὴ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐσώθημεν, διὰ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης τοῦ Πατρὸς ἐδικαιώθημεν καὶ διὰ τῆς

¹⁾ Εὐρίσκεται καὶ ἡ γραφὴ ἔλαιον εἰρήνης καὶ φαίνεται ὅτι προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι τὸ πάλαι σὺν τῷ ἄρτι καὶ οἶνῳ προσεφέρετο καὶ ἔλαιον, ὅπερ ἦτο σύμβολον τῆς εἰρήνης. Ἐλαιον εἰρήνης σημαίνει: προσφέρωμεν ἀντὶ ἐλαίου τὴν εἰρήνην κτλ. ἀλλ' ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Λάτς, τὸ ἔλεον εἰρήνης εἶναι γραφικὴ φράσις· ἐνῷ ὁ αἰδῆμος Ρομπότης τούναντιον φαίνεται, ὅτι θεωρεῖ ὀρθοτέραν τὴν γραφὴν, « ἔλαιον. »

νουπόλει (381) ἐπὶ τῇ βάσει ἀρχαιοτέρων Συμβόλων. Λέγεται δὲ Σύμβολον μεταφορικῶς ἐκ τῶν στρατιωτῶν τῶν λαμβανόντων ἐν τοῖς στρατοπέδοις ἢ ἐν πολέμοις συνθηματικὴν τινα λέξιν, ἵνα διακρίνονται ἀπὸ τῶν ὑπεναντίων· καὶ ὁ Χριστιανὸς λοιπὸν ὁμολογῶν τοῦτο διακρίνεται ἀπὸ τῶν μὴ Χριστιανῶν.

Μετὰ τὴν Ὁμολογίαν τῆς Πίστεως ὁ Διάκονος ἐφιστῶν τὴν προσοχὴν τῶν πιστῶν ἐκφωνεῖ πρὸς αὐτοὺς βλέπων.

« Στῶμεν καλῶς· στῶμεν μετὰ φόβου· πρόσχωμεν τὴν ἁγίαν ἀναφορὰν ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν.

(Καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ Ἱερόν.)

Δηλ. Ὡς σταθῶμεν εὐκόσμως· πλήρεις ἀφοσιώσεως καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ὡς προσέξωμεν, ὅπως προσφέρωμεν ἐν ἁμονίᾳ τὴν ἀναιμάκτον θυσίαν, ἣν καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰ. Χριστὸς προσήνεγκεν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ.

Ὁ δὲ χορὸς ἀμέσως ἀπαντᾷ ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ εἰς τί κυρίως θὰ συνίσταται ἡ θυσία αὐτοῦ, εἶναι δὲ αὕτη.

Ὡς εἰρήνης, θυσίαν αἰνέσεως. ¹⁾

Ὁ δὲ λαὸς· Εἴθε σὺν τῇ ἁγίᾳ ἀναφορᾷ (δηλ. σὺν τῇ ἀναιμάκτῳ θυσίᾳ) νὰ ἀξιωθῶμεν νὰ προσφέρωμεν καὶ τὰς καλὰς ἡμῶν πράξεις, ὡς θυσίαν τῷ ὄντι θμνου καὶ δοξολογίας πρὸς τὸν Θεόν.

Καὶ ἐπειδὴ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐσώθημεν, διὰ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης τοῦ Πατρὸς ἐδικαιώθημεν καὶ διὰ τῆς

¹⁾ Εὐρίσκεται καὶ ἡ γραφὴ ἔλαιον εἰρήνης καὶ φαίνεται ὅτι προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι τὸ πάλαι σὺν τῷ ἄρτῳ καὶ οἴνῳ προσεφέρετο καὶ ἔλαιον, ὅπερ ἦτο σύμβολον τῆς εἰρήνης. Ἐλαιον εἰρήνης σημαίνει: προσφέρωμεν ἀντὶ ἐλαίου τὴν εἰρήνην κτλ. ἀλλ' ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Λάτς, τὸ ἔλεον εἰρήνης εἶναι γραφικὴ φράσις· ἐνῷ ὁ σοῦδος Ρομπότης τοῦναντίον φαίνεται, ὅτι θεωρεῖ ὀρθοτέραν τὴν γραφήν, « ἔλαιον. »

μεταδόσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἁγιαζόμεθα, ὁ Ἱερεὺς ἀσπαζόμενος τὴν ἐκκλησίαν διὰ τῆς ἀνέκαθεν ἐν χρήσει εὐχῆς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ¹⁾ ἐκφωνεῖ πρὸς τὸν λαὸν βλέπων.

Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

(καὶ εὐλογεῖ τὸν λαόν.)

Ο ΧΟΡΟΣ. Καὶ μετὰ τοῦ Πνεύματός σου.

Ἦτοι. Εἴθε, ὦ λειτουργεῖ τοῦ Θεοῦ, νὰ ᾄδῃ καὶ μετὰ σοῦ ἡ εὐχὴ αὕτη, ἣν ὑπὲρ ἡμῶν ἐκφωνεῖς.

Ὁ Ἱερεὺς καὶ πάλιν συνιστῶν εἰς τοὺς Πιστοὺς νὰ ἔχωσι πληρεστάτην προσοχὴν καὶ νὰ ἀπομακρυνθῶσι παντὸς γήινου πράγματος λέγει.

Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας (δεικνύων ἅμα ταῖς χερσίν).

Δηλ. Ὁ Πιστοί! ὥς ὑψώσωμεν τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν πρὸς τὰ ἄνω, καὶ, μηδὲν γήινον λογιζόμενοι, ὥς ἀναπτερώσωμεν πάσας ἡμῶν τὰς αἰσθήσεις πρὸς τὸν ἀγαθὸν ἡμῶν Πατέρα, τὸν ἐπουράνιον Θεόν.

Ὁ χορὸς τότε μετὰ θάρρους ἀποκρινόμενος λέγει

Ἐχομεν πρὸς τὸν Κύριον.

Δηλ. Ἐχομεν ἤδη προσηλωμέναι καὶ τὰς καρδίας καὶ τὰς διανοίας ἡμῶν πρὸς τὸν ἀγαθὸν ἡμῶν Θεόν καὶ ἐντροφῶμεν πνευματικῶς παριστάμενοι ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ.

ζ.) Ἡ Τέλεισις τοῦ Μυστηρίου.

Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ (ἅπαντᾷ ὁ λειτουργός.)

¹⁾ Β'. Κοριθ. ιγ'. 13.

Ἦτοι. Ἄς ποιήσωμεν λοιπὸν ἐν τοιαύτῃ ὄντες πνευματικῇ καὶ ἁγίᾳ καταστάσει τὴν εὐχαριστήριον δοξολογίαν πρὸ τῆς Ἱερᾶς Μεταλήψεως·

Ὁ χορὸς ἀμέσως ἐκφράζων τὴν πλήρη συνένεσιν αὐτοῦ εἰς τὴν προσφώνησιν ταύτην τοῦ Ἱερέως, φάλλει τὰς δύο λέξεις δι' ὧν ἀρχεται ὁ Ἱερεὺς μυστικῶς τῆς εὐχαριστηρίου δοξολογίας, ἥτοι·

Ἄξιον, καὶ δίκαιόν ἐστιν ¹⁾

Ναί· ἀποκρίνεται ὁ Ἱερεὺς· εἶναι ἄξιον καὶ δίκαιον Σὲ ὑμνεῖν ²⁾ Σὲ εὐλογεῖν ³⁾ Σὲ εὐχαριστεῖν ⁴⁾ Σὲ προσκυνεῖν ἐν παντὶ τόπῳ τῆς Δεσποτείας Σου· ⁵⁾ Σὺ γὰρ εἰ Θεὸς ἀνέκφραστος ⁶⁾ ἀπερινόητος ⁷⁾ ἀόρατος, ἀκατάληπτος ἀεὶ ὢν ⁸⁾ ὡσαύτως ὢν ⁹⁾ Σὺ καὶ ὁ μονογενὴς Σου Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον· Σὺ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ¹⁰⁾ εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς παρήγαγες, καὶ παραπεσόντας ἀνέστησας πάλιν καὶ οὐκ ἀπέστης πάντα ποιῶν, ¹¹⁾ ἕως ἡμᾶς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνήγαγες, καὶ τὴν βασιλείαν σου ἐχαρίσω τὴν μέλ-

¹⁾ Τινὲς μετὰ τὸ ἐστίν, προσθέτουσι· προσκυνεῖν Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον. Ἐν Ρωσσίᾳ λέγεται τὸ προσκυνεῖν κτλ. ἴσως ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ Μ. Βασιλείου ὑπὸ τῶν φαλτῶν προσετέθη ἕνεκα τῶν μεγάλων εὐχῶν καὶ ἐκεῖθεν μετηνέχθη καὶ εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ Χρυσοστόμου.

²⁾ Νὰ Σὲ ὑμῶμεν.

³⁾ Νὰ Σὲ δοξολογῶμεν.

⁴⁾ Νὰ Σοὶ ἀποδίδωμεν χάριτας.

⁵⁾ Δηλ. πανταχοῦ, ὅπου ὡς παντοδύναμος εὐρίσκεισαι.

⁶⁾ Ἀνεξήγητος.

⁷⁾ Ἀκατάληπτος.

⁸⁾ Ἀναφέρεται εἰς τὸν Πατέρα, δηλ. Σὺ ὁ ἐπουράνιος Θεός, ὁ πάντοτε ὑπάρχων ὁ αἰώνιος·

⁹⁾ Δηλ. ἐν ᾧ Σὺ ὁ Πατὴρ ὑπάρχεις, συνυπάρχουν σὺν Σοὶ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα.

¹⁰⁾ Σὺ ἐκ τοῦ μηδενὸς παρήγαγες ἡμᾶς.

¹¹⁾ Καὶ τὰ πάντα καταδέξω ὑπὲρ ἡμῶν, ἕως οὗ ἀναβιβάσης ἡμᾶς εἰς τὸν οὐρανόν.

λουσαν· ὑπὲρ τούτων ἀπάντων εὐχαριστοῦμέν Σοι καὶ τῷ Μονο-
γενεῖ Σου Υἱῷ καὶ τῷ Πνεύματί Σου τῷ Ἁγίῳ ὑπὲρ πάντων ὧν
ἴσμεν ¹⁾ καὶ ὧν οὐκ ἴσμεν, ²⁾ τῶν φανερῶν καὶ ἀφανῶν εὐερ-
γεσιῶν τῶν εἰς ἡμᾶς γεγενημένων· εὐχαριστοῦμέν Σοι καὶ ὑπὲρ
τῆς λειτουργίας ταύτης ³⁾ ἣν ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν δέξασθαι
κατηξίωσας, καὶ τῷ Σοι παρεστήκασι χιλιάδες ἀρχαγγέλων καὶ
μυριάδες ἀγγέλων, τὰ Χερουβιμ καὶ τὰ Σεραφίμ ἐξαπτέρυγα,
πολύμματα, μετάρσια, πτερωτά.

Ἀφοῦ δὲ ὁ Ἱερεὺς εὐχαριστήσῃ τὸν Θεὸν δι' ὅλας τὰς εὐερ-
γεσίας τὰς τε φανεράς καὶ ἀφανεῖς, εὐχαριστεῖ αὐτὸν καὶ διὰ τὴν
λειτουργίαν, ἣν κατηξίωσε νὰ δεχθῇ παρ' ἡμῶν· καὶ οἶονεῖ ἐξι-
στάμενος δι' ἀπορίαν λόγων ν' ἀνταποδώσῃ τὴν ἀνήκουσαν τῷ Θεῷ
δοξολογίαν προτρέπει τὸν λαὸν νὰ ψάλλῃ τὸν ἀγγελικὸν ὕμνον ὃν
ἤκουσέ ποτε Ἡσαΐας ὁ Προφήτης, ἥτοι

Τὸν ἐπινίκιον ⁴⁾ ὕμνον ἄδοντα, βοῶντα, κεκραγόντα, καὶ λέγοντα.

Σημ. Οἱ λόγοι οὗτοι εἶναι συνέχεια τῆς ἀνωτέρω μυστικῆς
εὐχῆς.

Ὁ Διάκονος λαβὼν τότε τὸν Ἀστερίσκον ποιεῖ σταυροῦ τύπον
ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Δίσκου ἐφ' οὗ πρέπει νὰ εἶναι ἐγκεχαραγμένα
σταυροειδῶς αἱ ἀνωτέρω λέξεις. Εἶτα ἀσπασάμενος αὐτὸν ἀποτί-
θῃσιν ἐν μέρι τινί.

Ὁ χορὸς τότε ὑπακούων εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Ἱερέως
ψάλλει ἀμέσως τὸν ἀγγελικὸν ὕμνον.

Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος Κύριος Σαβαώθ.

Πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης Σου.

¹⁾ δι' ὅλα ὅσα γνωρίζομεν.

²⁾ Καὶ ὑπὲρ πάντων ὅσα ἀγνοοῦμεν.

³⁾ Ὑπὲρ τῆς ἀναμνάκτου ταύτης Θυσίας.

⁴⁾ Ὁ ψαλλόμενος μετὰ νίκην τινά.

ᾠσαννὰ ἐν τοῖς Ὑψίστοις

Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.

ᾠσαννὰ ἐν τοῖς Ὑψίστοις.

Σημ. Ὁ μεγαλοπρεπὴς οὗτος ὕμνος διαιρεῖται εἰς τρεῖς μέρη

α. Εἰς τὸν ἀδόμενον ὑπὸ τῶν οὐρανίων Ἀγγέλων.

Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος Κύριος Σαβαώθ.

Πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης Σου.

β. Εἰς τὸ θριαμβικὸν προσφώνημα.

ᾠσαννὰ ἐν τοῖς Ὑψίστοις.

γ. Εἰς τὸν ὕμνον τῶν παιδῶν τῶν μετὰ βατίων καὶ κλάδων
ὑποδεξαμένων τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν εἰσερχόμενον εἰς τὴν Ἀγίαν
Πόλιν πρὸ ἑξ ἡμερῶν τοῦ Πάσχα.

Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.

ᾠσαννὰ ἐν τοῖς Ὑψίστοις.

Διὰ τοῦ ὕμνου δὲ τῶν ἀθώων ἐκείνων παιδῶν ἀνταποκρίνεται
τρόπον τινά ἡ ἐπίγειος ἐκκλησία εἰς τὸν ὕμνον τὸν ἀγγελικὸν
ὑμνοῦσα τὸν Σωτῆρα Χριστόν.

Ἐννοια τοῦ Ἐπινικίου Ὑμνου.

ὦ Ἅγιε καὶ Πανάγιε καὶ Ἁγίων Ἀγιώτατε Θεέ. Κύριε
πασῶν τῶν ἐπουρανίων Δυνάμεων. Πάντα τὰ ἀπειράριθμα καὶ
ἀπειρομεγέθη σώματα ὡς καὶ ἡ μικροσκοπικὴ γῆ, εἶναι πλήρη
τῆς δόξης Σου, τοῦ μεγαλείου Σου, τῆς παντοδυναμίας Σου καὶ
πάντα ἐξαγγέλλουσι τὴν πανσοφίαν Σου.

ᾠσαννὰ ἐν τοῖς Ὑψίστοις. 1)

1) ᾠσαννὰ εἶναι λέξις ἑβραϊκὴ σημαίνουσα, εἶθε νὰ μᾶς σώσῃς· ὅθεν
ᾠσαννὰ ἐν τοῖς Ὑψίστοις σημαίνει: εἶθε νὰ μᾶς σώσῃς ὦ Ὑψιστε Θεέ. Διὰ
τῆς προσφωνήσεως ταύτης ἀνεφύμουν καὶ οἱ ἑβραῖοι τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν.

Ὡς εἶναι δεδοξασμένος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον, ἵνα συμφιλιώσῃ ἡμᾶς μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Ὡσαννὰ ἐν τοῖς Ὑψίστοις.

Ἐν τούτοις ὁ Ἱερεὺς ἐξακολουθῶν τὴν δοξολογίαν εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσίαν, διὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ εἰς σωτηρίαν τοῦ κόσμου, καὶ διηγεῖται συντόμως πῶς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς πληρώσας τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας ἡμῶν διέταξε τὸν μυστικὸν δεῖπνον.

Μετὰ τούτων (λέγει μυστικῶς) καὶ ἡμεῖς τῶν μακαρίων δυνάμεων, Δέσποτε φιλόανθρωπε, βοῶμεν καὶ λέγομεν· Ἄγιος εἶ καὶ Πανάγιος Σὺ καὶ ὁ Μονογενὴς Σου Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμά Σου τὸ Ἅγιον· Ἄγιος εἶ καὶ Πανάγιος καὶ μεγαλοπρεπὴς ἡ δόξα Σου, ὅς τὸν κόσμον σου οὕτω ἡγάπησας, ὥστε τὸν Υἱόν Σου τὸν Μονογενῆ δοῦναι, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόλλυται, ἀλλ' ἔχει ζωὴν αἰώνιον· ὅς ἐλθὼν καὶ πᾶσαν τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν πληρώσας ¹⁾ τῇ νυκτὶ ἣ παρεδίδωτο, μᾶλλον δὲ ἑαυτὸν παρεδίδου ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς, λαβὼν ἄρτον ἐν ταῖς ἀγίαις αὐτοῦ καὶ ἀχράντοις καὶ ἀμωμήτοις ²⁾ χερσίν, εὐχαριστήσας ³⁾ καὶ εὐλόγησας, ἀγιάσας, κλάσας ⁴⁾ ἔδωκε τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ Μαθηταῖς καὶ Ἀποστόλοις εἰπὼν.

Εἶτα λέγει μεγαλοφώνως τοὺς λόγους δι' ὧν ὁ Κύριος συνέστησε τὸ Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας.

¹⁾ Ἐκπληρώσας πάντα τὰ τῆς σωτηρίας ἡμῶν.

²⁾ Τὰς μὴ ἐχούσας ρυτίδα ἁμαρτίας.

³⁾ Τὸν Θεὸν ὑμνήσας.

⁴⁾ Κόψας εἰς τεμάχια· τινὲς τῶν ἀρχιερέων προκειμένου νὰ δώσωσιν εἰς τοὺς ἱερεῖς καὶ διακόνους τὸν ἅγιον ἄρτον πρὸς κοινωνίαν, κόπτουσιν αὐτὸν διὰ τῆς λόγχης, ἀλλ' ὁ νῦν σεβάσμιωτάτος ἐπίσκοπος Χερσῶνος καὶ Ὁδησσοῦ, προκειμένου νὰ δώσῃ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου εἰς τοὺς ἱερουργοῦντας, κόπτει τὸν ἅγιον ἄρτον εἰς τεμάχια διὰ τῶν χειρῶν καὶ οὐχὶ διὰ τῆς ἀγίας Λόγχης, ὡς περ οἱ ἄλλοι ποιῶσιν· ἐφαρμόζει λοιπὸν κατὰ γράμμα τὸ «κλᾶν».

Λάβετε, φάγετε· τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ἡμῶν κλώμενον, εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν.

Ο ΧΟΡΟΣ. Ἀμήν. Δηλαδὴ ἐπιβεβαιουῦμεν ταῦτα

Ο ΙΕΡΕΥΣ. Μυστικῶς.

Ὅμοιως καὶ τὸ ποτήριον (ἔδωκε τοῖς Μαθηταῖς) μετὰ τὸ δειπνῆσαι λέγων.

Ἐκφώνως.

Πίετε ἐξ αὐτοῦ (τοῦ ποτηρίου) πάντες· τοῦτό ἐστὶ τὸ αἷμά μου τὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης ¹⁾ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν.

Ὁ ΧΟΡΟΣ. Ἀμήν. Ἦτοι ὁμολογοῦμεν ὅτι ὁ Ι. Χριστὸς συνέστησε τὸ Μυστήριον τῆς Θεῆς Εὐχαριστίας.

Ὁ Ἱερεὺς κλινόμενος ἐξακολουθεῖ τὴν εὐχὴν μυστικῶς λέγων.

Μεμνημένοι τοίνυν τῆς σωτηρίου ταύτης ἐντολῆς καὶ πάντων τῶν ὑπὲρ ἡμῶν γεγεννημένων, τοῦ Σταυροῦ, τοῦ Τάφου, τῆς τριημέρου Ἀναστάσεως, τῆς εἰς Οὐρανούς ἀναβάσεως, τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας, τῆς δευτέρας καὶ ἐνδόξου ἄλιν παρουσίας,

Ἦτοι. Ἐνθυμούμενοι τῆς σωτηρίου διατάξεως τοῦ Σωτῆρος δηλ. τῆς ἐκάστοτε προσφορᾶς τῆς ἀναιμάκτου θυσίας, καὶ συγχρόνως πάντων, ὅσα ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Σωτὴρ ἔπαθε δηλαδὴ τὸν Σταυρικὸν αὐτοῦ Θάνατον, τὴν Ταφὴν, τὴν Ἀνάστασιν, τὴν Ἀνάληψιν, τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ καθέδραν, τὴν δευτέραν καὶ ἐνδοξὴν αὐτοῦ Παρουσίαν, πάντων τούτων μνείαν ποιούμενοι προσφέρομεν συμφώνως μὲ αὐτὰ καὶ δι' ὅλα αὐτά.

¹⁾ Τῆς νέας συμφωνίας τῆς μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων γενομένης.

Ἐκφώνως.

Τὰ Σαῖ ἐκ τῶν Σῶν Σοὶ προσφέρομεν, κατὰ πάντα, καὶ διὰ πάντα.

Σημ. Κατὰ τὴν προσφώνησιν ταύτην ὁ Διάκονος ὕψοι, σταυροειδῶς ἔχων τὰς χεῖρας, τὸ Ἅγιον Ποτήριον καὶ τὸν Δῖσκον, ὅπερ συμβολικῶς παριστᾷ τὴν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ προσήλωσιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ προσφέροντος ἑαυτὸν ὡς ἑξίλαστήριον θυσίαν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν.

Ἡ ἔννοια τῶν ἀνωτέρω ἐκφωνηθέντων ὑπὸ τοῦ Ἱερέως λόγων εἶναι ἡ ἑξῆς.

Ὑψιστε Θεέ. Τὰ εἰς Σὲ ἀνήκοντα τίμια ταῦτα Δῶρα, ἥτοι τὸ Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Υἱοῦ Σου, προερχόμενα ἀπὸ Σοῦ διὰ τοῦ Μονογενοῦς Σου Υἱοῦ, Σοὶ προσφέρομεν ὡς θυσίαν συμφώνως μὲ ὅσα ὑπὲρ ἡμῶν ἔπαθες, δηλαδὴ τὸν Σταυρὸν, τὴν Ταφὴν κ. τ. λ. καὶ δι' ὅλα ὅσα ὑπὲρ ἡμῶν κατεδέξω. Προσφέρομεν δὲ ταῦτα ἐπειδὴ κατ' ἄλλον τρόπον δὲν δυνάμεθα νὰ Σὲ εὐχαριστήσωμεν διὰ τὰς μεγάλας εὐεργεσίας ἃς ἐνανθρωπήσας παρέσχες εἰς ἡμᾶς. ¹⁾

Ὁ δὲ λαὸς διὰ τῶν χορῶν ψάλλει τό·

Σὲ ὑμνοῦμεν, Σὲ εὐλογοῦμεν, Σοὶ εὐχαριστοῦμεν Κύριε, καὶ δεόμεθά Σου, ὁ Θεὸς ἡμῶν. ²⁾

Ἦτοι. Σὲ ὑμνοῦμεν Ὑψιστε Θεέ. Σὲ δοξολογοῦμεν ἐπουράνιε

¹⁾ Ὁ πολυμαθέστατος καὶ πολυγραφώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Λάτβας ὅν καὶ ἡμεῖς εἰχομεν κυρίως ὑπ' ὄψει ἐν τῇ συντάξει τοῦ μικροῦ ἡμῶν ἔργου· τὸ « κατὰ πάντα » ἐρμηνεύει διὰ τοῦ « κατὰ πάντα χρόνον. »

²⁾ Ἐν Ρωσσίᾳ τὸ ἐπίσημον τῆς στιγμῆς ταύτης δηλοῦται διὰ κωδωνοκρουσίας, ἵνα καὶ οἱ μὴ παρόντες ἐν τῇ τελετῇ ταύτῃ ἐνώσωσι τὰς δεήσεις αὐτῶν μετὰ τῶν ἐν τῇ Ναῷ παρευρισκομένων· ἐν Ἑλλάδι δὲ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ « Σὲ ὑμνοῦμεν » ἐξέρχονται τῶν στασιδίων οἱ Πιστοὶ καὶ κλίνουσι πάντες τὰς κεφαλὰς ὀρθῶς ποιῶντες. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἀρροῦν νὰ κλίνωσι οἱ Πιστοὶ τὸ γόνυ καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν Μεγάλῃν Εἰσοδον.

Βασιλεῦ· ὁμολογοῦμεν τὰς ὁποίας ἐλάβομεν εὐεργεσίας ἀπὸ Σοῦ τοῦ εὐσπλαγγνοῦ καὶ ἀγαθοῦ Πατρός· ἄλλον Θεόν, πλὴν Σοῦ δὲν λατρεύομεν· εἰς Σὲ μόνον προσφέρομεν τὰς δεήσεις καὶ ἱκεσίας ἡμῶν.

Κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην στιγμὴν καὶ ἢ συγκαταβαίνει ὁ ἐπουράνιος Θεὸς μέχρις ἡμῶν, ὁ Ἱερεὺς κλίνων τὴν κεφαλὴν ἐνώπιον τοῦ ἀοράτως παρισταμένου Θεοῦ εὐχεται μυστικῶς, ἵνα ὁ Κύριος καταπέμψῃ τὴν Θεῖαν αὐτοῦ χάριν καὶ ἀγίασῃ τὰ προκείμενα Δῶρα καὶ μεταβάλλῃ αὐτὰ εἰς Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ.

Ἔτι ¹⁾ προσφερόμεν Σοι τὴν λογικὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον ²⁾ λατρείαν, καὶ παρακαλοῦμέν Σε καὶ δεόμεθα καὶ ἱκετεύομεν. Κατάπεμψον τὸ Πνεῦμά Σου τὸ Ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα Δῶρα ταῦτα.

Καὶ ὁ Διάκονος δεικνύων σὺν τῷ Ὁραρίῳ τὸν Ἅγιον Ἄρτον λέγει ἡρέμα.

Εὐλόγησον, Δέσποτα, τὸν Ἅγιον Ἄρτον

Καὶ ὁ Ἱερεὺς ἀνιστάμενος σφραγίζει διὰ σταυροειδοῦς εὐλογίας ³⁾ τὸν Ἅγιον Ἄρτον λέγων.

Καὶ ποιήσον τὸν μὲν Ἄρτον τοῦτον, Τίμιον Σῶμα τοῦ Χριστοῦ Σου.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ. Ἀμήν. Γένοιτο.

Καὶ αὖθις ὁ Διάκονος δεικνύων σὺν τῷ Ὁραρίῳ τὸ Ἅγιον Ποτήριον λέγει.

Εὐλόγησον, Δέσποτα, τὸ Ἅγιον Ποτήριον.

¹⁾ Πρὸς τούτοις.

²⁾ Ἀναίμακτος λέγεται ἡ Θυσία αὕτη ἐπειδὴ εἰς αὐτὴν δὲν γίνεται σφαγὴ καὶ αἱματοχυσία.

³⁾ Ἀρχαιοτάτῃ ἢ συνήθειᾳ τοῦ δι' εὐλογίας ἀγιάζειν τὰ Μυστήρια.

Καὶ ὁ Ἱερεὺς εὐλογῶν αὐτὸ λέγει.

Τὸ δὲ ἐν τῷ Ποτηρίῳ τοῦτῳ (ποίησον) Τίμιον Αἷμα τοῦ Χριστοῦ Σου.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ. Ἀμήν.

Καὶ πάλιν ὁ Διάκονος, δεικνύων μετὰ τοῦ Ὁραρίου ἀμφότερα τὰ ἅγια, λέγει.

Εὐλόγησον, Δέσποτα, τὰ ἀμφότερα.

Ὁ Ἱερεὺς τότε εὐλογῶν ἀμφότερα τὰ ἅγια λέγει

Μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί Σου τῷ Ἁγίῳ.

Ο ΔΙΑΚΟΝΟΣ. Ἀμήν. Ἀμήν. Ἀμήν.

Καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην γίνεται ἡ Μετουσίωσις· καὶ ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ Θυσιαστηρίου, ἥτοι τῆς Ἁγίας Τραπέζης, εὐρίσκειται ἀληθῶς, πραγματικῶς καὶ οὐσιωδῶς αὐτὸς ὁ ἀληθινὸς Θεός, διὸ οἱ λειτουργοὶ ἔχοντες ἐνώπιόν των οὐχὶ πλεόν ἄρτον καὶ οἶνον, ἀλλὰ τὸ ἀληθινόν Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ πίπτουσι χαμαὶ μετ' εὐλαβείας καὶ φόβου Θεοῦ προσκυνοῦντες τὸν ἐπουράνιον Θεόν, τὸν καταξιώσαντα αὐτούς, ἵνα, καὶ τοὶ θνητοὶ ὄντες, ἐπιτελέσωσι τὸ ὑπερφυές μυστήριον διὰ τῆς χάριτος τοῦ παναγίου Πνεύματος

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἱερεὺς παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ γίνωσι τὰ ἅγια εἰς τοὺς πιστοὺς ὠφέλιμα εἰς σωτηρίαν τῆς ψυχῆς αὐτῶν (οἷότι τοῦτο σημαίνει τὸ εἰς « νῆψιν ψυχῆς ») εἰς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, εἰς τὸ νὰ μεταδοθῇ τοῖς μεταλαμβάνουσι δι' αὐτῶν ἡ Θεία χάρις, εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσωσι δι' αὐτῶν τὴν οὐράνιον Βασιλείαν καὶ νὰ δύνανται ἀφόβως νὰ παρίστανται ἐνώπιον τοῦ Κυρίου καὶ τέλος εἰς τὸ νὰ μὴ καταδικασθῶσιν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.

Ὅστε γενέσθαι (λέγει ὁ Ἱερεὺς μυστικῶς) τὰ ἅγια ταῦτα τοῖς μεταλαμβάνουσιν εἰς νῆψιν ψυχῆς, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς

κοινωνίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἰς Βασιλείας οὐρανῶν πλήρωμα, εἰς παρρησίαν τὴν πρὸς Σέ, μὴ εἰς κρῖμα ἢ εἰς κατάκριμα.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀναίμακτος θυσία προσφέρεται οὐ μόνον ὑπὲρ τῶν ζώντων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων, διὰ τοῦτο ὁ Ἱερεὺς δέεται ἀμέσως ὑπὲρ τῶν πρὸ τοῦ νόμου τῆς χάριτος ἀχμασάντων ἁγίων ἀνδρῶν, ἥτοι Προπατόρων, Πατέρων, Πατριάρχων, Προφητῶν καὶ σὺν τούτοις καὶ ὑπὲρ τῶν μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ βιωσάντων, Ἀποστόλων, Κηρύκων κ. τ. λ.

Συνεχίζων δὲ μυστικῶς τὴν ἀνωτέρω εὐχὴν λέγει.

Ἐτι προσφερόμεν Σοι τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν ὑπὲρ τῶν ἐν Πίστει ἀναπαυσαμένων Προπατόρων, Πατέρων, Πατριάρχων, Προφητῶν, Ἀποστόλων, Κηρύκων, Εὐαγγελιστῶν, Μαρτύρων, Ὁμολογητῶν, Ἐγκρατευτῶν καὶ παντὸς Πνεύματος ἐν Πίστει τετελειωμένου.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Πανάχραντος Θεοτόκος εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν προστάτις τῶν ἀνθρώπων μνημονεύεται αὕτη ἐκφώνως· ὅθεν ὁ Ἱερεὺς λέγει.

Ἐξαιρέτως (προσφερόμεν δηλαδὴ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ὑπὲρ) τῆς Παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης, ἐνδόξου, Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας.

Σημ. α'. Κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἐκφώνησιν ὁ μὲν Ἱερεὺς θυμιᾷ τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν, ὡς σύμβολον τῆς δεήσεως ἡμῶν πρὸς τὴν Παναγίαν, οἱ δὲ ψάλλται ψάλλουσι τὸν εἰς τὴν Θεοτόκον ὕμνον· « ἄξιόν ἐστι κ. τ. λ. » ἐν τῷ ὁποίῳ ὑμνεῖται ἡ Παναγία Παρθένος ὡς ἀνωτέρα τῶν οὐρανίων Ἀγγέλων.

Ἀφοῦ δὲ ὁ Ἱερεὺς ἐμνημόνευσεν ἐκφώνως « τῆς Παναγίας, Ἀχράντου κ. τ. λ. » συνεχίζει τὴν ἐκφώνησιν ταύτην διὰ τῆς κατωτέρω δεήσεως λέγων μυστικῶς.

(Ἐτι προσφερόμεν Σοι τὴν Θυσίαν ταύτην ὑπὲρ) τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, Προφήτου, Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ, ¹⁾ τῶν Ἁγίων ἐνδόξων καὶ πανευφύμων Ἀποστόλων· τοῦ Ἁγίου (τῆς ἡμέρας) οὗ καὶ τὴν μνήμην ἐπιτελοῦμεν καὶ πάντων σου τῶν Ἁγίων, ὧν ταῖς ἱκεσίαις ἐπίσκειψαι ἡμᾶς ὁ Θεός. Καὶ μνησθῆτι πάντων τῶν κεκοιμημένων ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως ζωῆς αἰωνίου· (καὶ μνημονεύει ὧν βούλεται τεθνεώτων). Καὶ ἀνάπαυσον αὐτοὺς ὁ Θεός, ὅπου ἐπισκοπεῖ τὸ φῶς τοῦ προσώπου Σου· ἔτι παρακαλοῦμέν Σε, μνησθῆτι, Κύριε, πάσης ἐπισκοπῆς ὀρθοδόξων τῶν ὀρθοτομούντων τὸν λόγον τῆς Σῆς ἀληθείας ²⁾ παντὸς τοῦ Πρεσβυτερίου ³⁾ τῆς ἐν Χριστῷ Διακονίας ⁴⁾ καὶ παντὸς Ἱερατικοῦ τάγματος. ⁵⁾

Ἐτι προσφερόμεν Σοι τὴν λογικὴν ταύτην λατρείαν ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης· ὑπὲρ τῆς Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ⁶⁾ ὑπὲρ τῶν ἐν ἀγνείᾳ καὶ σεμνῇ πολιτείᾳ διαγόντων· ὑπὲρ τῶν πιστοτάτων καὶ φιλοχρίστων ἡμῶν Βασιλέων, παντὸς τοῦ Παλατίου ⁷⁾ καὶ τοῦ στρατοπέδου αὐτῶν. Δὸς αὐτοῖς, Κύριε, εἰρηνικὸν τὸ βασίλειον, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ γαλήνῃ αὐτῶν ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι.

Μετὰ ταῦτα μνημονεύει ὁ Ἱερεὺς ἐκ τῶν ζώντων ὧν βούλεται εἶτα λέγει.

Ἐκφώνως.

1) Ἡ ἀναίμακτος Θυσία δὲν προσφέρεται ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν τῶν ἁγίων, ἀλλὰ ὑπὲρ τῆς δόξης αὐτῶν.

2) Δηλ. ὑπὲρ τῶν ἐπισκόπων τῶν διδασκόντων τὰ ὀρθὰ τῆς Πίστεως δόγματα.

3) Τῶν πρεσβυτέρων.

4) Ἐπὲρ τῶν Διακόνων.

5) Τῶν ὑποδιακόνων, ἀναγνώστων, ψαλτῶν κτλ.

6) Καθολικὴ ἐλέγετο ἡ ἐκκλησία κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς μερικὰς ἐκκλησίας τῶν αἵρετικῶν.

7) Τῶν ἐν τῇ παλατίᾳ διαμενόντων.

Ἐν πρώτοις μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἢ Ἐπισκόπου ἡμῶν (τάδε) ¹⁾ ὃν χάρισαι ταῖς ἀγίαις σου ἐκκλησίαις ἐν εἰρήνῃ, σῶον, ἔντιμον, ὀγιᾶ, μακροημερεύοντα, καὶ ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς Σῆς ἀληθείας.

Ἀφοῦ δὲ ὁ Διάκονος, στάς πρὸς τῇ θύρᾳ, μνημονεύσῃ ἐκφώνως τῶν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ὁρισμένων προσώπων ὁρῶντων τῶν Βασιλέων, Πατριάρχου, Συνόδου κ. τ. λ. λέγει·

Καὶ ὧν ἕκαστος κατὰ διάνοιαν ἔχει.

Ο ΧΟΡΟΣ.

Καὶ πάντων καὶ πασῶν.

Δηλ. Ἐνθυμήσου, Κύριε, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν.

Εἶτα ὁ Ἱερεὺς κλινόμενος εὐχεται μυστικῶς λέγων.

Μνήσθητι, Κύριε, τῆς πόλεως ἐν ἣ παροικούμεν καὶ πάσης πόλεως καὶ χώρας καὶ τῶν πίστει οἰκούντων ἐν αὐταῖς. Μνήσθητι, Κύριε, πλεόντων, ὁδοιπορούντων, νοσούντων, καμνόντων, ²⁾ αἰχμαλώτων καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Μνήσθητι, Κύριε, τῶν καρποφορούντων καὶ καλλιεργούντων ἐν ταῖς ἀγίαις Σου ἐκκλησίαις, καὶ μεμνημένων τῶν πενήτων καὶ ἐπὶ πάντας ἡμᾶς τὰ ἐλέη Σου ἐξαπόστειλον.

Ἐπειτα περαιῶ τὸ ὑπὲρ τῶν μελῶν τῆς ἐκκλησίας μνημόσυνον διὰ τῆς εὐχῆς.

Ἐκφώνως.

¹⁾ Πάντοτε ἐμνημονεύετο ὁ ἀρχιερεὺς ὡς εἶχον πρόσωπον, μετ' ὃ ὁ διάκονος ἐμνημόνευε τῶν ἐν ταῖς διπτύχοις ὄντων ἐν Ρωσίᾳ ὁ ἐμνημονεύεται καὶ ἡ ἀγιωτάτη διοικουσα Σύνοδος, εἶτα ὁ κατὰ τύπον ἀρχιερεὺς.

²⁾ Ἀσθενούντων.

Καὶ ὁδὸς ἡμῖν ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ ¹⁾ δοξάζειν καὶ ἀνομνεῖν τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά Σου τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ο ΧΟΡΟΣ. Ἀμήν.

Δηλ. Βοήθησόν μας, ὦ Θεέ, ἵνα μετὰ τῶν προμνημονευθέντων δοξαλογῶμεν καὶ ἡμεῖς ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ τὸ μεγαλοπρεπὲς ὄνομά Σου συναπτόμενοι τῇ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης καὶ ὁμονοίας.

Εἰτα ὁ Ἱερεὺς στραφεὶς πρὸς τὸν λαὸν ἐπισφραγίζει τὴν εὐχαριστίαν καὶ τὸ μνημόσυνον διὰ τῆς κατωτέρω ἐκφωνήσεως.

Καὶ ἔσται τὰ ἐλέη τοῦ μεγάλου Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν (καὶ εὐλογεῖ τὸν λαόν).

Δηλ. Εἴθε τὸ ἔλεος τοῦ Παναγάρχου Θεοῦ νὰ εἶναι μεθ' ὅλων ὑμῶν, ὅσοι παρευρίσκησθε ἐν τῷ Ναῷ.

Ὁ δὲ χορὸς ἐκ μέρους τῶν ἐκκλησιαζομένων ἀποκρίνεται

Καὶ μετὰ τοῦ Πνεύματος σου.

Δηλ. Εἴθε τὸ ἄπειρον ἔλεος τοῦ Παναγάρχου Θεοῦ νὰ εἶναι μετὰ σοῦ, ὦ πάτερ ἅγιε.

Σημ. Πᾶσαι αἱ εὐχαὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας ἐλέγοντο τὸ

¹⁾ Οὕτω πρέπει νὰ ὑμνῇται καὶ δοξάζεται ὁ Θεός· ἄτοπον ἄρα καὶ ἀντ' ἐρριόδοξον τὸ κρατεῖν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ βιβλία, μὴ περιέχοντα μάλιστα τὴν ἱερὰν λειτουργίαν· ἄλλως τε ἡ γλῶσσα τῆς ἐκκλησίας εἶναι ἐν τοῖς πλείστοις εὐληπτός· ἐν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ γίνεται χρῆσις τῶν βιβλίων διότι ὁ λαὸς ὁδὸν ἐννοεῖ τὴν γλῶσσαν τῆς ἐκκλησίας, ἐν χρήσει οὖσης ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς λατινικῆς γλώσσης· δυστυχῶς ὅμως πληθυνόντες καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἱερὰ τοὺς εὐρωπαϊκοὺς κρατοῦσι καὶ παρ' ἡμῖν τινες ἐν τῇ ἱερᾷ μυσταγωγίᾳ βιβλία, ἅτινα Κύριος οἶδε τί περιέχουσιν· ποῦ λοιπὸν τὸ ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ;

πάσαι ἐκφώνως, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι μετὰ ταῦτα ἕνεκεν οἰκονομίας χρόνου, ἐθεσπίσθη νὰ λέγωνται μυστικῶς καὶ μόνον διὰ τῶν μικρῶν ἐκφωνήσεων καὶ τῶν τοῦ χοροῦ ἀποκρίσεων νὰ λαμβάνῃ μέρος καὶ ὁ λαὸς εἰς τὴν τέλει τοῦ Μυστηρίου· ἵνα τις λοιπὸν ἐννοήσῃ καλῶς πάντα τ' ἀνωτέρω, πρέπει νὰ ἐνώσῃ πάσας τὰς τε μυστικὰς εὐχὰς καὶ τὰς ἐκφωνήσεις τοῦ Ἱερέως καὶ συγχρόνως τὰς ἀπαντήσεις των ψαλτῶν.

ή.) Κοινωνία.

Ὁ Διάκονος λαβὼν ἄδειαν παρὰ τοῦ Ἱερέως ἐξέρχεται τοῦ ἁγίου Βήματος καὶ στὰς ἐν τῇ συνήθει τύπῳ λέγει πρὸς τὸν λαόν.

Πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες ἔτι, καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ο ΧΟΡΟΣ. Κύριε ἐλέησον. (ἐπαναλαμβανόμενον εἰς πᾶσαν αἵτησιν.)

Ὑπὲρ τῶν προσκομισθέντων καὶ ἁγιασθέντων Τιμίων Δώρων, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ὅπως ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἡμῶν, ὁ προσδεξάμενος αὐτὰ εἰς τὸ ἅγιον καὶ ὑπερουράνιον καὶ νοερὸν αὐτοῦ θυσιαστήριον, εἰς ὁσμὴν εὐωδίας πνευματικῆς, ἀντικαταπέμψῃ ἡμῖν τὴν θείαν χάριν, καὶ τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ τοῦ ρυσθῆναι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως κ. τ. λ.

Ἦτοι. Μνημονεύσαντες κατὰ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν πάντων τῶν ἁγίων, ὡς δεηθῶμεν καὶ ὑπὲρ τῶν προσκομισθέντων καὶ ἁγιασθέντων Τιμίων Δώρων, ὥπως ταῦτα, ἡγιασμένα ὄντα, ἀγιάσωσι τοὺς μετὰ πίστεως λαμβάνοντας αὐτά· ὡς δεηθῶμεν, ὥπως ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἡμῶν, ὅστις ἐδέχθη τὴν θυσίαν ταύτην εἰς τὸ ἐπουράνιον αὐτοῦ θυ-

σιαστήριον ὡς εὐωδίαν πνευματικὴν, ἀποστείλῃ εἰς ἡμᾶς
τὴν Θεῖαν αὐτοῦ χάριν καὶ τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου Πνεύ-
ματος καὶ λυτρώσῃ ἡμᾶς ἀπὸ παντὸς κακοῦ.

Τοῦ Διακόνου δὲ ταῦτα λέγοντος, ὁ Ἱερεὺς ἐπεύχεται μυστι-
κῶς λέγων.

Σοὶ παρακατατιθέμεθα τὴν ζωὴν ἡμῶν ἅπασαν καὶ τὴν ἐλ-
πίδα, Δέσποτα φιλόθρωπε, καὶ παρακαλοῦμέν Σε καὶ θεόμεθα καὶ
ἱκετεύομεν. Καταξίωσον ἡμᾶς μεταλαβεῖν τῶν ἐπουρανίων σου καὶ
φρικτῶν Μυστηρίων ταύτης τῆς ἱερᾶς καὶ πνευματικῆς Τραπέζης
μετὰ καθαροῦ συνειδότος, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς συγχώρησιν
πλημμελημάτων, εἰς Πνεύματος Ἁγίου κοινωνίαν, εἰς Βασιλείας
οὐρανῶν κληρονομίαν, εἰς παρρησίαν τὴν πρὸς Σέ, μὴ εἰς κρίμα ἢ
εἰς κατάκριμα.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Ἱερεὺς δέεται νὰ καταξιώσῃ ἡμᾶς ὁ Θεὸς νὰ
μεταλάβωμεν τῶν φρικτῶν μυστηρίων καθαρὰν τὴν συνειδήσιν
ἔχοντες, εἰς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, εἰς κοινωνίαν τοῦ ἁγίου
Πνεύματος, εἰς ἀπόλαυσιν τῆς Βασιλείας τῶν οὐρανῶν, εἰς τὸ νὰ
παρουσιασθῶμεν εὐπρόσωποι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως,
καὶ νὰ μὴ γίνωσι τὰ ἄγια ταῦτα εἰς καταδίκην ἡμῶν.

Ὁ Διάκονος ἐξακολουθεῖ λέγων ἐκφώνως.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον κ. τ. λ.

Τὴν ἡμέραν πᾶσαν, τελείαν κ. τ. λ.

Ἀγγελον εἰρήνης, πιστὸν ὁδηγόν κ. τ. λ.

Συγγνώμην καὶ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν κ. τ. λ.

Τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα κ. τ. λ.

Τὸν ὑπόλοιπον χρόνον κ. τ. λ.

Χριστιανὰ τὰ τέλη κ. τ. λ.

Τέλος παρακινεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ αἰτήσῃσι παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν παγκόσμιον ἐνότητά ὑπὸ ἓνα ποιμένα τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ νὰ ἀναθέσῃσι Χριστῷ τῷ Θεῷ πᾶσαν τὴν ζωὴν αὐτῶν.

Τὴν ἐνότητα, λέγει, τῆς πίστεως καὶ τὴν κοινωνίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος αἰτησάμενοι, ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους, καὶ πᾶσαν τὴν ζωὴν ἡμῶν, Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθιόμεθα.

Καὶ ὁ μὲν Ἱερεὺς εὐθὺς παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ καταξιώσῃ πάντας ἡμᾶς, ἡνωμένους διὰ τῆς πίστεως, νὰ λάβωμεν τὴν τόλμην νὰ ὀνομάζωμεν Πατέρα, τὸν ἐπουράνιον Θεόν· ὅθεν ἐκφωνεῖ

Καὶ καταξίωσον ἡμᾶς, Δέσποτα, μετὰ παρρησίας, ἀκατακρίτως τολμᾷν ἐπικαλεῖσθαι Σὲ τὸν ἐπουράνιον Θεόν, Πατέρα, καὶ λέγειν.

Καὶ ὁ λαὸς συμμεριζόμενος τὴν ἰδέαν ταύτην, ὅτι ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν εἶναι ἄλλος πατήρ, ἀναγινώσκει τὴν Κυριακὴν προσευχὴν ἐν ᾗ ρητῶς ὀνομάζεται ὁ Θεός, Πατὴρ ἡμῶν.

Ἰδοὺ ἡ Κυριακὴ Προσευχή.

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά Σου· ἐλθέτω ἡ Βασιλεία Σου· γενηθῇτω τὸ θέλημά Σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς· τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον· καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν· ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοὺς ὀφειλέτας ἡμῶν· καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. ¹⁾

Ἐν τῇ προσευχῇ ταύτῃ λέγεται ρητῶς Πατὴρ ὁ Θεός, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους θεωροῦντας τὸν Θεὸν ὡς ἀπόλυτον δεσπότην· διὰ τούτου δὲ ὑποδηλοῦται ὅτι εἴμεθα πάντες ἀδελφοί, τέκνα ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Πατρός· διὸ ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν μεταξὺ

¹⁾ Ἐν Ρωσσίᾳ ψάλλεται ἐμμελίστατα ἐν ταῖς λειτουργίαις ἡ Κυριακὴ προσευχή.

ἡμῶν ἀδελφικὴν ἀγάπην· ἔπειτα παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ ἴδω-
μεν θριαμβεῦον ἐπὶ τῆς γῆς τὸ ἅγιον αὐτοῦ θέλημα· νὰ βασιλεύῃ
εἰς ἡμᾶς ὁ νόμος αὐτοῦ· νὰ ποιῶμεν τὸ θέλημα αὐτοῦ ὡς ποιῶσι
τοῦτο ἐν οὐρανῷ οἱ ἅγιοι Ἄγγελοι· νὰ ἀποστρεφώμεθα τὴν κακίαν
ὡς ἀντικειμένην εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· ἀκολουθῶς παρακαλοῦ-
μεν αὐτὸν νὰ παράσχῃ εἰς ἡμᾶς τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως ἡμῶν,
καὶ νὰ συγχωρῇ τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν, καθὼς καὶ ἡμεῖς ὑποσχό-
μεθα, ὅτι θὰ συγχωρῶμεν τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων· ἔπειτα
παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ μᾶς ἀπαλλάττῃ ἀπὸ πᾶσαν αἰτίαν,
ἥτις φέρει ἡμᾶς εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ τέλος δεόμεθα ἵνα σώζῃ
ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ

Ὁ δὲ Ἱερεὺς δέεται μεγαλοφώνως ἐκ τοῦ Ἱεροῦ Βήματος νὰ
πληρώσῃ τὰ αἰτήματα ταῦτα· διότι αὐτὸς ἔχει καὶ τὴν δύναμιν
καὶ τὴν δόξαν. Ὅτι Σοῦ ἐστίν, λέγει, ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις
κ. τ. λ. εἶτα εὐλογῶν τὸν λαόν καὶ εὐχόμενος αὐτῷ τὴν εἰρήνην
τὴν πάντων τῶν ἀγαθῶν αἰτίαν· λέγει.

Εἰρήνη πᾶσιν.

Ο ΧΟΡΟΣ. Καὶ τῷ πνεύματί σου.

Δηλ. Εὐχόμεθα καὶ εἰς σέ, πάτερ ἅγιε, νὰ κατέλθῃ ἡ εὐλο-
γία καὶ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ.

Ἐπειτα ὁ Διάκονος προτρέπει νὰ κλίνωμεν τὰς κεφαλὰς ἐνώ-
πιον τοῦ Θεοῦ· ὅθεν ἐκφωνεῖ.

Τὰς κεφαλὰς ἡμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνωμεν.

Ὁ δὲ χορὸς διὰ τοῦ Σοῦ, Κύριε, ὅπερ ἀμέσως προσφωνεῖ, δει-
χνύει τὴν ὑποταγὴν αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Τότε ὁ Ἱερεὺς δέεται μυστικῶς εἰς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν κλι-
νάντων τὰς κεφαλὰς καὶ ὑποδειξάντων διὰ τούτου τὸν πρὸς τὸν
Θεὸν σεβασμὸν καὶ ταπείνωσιν αὐτῶν.

Εὐχαριστοῦμέν Σοι, λέγει, Βασιλεῦ ἀόρατε, ὃ τῇ ἀμετρήτῳ σου δυνάμει τὰ πάντα δημιουργήσας, καὶ τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους Σου ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα παραγαγών· αὐτὸς, Δέσποτα, οὐρανόθεν ἐπίδε ἐπὶ τοὺς ὑποκεκλιότας Σοι τὰς ἑαυτῶν κεφαλὰς· οὐ γὰρ ἔκλινον σαρκὶ καὶ αἵματι, ¹⁾ ἀλλὰ Σοὶ τῷ φοβε-
ρῷ Θεῷ. Σὺ οὖν, Δέσποτα, τὰ προκείμενα πᾶσιν ἡμῖν εἰς ἀγαθὸν ἐξομάλισον, κατὰ τὴν ἐκάστου ἰδίαν χρείαν· τοῖς πλέουσιν σύμ-
πλευσον· τοῖς ὁδοιποροῦσι συνόδευσον· τοὺς νοσοῦντας ἴασαι, ὃ ἱατρὸς τῶν ψυχῶν, καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν.

Ἄφοῦ δὲ ὁ Ἱερεὺς εὐχαριστήσῃ τὸν Θεὸν διὰ τὴν δημιου-
ργίαν πάντων τῶν κτισμάτων, καὶ διὰ τὸν σκοπὸν δι' ὃν ἐκ τοῦ μηδενὸς ταῦτα πάντα ἐποίησε, παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ ρίψῃ βλέμμα εὐσπλαγχνον καὶ εἰς ἐκείνους, οἵτινες θὰ μεταλάβωσι τῶν ἀχράν-
των Μυστηρίων, ἵνα ταῦτα γίνωσιν ὡφέλημα εἰς ἕκαστον κατὰ τὴν ἀνάγκην τὴν ὁποίαν ἔχει· δηλ. εἰς τοὺς πλέοντας, εἰς τοὺς ὁδοι-
πόρους καὶ τοῖς ἀσθενεῖς· διότι αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος ἱατρὸς τῶν
ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων· καὶ ταῦτα παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ κάμῃ
διὰ τῆς χάριτος καὶ εὐσπλαγχνίας τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ·
ὅθεν ἀμέσως μετὰ τὴν μυστικὴν εὐχὴν ἐκφωνεῖ.

Χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς Σου
Υἱοῦ μεθ' οὗ εὐλογητὸς εἶ σὺν τῷ Παναγίῳ καὶ Ἀγαθῷ καὶ Ζω-
οποιῷ Σου Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ὁ δὲ χορὸς καὶ αὐτὸς εὐχόμενος λέγει. Ἀμήν.

Ἄφοῦ ὁ Ἱερεὺς ἐδεήθη πρὸς τὸν ἐπουράνιον Πατέρα ὁέεται
νῦν κλινόμενος καὶ πρὸς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν μυστικῶς.

Πρόσχες, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὃ Θεὸς ἡμῶν ἐξ ἁγίου κα-
τοιχητηρίου Σου, καὶ ἀπὸ θρόνου δόξης τῆς Βασιλείας Σου καὶ

¹⁾ Δὲν ἔκλιναν τὰς κεφαλὰς ἐνώπιον θνητοῦ ἀνθρώπου.

ἐλθὲ εἰς τὸ ἀγιάσαι ἡμᾶς, ὁ ἄνω τῷ Πατρὶ συγκαθήμενος καὶ ὧδε ἡμῖν ἀοράτως συνών· καὶ καταξίωσον τῇ κραταίᾳ Σου χειρὶ μεταδοῦναι ἡμῖν τοῦ ἀχράντου Σώματός Σου καὶ τοῦ τιμίου Αἵματος καὶ δι' ἡμῶν παντὶ τῷ λαῷ.

Δηλ. Ἀγιάσον ἡμᾶς, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, καὶ ἀξίωσον ἡμᾶς τοὺς λειτουργούς σου νὰ λάβωμεν καὶ νὰ μεταδώσωμεν εἰς τοὺς πιστοὺς τὸ ἄχραντον Σῶμα καὶ τὸ τίμιον Αἷμά Σου.

Ἐπειτα μέλλοντος τοῦ Ἱερέως νὰ ὑψώσῃ τὰ Ἅγια ὁ Διάκονος ἐκφωνεῖ.

Πρόσχωμεν.

Ἦτοι. Προσέξατε, ὦ πιστοί, ἀφήσατε τὰ γήινα, ἀναβιβάσατε τοὺς λογισμοὺς ἡμῶν πρὸς τὰ οὐράνια καὶ μὴ ἀργολογῆτε καὶ ἠμιλῆτε· διότι ἡ στιγμή αὕτη εἶναι ἐπίσημος.

Καὶ ὁ Ἱερεὺς ὑψῶν τὸν Ἅγιον Ἄρτον ἐκφωνεῖ.

Τὰ Ἅγια τοῖς Ἁγίοις.

Ὁ ἐστι. Τὰ Ἅγια ταῦτα δίδονται μόνον εἰς τοὺς ἁγίους καὶ δικαίους χριστιανούς.

Ὁ δὲ λαὸς συναισθανόμενος τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν ἀποκρίνεται ταπεινούμενος.

Εἰς Ἅγιος, εἰς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστός· εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός· Ἀμήν.

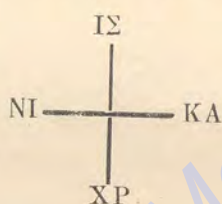
Εἶτα ὁ Διάκονος ἐξωσμένος τὸ Ὁράριον σταυροειδῶς, ἐκμιμούμενος τὰ Χερουβὶμ περιστελλόμενα τὰς ὄψεις ἐν τῇ μέλλειν κοινωνεῖν εἰσέρχεται εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα καὶ στὰς ἐκ δεξιῶν τοῦ Ἱερέως κρατοῦντος τὸν Ἅγιον Ἄρτον λέγει.

Μέλισον, Δέσποτα, τὸν Ἅγιον Ἄρτον.

Ὁ δὲ Ἱερεὺς μελίσας αὐτὸν εἰς τέσσαρας μερίδας μετὰ προσοχῆς καὶ εὐλαβείας λέγει.

Μελίζεται καὶ διαμερίζεται ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ μελιζόμενος καὶ μὴ διαιρούμενος, ὁ πάντοτε ἐσθιόμενος καὶ μηδέποτε δαπανώμενος, ἀλλὰ τοὺς μετέχοντας ἀγιάζων.

Καὶ τίθηναι αὐτὰς ἐν τῷ Ἀγίῳ Δίσκῳ σταυροειδῶς οὕτως.

Σημ. Ἡ σφραγὶς αὕτη ἡ τιθεμένη ἐπὶ τῆς προσφορᾶς δεικνύει ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ νικητὴς τοῦ Κόσμου ὁ δὲ μελισμὸς οὗτος τοῦ Ἀγίου Ἐρτοῦ δεικνύει τὴν κλάσιν τοῦ ἄρτου τὴν ἐποίησαν ἔχαμεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς.

Καὶ ὁ Διάκονος δεικνύων σὺν τῷ Ὁραρίῳ τὸ Ἅγιον Ποτήριον λέγει.

Πλήρωσον, Δέσποτα, τὸ Ἅγιον Ποτήριον.

Ἦτοι. Πλήρωσον τὸ Ἅγιον Ποτήριον, ἐνώνων τὸν Ἅγιον Ἐρτον μετὰ τοῦ ἐν τῷ Ποτηρίῳ Τιμίου Αἵματος.

Ὁ δὲ Ἱερεὺς λαβὼν τὴν ἄνω κειμένην μερίδα τὴν ἔχουσαν τὸν ὄνομα ΙΣ ποιεῖ σὺν αὐτῇ Σταυρὸν ἐπάνω τοῦ ἁγίου Ποτηρίου λέγων·

Πλήρωμα ποτηρίου, Πίστεως, Πνεύματος Ἀγίου καὶ οὕτως ἐπιβάλλει αὐτὴν εἰς τὸ Ἅγιον Ποτήριον.

Δηλ. Ἡ ἔνωσις αὕτη εἶναι ἔργον τῆς Πίστεως καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἥτοι· πρέπει νὰ πιστεύωμεν ἀκραδάντως

ὅτι διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὁ Ἄρτος καὶ ὁ Οἶνος με-
τεβλήθη εἰς Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Κυρίου καὶ ὅτι τὸ
μέγα τοῦτο μυστήριον δὲν ὑπόκειται εἰς ἀνθρωπίνους
ὁπολογισμούς.

Ὁ δὲ Διάκονος ἐπιβεβαιῶν ταῦτα διὰ τοῦ Ἀμήν, προσάγει
τὸ ἐν τῷ καθίσκῳ θερμὸν ὕδωρ καὶ λέγει.

Εὐλόγησον, Δέσποτα, τὸ Ζέον.

Ὁ δὲ Ἱερεὺς εὐλογεῖ λέγων.

Εὐλογημένη ἡ ζέσις τῶν Ἀγίων Σου πάντοτε· νῦν καὶ αἰεὶ
καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Δηλ. Εἴθε ὁ Θεὸς νὰ καταπέμψῃ τὸν ἁγιασμὸν αὐτοῦ καὶ εἰς
τὸ θερμὸν τοῦτο ὕδωρ, τὸ προωρισμένον νὰ θερμάνῃ τὸ
ἐν τῷ Ποτηρίῳ Αἷμα τοῦ Κυρίου.

Σημ. Ἐπειδὴ τὸ ἐκ τῆς Θείας πλευρᾶς τοῦ Σωτῆρος ρεῦσαν
αἷμα ἤτο θερμὸν· διὰ τοῦτο ἡ ἐκκλησία ἀνέκαθεν ἐθέρ-
μινε τὸ ἐν τῷ Ποτηρίῳ Τίμιον Αἷμα πρὸς τελείαν
ἀπομίμησιν ἐκείνου.

Καὶ ὁ Διάκονος ἐγγέει σταυροειδῶς ἐκ τοῦ θερμοῦ ὕδατος
τὸ ἀρχοῦν ἐντὸς τοῦ Ποτηρίου λέγοντος τοῦ Ἱερέως·

Ζέσις Πίστεως, πλήρης Πνεύματος Ἀγίου.

Δηλ. Οἱ ἔχοντες ζῶσαν πίστιν εἶναι πλήρεις τῶν χαρισμάτων
τοῦ Ἀγίου Πνεύματος.

Καὶ ὁ Διάκονος τὸ Ἀμήν εἰπὼν καὶ ἀποθέμενος τὸν καθί-
σκον ἵσταται μικρὸν ὀπισθεν.

Ὁ δὲ Ἱερεὺς ποιήσας πρὸς τὸν Διάκονον μετάνοιαν καὶ συγ-
χώρησιν αἰτήσας κλίνει κάτω τὴν κεφαλὴν καὶ προσεύχεται. Εἶτα
λαβὼν μίαν μερίδα τοῦ Ἀγίου Ἄρτου λέγει.

Τὸ Τίμιον καὶ Πανάγιον Σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεταδίδοται μοι (τῷ δεῖν) Ἱερεὶ εἰς ἄφεσίν μου ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Καὶ οὕτω μεταλαμβάνει τοῦ ἐν χερσὶ μετὰ φόβου καὶ ἀσφαλείας.

Εἶτα λέγει. Διάκονε πρόσελθε.

Καὶ προσελθὼν ὁ Διάκονος ποιεῖ μετάνοιαν εὐλαβῶς αὐτῶν συγχώρησιν· ὁ δὲ Ἱερεὺς κρατῶν τὸν Ἅγιον Ἄρτον, δίδωσι τῷ Διακόνῳ· ὅστις ἀσπασάμενος τὴν χεῖρα τοῦ Ἱερέως λαμβάνει τὸν Ἅγιον Ἄρτον λέγων.

Μετάδος μοι, Δέσποτα, τὸ Τίμιον καὶ Ἅγιον Σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὁ δὲ Ἱερεὺς δίδων αὐτῷ τὸν Ἅγιον Ἄρτον λέγει.

(Τῷ δεῖν Ἱεροδιακόνῳ) μεταδίδοται σοι τὸ Τίμιον καὶ Ἅγιον καὶ ἄχραντον Σῶμα τοῦ Κυρίου, καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσίν σου ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Καὶ ἀπέρχεται ὁ Διάκονος ὅπισθεν τῆς ἁγίας Τραπεζῆς καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν προσεύχεται καὶ μεταλαμβάνει τοῦ Τιμίου Σώματος.

Εἶτα ὁ Ἱερεὺς λαμβάνει καὶ μὲ τὰς δύο χεῖρας τὸ Ἅγιον Ποτήριον καὶ μεταλαμβάνει τρις ἐξ αὐτοῦ· καὶ οὕτω τὰ τε ἴδια χεῖλη καὶ τὸ Ἱερὸν Ποτήριον ἀποσπογγίσας δι' ἰδιαιτέρου μάκτρου καὶ περὶ τὸ χεῖλος ἔξω τοῦ Ποτηρίου ἀσπασάμενος καλεῖ τὸν Διάκονον λέγων.

Διάκονε πρόσελθε.

Καὶ ὁ Διάκονος ἔρχεται καὶ προσκυνεῖ ἅπας λέγων.

Προσέρχου μοι τῷ ἀθανάτῳ Βασιλεῖ κ. τ. λ.

Καὶ ὁ Ἱερεὺς λέγει.

Μεταλαμβάνει ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ Διάκονος (δεῖνα) τὸ Τίμιον, καὶ Ἅγιον Αἷμα τοῦ Κυρίου, καὶ Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς ἄφεσιν σου ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Μεταλαβόντος δὲ τοῦ Διακόνου λέγει ὁ Ἱερεὺς.

Τοῦτο ἔφατο τῶν χειλέων σου καὶ ἄφελεῖ τὰς ἀνομίας σου καὶ τὰς ἁμαρτίας σου περικαθαριεῖ.

Τότε ὁ Διάκονος, λαβὼν τὸν ἅγιον Δίσκον, λαμβάνει τὰ ἐν αὐτῷ καὶ ρίπτει ἐντὸς τοῦ Ποτηρίου· ἀφοῦ δὲ καλῶς σπογγίσῃ αὐτὸν, σκεπάζει διὰ τοῦ καλύμματος τὸ ἅγιον Ποτήριον· εἰς δὲ τὸν Δίσκον θέτει τὸν Ἀστερίσκον, τὸν Ἀέρα καὶ τὸ Κάλυμμα.

Σημ. Καλὸν ὅα ἦτο νὰ μὴ τίθενται αἱ μερίδες τῶν Ἀγίων ἐντὸς τοῦ Ποτηρίου, ὅταν εἶναι πολλοὶ οἱ χριστιανοὶ οἱ μέλλοντες νὰ κοινωνήσωσιν.

Ἐν τούτοις ὁ Ἱερεὺς λέγει μυστικῶς τὴν εὐχὴν τῆς Εὐχαριστίας ἐκ μέρους τῶν λειτουργῶν καὶ τῶν πιστῶν τῶν λαβόντων μέρος εἰς τὴν Θεῖαν Εὐχαριστίαν.

Εὐχαριστοῦμέν Σοι, Δέσποτα φιλόνηρωπε, εὐεργέτα τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ὅτι καὶ τῇ παρούσῃ ἡμέρᾳ κατηξίωσας ἡμᾶς τῶν ἐπουρανίων Σου καὶ ἀθανάτων μυστηρίων. Ὁρθοτόμησον ἡμῶν τὴν ὁδόν, ¹⁾ στήριξον ἡμᾶς ἐν τῷ φόβῳ Σου τοὺς πάντας, φροῦρησον ἡμῶν τὴν ζωὴν, ἀσφάλισαι ἡμῶν τὰ διαβήματα· εὐχαῖς καὶ ἱκεσίαις τῆς ἐνδόξου Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ πάντων Σου τῶν Ἀγίων.

Ἦτοι. Εὐχαριστοῦμέν Σοι, ἀγαθὲ Θεέ, ὅτι ἡξίωσας ἡμᾶς καὶ κατὰ τὴν σήμερον ἡμέραν νὰ κοινωνήσωμεν τῶν ἀχράντων Μυστηρίων· Δός, Ὑψιστε, ὅπως διάγωμεν πάντοτε κατὰ τὸ θέλημά Σου, στήριξον ἡμᾶς εἰς τὴν Θεῖαν Σου

¹⁾ Δηλ. Δός ἵνα διάγωμεν κατὰ τὸ ἅγιον θέλημά σου.

ἀγάπην, διαφύλαττε ἡμῶν τὴν ζωὴν διὰ πρεσβειῶν τῆς
Θεοτόκου καὶ πάντων Σου τῶν Ἀγίων.

Σημ. Τὸ τέλος τῆς μυστικῆς ταύτης εὐχῆς λέγει κατωτέρω
ἐκφώνως· «ὅτι Σὺ εἶ ὁ ἁγιασμὸς ἡμῶν, καὶ Σοὶ τὴν
δόξαν ἀναπέμπομεν κ. τ. λ.

Τούτων δὲ ἔνδον τοῦ Ἀγίου Βήματος τελουμένων, ὁ χορὸς
ψάλλει βραδέως τὸ λεγόμενον κοινωνικόν· καὶ κατὰ πᾶσαν μὲν
Κυριακὴν ψάλλεται τὸ « Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν
ἀλληλούϊα· » ἐὰν θμως εἶναι ἑορτὴ τις, ψάλλεται ἀνάλογόν τι
πρὸς τὴν ἑορτὴν κοινωνικόν.

Εἶτα ἀπονίπτεται τὰς χεῖρας ὁ Ἱερεὺς ἐν τῇ συνήθει τῷ
καὶ οὕτως ἀνοίγουσι τὴν θύραν τοῦ Ἀγίου Βήματος.

Καὶ ὁ Διάκονος προσκυνήσας λαμβάνει παρὰ τοῦ Ἱερέως τὸ
Ποτήριον καὶ μετ' εὐλαβείας ἔρχεται εἰς τὴν θύραν καὶ ὑψῶν αὐτὸ
προσκαλεῖ τοὺς βουλομένους ἐκ τῶν πιστῶν νὰ κοινωνήσωσι λέγων.

Μετὰ φόβου Θεοῦ, Πιστεως καὶ ἀγάπης ¹⁾ προσέλθετε.

Καὶ ἐὰν μὲν εἶναι τις, ὅστις θὰ κοινωνήσῃ, προσέρχεται
παρὰ τὴν Ὁραίαν Πύλιν λέγων μυστικῶς τὸ « Πιστεύω, Κύριε
καὶ ὁμολογῶ κ. τ. λ. καὶ μεταλαμβάνει τῶν ἀχράντων μυστηρίων. ²⁾
Ἡ δὲ ἐκκλησία περιχαρῶς ἀνακράζει διὰ τῶν ψαλτῶν « εὐλογημένος
ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν. »

1) Ἐν τοῖς Ρωσικοῖς λειτουργικοῖς βιβλίοις λείπει τὸ « ἀγάπης »
φαίνεται ὅτι ἡ Σλαβικὴ μετάφρασις ἔγεινεν ἐξ ἐκείνων τῶν Ἑλληνικῶν λει-
τουργικῶν βιβλίων ἀφ' ὧν ἐλλείπει τὸ « ἀγάπης. »

2) Τὸ πάλαι οἱ Χριστιανοὶ ἐλάμβανον εἰς τὰς χεῖρας παρὰ τοῦ Ἱερέως
τὸν Ἅγιον Ἄρτον καὶ μετελάμβανον· παρὰ δὲ τοῦ Διακόνου ἐκοινωνοῦν
τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἐπολλαπλασιάσθησαν αἱ ἐκκλησίαι
καὶ ὁ δὲν ἐξήρχουν πάντοτε οἱ Διάκονοι, διὰ τοῦτο λειτουργῶν μόνος ὁ Ἱερεὺς
ἐδυσκολεύετο νὰ δίδῃ χωριστὰ τὸ Σῶμα καὶ Αἷμα· ὅθεν ἐπενοήθη πρὸς
εὐκολίαν ἡ Λαβίς. (Πηδάλ. ὑποσημ. εἰς τὸν ρά. τῆς στ'.)

Εἶτα ὁ Ἱερεὺς εὐλογῶν τὸν λαὸν λέγει.

Σῶσον ὁ Θεὸς τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου.

Δηλ. Ἀγίασον, ὦ Θεέ, τὸν λαόν σου τὸν περιούσιον, τὸν νέον Ἰσραὴλ, ἥτοι πάντας τοὺς Χριστιανούς.

Ὁ δὲ λαὸς πλήρης χαρᾶς δι' ὧν ἡξιώθη πνευματικῶν χαρισμάτων διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ψάλλει γηθούσως τὸ ὥραϊον τῆς Πεντηκοστῆς τροπάριον· «εἶδομεν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ἐλάβομεν Πνεῦμα ἐπουράνιον· εὗρομεν πίστιν ἀληθῆ, ἀδιαίρετον Τριάδα προσκυνοῦντες· αὕτη γὰρ ἡμᾶς ἔσωσεν.

Ὁ δὲ Διάκονος δοὺς τῷ Ἱερεῖ τὸ Ἅγιον Ποτήριον λέγει.

Ὑψωσον, Δέσποτα.

Ὁ δὲ Ἱερεὺς θυμιᾷ τὰ Ἅγια τρεῖς λέγων καθ' ἑαυτὸν «ὕψωθητι ἐπὶ τοὺς οὐρανούς ὁ Θεὸς καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου.

Εἶτα λαβὼν τὸν Ἅγιον Δίσκον ἔχοντα τὸν ἀστερίσκον καὶ τὸ κάλυμμα τίθῃσιν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Διακόνου, ὅστις ἀπέρχεται εἰς τὴν Πρόθεσιν καὶ ἀποτίθῃσιν αὐτὸν οὐδὲν λέγων· ὁ δὲ Ἱερεὺς λαβὼν τὸ Ἅγιον Ποτήριον καὶ στραφεὶς πρὸς τὴν θύραν ὁρᾷ τὸν λαὸν λέγων μυστικῶς.

Εὐλογητὸς ὁ Θεός.

θ.) Τὸ τέλος τῆς Λειτουργίας.

Ἐκφώνως δέ.

Πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Καὶ οἱ μὲν πιστοὶ προσκυνοῦσιν ἐκ νέου τὰ παρουσιαζόμενα Ἅγια ἀναμνησκόμενοι τὴν ἐκ τῆς γῆς πρὸς τὸν οὐρανὸν θείαν τοῦ Σωτῆρος Ἀνάληψιν· ὁ δὲ χορὸς ἀφ' οὗ εἶπη τὸ Ἀμὴν ψάλλει (ἐν Ρωσσίᾳ,) τὸ «Πληρωθήτω τὸ στόμα ἡμῶν αἰνέσεώς σου Κύριε, ὅπως ὑμνήσω τὴν δόξαν σου κ. τ. λ.» δι' οὗ εὐχαριστοῦμεν τὸν

Κύριον διότι ἡξιώθημεν τῶν Ἀγίων Μυστηρίων καὶ τὸν παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς στηρίξῃ εἰς τὴν ἀγιότητα καὶ δικαιοσύνην. Παρ' ἡμῖν ὅμως μόνον ἐν ταῖς προηγιασμέναις λειτουργίαις ψάλλεται τὸ τοιοῦτον· συνήθως δὲ ψάλλεται « εἰς ἄφρεσιν ἁμαρτιῶν καὶ ζωὴν τὴν αἰώνιον. Ἀμήν.

Δηλ. Εἴθε νὰ ἀφεθῶσιν αἱ ἁμαρτίαι σου, ὦ ἀδελφε, καὶ νὰ χρησιμεύσωσι τὰ Ἅγια τὰ ὁποῖα ἔλαβες εἰς τὸ νὰ κληρονομήσῃς τὴν αἰώνιον ζωὴν.

Ἀφοῦ δὲ ὁ Ἱερεὺς ἀποθέσῃ τὸ Ἅγιον Ποτήριον ἐν τῇ Προθέσει, ὁ Διάκονος ἐξέρχεται καὶ στὰς ἐν τῷ συνήθει τόπῳ ἐκφωνεῖ.

Ὅρθοι.

Μεταλαβόντες τῶν Θείων, Ἀγίων, Ἀχράντων, Ἀθανάτων, Ἐπουρανίων, Ζωοποιῶν, Φρικτῶν τοῦ Χριστοῦ Μυστηρίων ἀξίως εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ.

Ἀντιλαβοῦ κ. τ. λ.

Τὴν ἡμέραν πᾶσαν τελείαν κ. τ. λ.

Σημ. Ἐκαστος κοινωνῶν ἀπύρχετο ἡσύχως ¹⁾ καὶ ἐκάθητο ἐν τῷ ἐδωλῳ αὐτοῦ μέχρις οὗ κοινωνήσωσιν οἱ πάντες. Μετὰ τὴν μετάληψιν ἔκαμνε ὁ Ἱερεὺς ἑναρξῖν νέας εὐχαριστηρίου προσευχῆς καὶ προσεκάλει πάλιν τοὺς πιστοὺς εἰς προσευχὴν ἐκφωνῶν « Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμέσως ὁ Διάκονος ἐξήρχετο τοῦ Θυσιαστηρίου καὶ πρόετρεπε τοὺς πιστοὺς διὰ τοῦ « Ὅρθοι » νὰ ἐγερθῶσι καὶ νὰ εὐχαριστήσωσι τῷ Θεῷ διὰ τὴν μετάληψιν τῶν φρικτῶν Μυστηρίων. Μετὰ ταῦτα ὅμως, μεταβληθείσης τῆς ἀρχαίας διατάξεως καὶ μὴ κοινωνούντων τῶν Πιστῶν

¹⁾ Ὅχι ὥς νῦν δυστυχῶς ἀκόσμως καὶ ἀδιαφόρως.

ἐν ἐκάστη λειτουργίᾳ, ὁ Ἱερεὺς λέγει μυστικῶς τὸ «Εὐ-
λογητὸς ὁ Θεός,» ἐκφώνως δὲ τὸ «Πάντοτε νῦν καὶ
ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Σημ. Μετὰ τὰς ἐκφωνήσεις τοῦ Διακόνου ὁ Ἱερεὺς λέγει ἐκ-
φώνως τὸ τέλος τῆς ἐν τῷ Ἱερῷ Βήματι μυστικῶς
ἀναγνωσθείσης εὐχῆς, ἥτοι τὸ «ὅτι Σὺ εἶ ὁ ἁγιασμὸς
ἡμῶν καὶ Σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ Πατρὶ καὶ
τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἀγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς
τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ποιῶν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου
Σταυροῦ τύπον ἐπὶ τῆς Ἀγίας Τραπέζης.

Εἶτα ἐξέρχεται καὶ εὐλογεῖ τὸν λαὸν λέγων.

Ἐν εἰρήνῃ προσέλθωμεν.

Ἦτοι. Ἄς ἐξέλθωμεν τῆς ἐκκλησίας φέροντες σὺν ἡμῖν τὴν
οὐράνιον εἰρήνην.

Τοῦ Διακόνου δὲ εἰπόντος.

Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ Ἱερεὺς λέγει τὴν Ὑποσθάμβωνον ¹⁾ εὐχὴν κυττάζων
πρὸς τὴν Ὁραίαν Πύλην.

Ὁ εὐλογῶν τοὺς εὐλογοῦντάς Σε, Κύριε, καὶ ἀγιάζων τοὺς ἐπὶ
Σοὶ πεποιθότας, σῶσον τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν
σου· τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας σου φύλαξον· ἀγιάσον τοὺς ἀγα-
πῶντας τὴν εὐπρέπειαν τοῦ ὄχλου σου· Σὺ αὐτοὺς ἀντιδόξασον τῇ
Θεῇ σου δυνάμει καὶ μὴ ἐγκαταλίπῃς ἡμᾶς τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ
Σέ· εἰρήνην τῷ κόσμῳ σου δώρησαι, ταῖς Ἐκκλησίαις σου, τοῖς
Ἱερεῦσι, τοῖς Βασιλεῦσιν ἡμῶν, ²⁾ τῷ στρατῷ καὶ παντὶ τῷ λαῷ

¹⁾ Λέγεται Ὑποσθάμβωνος εὐχὴ, ὡς λεγομένη ὁπισθεν τοῦ Ἀμβωνος,
ὅτις, ὡς εἶπομεν, ἔκειτο ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐκκλησίας ἔχων δύο ὡς ἐπὶ τὸ
πλεῖστον κλίμακας τὴν μὲν ἐξ ἀνατολῶν τὴν δὲ ἐκ δυσμῶν.

²⁾ Ἐν Ρωσσίᾳ γίνεται μνηεὶα ὀνομαστὶ καὶ τοῦ Εὐσεβεστάτου Αυτοκράτορος.

σου· ὅτι πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστι καταβαῖνον ἐξ οὗ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων· καὶ Σοὶ τὴν δόξαν καὶ εὐχαριστίαν, καὶ προσκύνησιν ἀναπέμπομεν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ο ΧΟΡΟΣ. Ἀμήν.

Καὶ ἐν τῇ εὐχῇ ταύτῃ ὁ Ἱερεὺς παρακαλεῖ τὸν Θεόν, νὰ διαφυλάττῃ τοὺς Πιστοὺς, νὰ ἀγιάσῃ τοὺς ἀγαπῶντας τὴν εὐπρέπειαν τοῦ Θεοῦ Ναοῦ, καὶ νὰ πέμψῃ ἄνωθεν τὴν εἰρήνην, τοῖς κληρικοῖς, τοῖς Βασιλεῦσι καὶ ἐν γένει παντὶ τῷ λαῷ· διότι πᾶν τέλειον ἄνωθέν ἐστιν.

Σημ. Μετὰ τὴν ὑπισθάμβωνον εὐχὴν ὁ χορὸς ἀναμνησκόμενος τὰς τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας πρὸς ἡμᾶς ὑμνεῖ Αὐτὸν διὰ τῶν λόγων τοῦ πολυάθλου Ἰώβ· διὸ καὶ ψάλλει.

Εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον
ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.

Ἐν τούτοις ὁ Ἱερεὺς ἀπέρχεται εἰς τὴν Πρόθεσιν καὶ λέγει μυστικῶς τὴν εὐχὴν ταύτην.

Τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου καὶ τῶν Προφητῶν αὐτὸς ὑπάρχων Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ πληρώσας πᾶσαν Πατρικὴν οἰκονομίαν πληρώσων χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ἐν τῇ εὐχῇ ταύτῃ εὐχαριστεῖ τὸν Σωτῆρα Χριστόν, ὅστις ἐπλήρωσε πάνθ' ὅσα ὁ νόμος καὶ οἱ Προφῆται περὶ αὐτοῦ προεῖπον καὶ ἐξετέλεσε τὸ μέγα ἔργον τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας, ὑπερ ὁ οὐράνιος Πατὴρ πρὸ αἰώνων ἀπηγγεῖλατο· ἔμπλησον, λέγει, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, τὰς καρδίας ἡμῶν χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης καὶ τώρα καὶ πάντοτε μέχρι τέλους τῆς ζωῆς ἡμῶν.

Τοῦ δὲ Διακόνου εἰπόντος.

Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ὁ Ἱερεὺς εὐλογῶν τὸν λαὸν πάλιν λέγει.

Εὐλογία Κυρίου καὶ ἔλεος ἔλθαι ἐφ' ὑμᾶς τῇ αὐτοῦ χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ πάντοτε νῦν καὶ ἀεὶ κ. τ. λ.

Εἶτα Δόξα Σοι ὁ Θεὸς ἡμῶν δόξα Σοι.

Ο ΛΑΟΣ. Δόξα καὶ νῦν κ. τ. λ.

Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν ¹⁾ ταῖς πρεσβείαις τῆς Παναγράντου καὶ Ἀειπαρθένου αὐτοῦ Μητρός, τῶν Ἀγίων Ἐνδόξων καὶ Πανευφύμων Ἀποστόλων τοῦ ἐν Ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου τοῦ Ἀγίου (τῇ ἡμέρας) οὗ καὶ τὴν μνήμην ἐπιτελοῦμεν καὶ πάντων τῶν Ἀγίων κ. τ. λ.

Καὶ τέλος.

Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεὸς ἐλέησον ἡμᾶς. ΑΜΗΝ.

Εἶτα δ' ἄρχεται ἡ μετάδοσις τοῦ ἀντιδώρου εἰς τοὺς πιστοὺς, ὅπερ οὗτοι λαμβάνοντες ἀσπάζονται τὴν χεῖρα τοῦ ἱερουργήσαντος καὶ ἀπέρχονται εὐχαριστοῦντες

ΤΩ ΤΩΝ ΟΛΩΝ ΘΕΩ. ²⁾

¹⁾ Εἰ μὲν ἐστὶ Κοριακή, λέγει πρῶτον « ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν. »

²⁾ Τὸ ἀντίδωρον εἶναι τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἄρτου ἐξ οὗ ἐλήφθη τὸ μέρος τὸ χρησιμεύσαν εἰς τὴν Εὐχαριστίαν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος προσφερόμενα ὡς θυσία πρὸς τὸν Θεὸν καλοῦνται Δῶρα τῶν πιστῶν ἐκλήθη καὶ τὸ εἰς τὸν λαὸν διδόμενον ὑπόλοιπον ἀντίδωρον· δίδεται δὲ τοῖς πιστοῖς ὡς τις ἀναπλήρωσις τῆς Εὐχαριστίας, ἥς δὲν μεταλαμβάνουσι πάντοτε οἱ πιστοί, ὅπως κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας, ὅτε ἐν πάσῃ λειτουργίᾳ μετελαμβάνον πάντες· ὑπομνησκει δὲ τὸ διανεμόμενον ἀντίδωρον τὰς παλαιὰς ἀγάπας, ὧν λείψανον εἶναι αἱ σήμερον γινόμεναι ἀρτοκλασίαι. Διανέμων δὲ ὁ Ἱερεὺς τὸ ἀντίδωρον λέγει ἥρμα· « εὐλογία Κυρίου καὶ ἔλεος ἔλθαι ἐφ' ὑμᾶς » οἱ δὲ χριστιανοὶ ἀποκρίνονται « τὸν εὐλογοῦντα καὶ ἀγιάζοντα ἡμᾶς Κύριε φύλαττε.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ΔΗΛΩΣΙΣ.

Πολλὰς ὀφείλω χάριτας τῷ Σεβασμιωτάτῳ Ἐπισκόπῳ Χερσῶνος καὶ Ὁδησσοῦ κ. κ. Νικάνορι δι' ἣν μοι παρέσχεν εὐκολίαν μετὰ χριστιανικῆς ὄντως ἀγάπης εἰς τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ μικροῦ μου βιβλιαρίου τοῦ προσωρισμένου διὰ τοῦς μαθητάς καὶ μαθητρίας τῶν Ἑλληνικῶν Ἐκπαιδευτηρίων πρὸ πάντων.

Δὲν δύναμαι δὲ νὰ παραλείψω καὶ ἀπὸ τοῦ νὰ μὴ διακηρύξω δημοσίᾳ τὴν εὐγνωμοσύνην μου καὶ πρὸς τὸν Αἰδεσιμώτατον Πρωτοῖερέα κ. Γεώργιον Ποπρούζενκον, πρώην Καθηγητὴν τῶν Ἑλληνικῶν ἐν τῷ ἐνταῦθα Ἱεροσπουδαστηρίῳ καὶ διὰ τὸν ὁποῖον ἀνέλαβε κόπον πρὸς ἐπιθεώρησιν τοῦ μικροῦ μου ἔργου καὶ διὰ τὸ ὅτι μὲ ἐνεθάρρυνεν εἰς τὴν δημοσίευσιν αὐτοῦ διὰ τῆς κάτωθι ἐπιστολῆς τοῦ ἑλληνιστῆ γεγραμμένης.

Σεβάσμιε ἀδελφε καὶ Πάτερ.

Σὰς γνωστοποιῶ, ὅτι εἶδον τὸν Ἱερώτατον Ἐπίσκοπον Νικάνορα εἰς ὃν ἐφάνέρωσα, ὅτι τὸ βιβλίον σας, ἥτοι « ἡ Ἑρμηνεία τῆς Θείας Λειτουργίας » εἶναι γεγραμμένον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διατάξεων τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Θέλετε δὲ παραδώσει αὐτὸ τῷ Ἀρχιερεῖ, ἵνα, θεωρήσας, ἐγκρίνῃ καὶ οὕτω τύπῃ ἐκδοθῇ. Μὴ ἀναβάλῃτε τὸν καιρὸν, ὅπως καταστήσῃτε γνωστὴν τὴν Ἑρμηνείαν τῆς Λειτουργίας τοῖς τῆς εὐσεβείας τροφίμοις.

Εὐχομαι δ' ὅπως τὸ ἔργον σας ὅλως ὠφέλιμον ἀναφανῇ.

21 Δεκεμβρίου 1884.

ἔρρωσο.

Πρωτοῖερέας ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΟΠΡΟΥΖΕΝΚΟΣ.

Наукова бібліотека
ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
імені І. І. МЕЧНИКОВА